

ANNA-MAIJA CASTRÉN & VAULA TUOMAALA & SAMULI NEUVONEN

AVIOLIITTOPERHEEN TUOLLA PUOLEN

VASTASYNTYNEIDEN PERHEET HELSINGISSÄ

3

TUTKIMUKSIA 2017

Helsinki

**TIEDUSTELUT
FÖRFRÅGNINGAR
INQUIRIES**

Anna-Maija Castrén, p. - tel. +358 50 3498374
anna-maija.castren@uef.fi

**JULKAISIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia,
kaupunkitutkimus ja -tilastot
Helsingfors stad, stadskansliet,
stadsforskning och -statistik
City of Helsinki, Executive Office,
Urban Research and Statistics

**OSOITE
ADRESS
ADDRESS**

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarenkatu 18-20 A)
PB 5500, 00099 Helsingfors stad
(Broholmsgatan 18-20 A)
P.O.Box 5500, FI-00099 City of Helsinki
Finland (Siltasaarenkatu 18-20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

09 310 1612

**INTERNET
WWW.HEL.FI/KAUPUNKITIETO**

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR, DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

p. - tel. 09 310 36293
tietokeskus.tilaukset@hel.fi

Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot
Helsingfors stad, stadskansliet, stadsforskning och -statistik
City of Helsinki, Executive Office, Urban Research and Statistics

AVIOLIITTOPERHEEN TUOLLA PUOLEN

Vastasyntyneiden perheet Helsingissä

ANNA-MAIJA CASTRÉN & VAULA TUOMAALA & SAMULI NEUVONEN

TUTKIMUKSIA
UNDERSÖKNINGAR
RESEARCH SERIES

2017:3

**Rahoitus
Koneen säätiö**

KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS
Delingua Oy

KUVIOT JATAITTO
FIGURER OCH LAYOUT
GRAPHS AND LAYOUT
Pirjo Lindfors

KANSI
PÄRM
COVER
Tarja Sundström-Alku

PAINO
TRYCKERI
PRINT
Edita Prima Oy, Helsinki 2017

PAINETTU
ISSN 2489-4087
ISBN 978-952-331-309-5

VERKOSSA
ISSN 2489-4095
ISBN 978-952-331-310-1

SISÄLLYS

Esipuhe	5
Förord	6
Preface	7
1 Johdanto	9
2 Perheenä elämisen monet tavat.....	12
2.1 Perhetyypit tilastoissa	13
2.2 Väestötrendit ja perheellistyminen.....	15
2.2.1 Avioituvuus	16
2.2.2 Avoliittoisuus	17
2.2.3 Liittojen purkautuminen ja uudet liitot.....	18
2.2.4 Lasten saaminen	19
2.3 Keitä pidetään perheenä ja keiden kanssa perheenä eletään?.....	21
3 Tutkimusprosessi.....	25
3.1 Tutkimuksen aineistot.....	25
3.2 Rekisteri- ja lomakeaineiston keruu ja koostumus	26
3.3 Eettiset näkökulmat aineistonkeruussa	27
4 Syksyllä 2015 syntyneet vauvat ja heidän äitinsä	28
4.1 Äitien taustatiedot	28
4.2 Äitien kotitaloudet	32
5 Vauvojen perhesuhteet.....	39
5.1 Äidit ja heidän elämäntilanteensa.....	40
5.1.1 Äitien tukiverkostot.....	45
5.2 Äitien käsitykset vauvojen perheistä.....	47
5.3. "Lapsemme perhesuhteet"	54
6 Lopuksi	59
Tiivistelmä.....	62
Sammanfattning	65
Abstract	68
Lähteet.....	71
Liite 1	77
Liite 2	79
Liite 3	80
Liite 4	81

ESIPUHE

Helsingissä syntyy vuosittain noin 6500–7000 lasta. Valtaosa vauvoista syntyy avioliittoperheisiin, mutta yhä suurempi osuus lapsista syntyy muunlaisiin perhesuhteisiin. Vuonna 2015 noin kaksi viidestä helsinkiläislapsesta syntyi äideille, jotka eivät olleet lapsen syntymän aikaan avioliitossa. Helsinkiläislasten perhesuhteiden moninaisuudesta tiedetään kuitenkin suhteellisen vähän ja varsinkin julkisuudessa keskustelu painottuu usein avo- ja avioliittoperheisiin.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan helsinkiläislasten perhesuhteiden moninaisuutta rekisteri- ja kyselyaineistoja yhdistämällä. Tutkimuksessa on selvitetty, minkälaisiin perhesuhteiden kokoonpanoihin helsinkiläislapset syntyvät silloin, kun lapsen äiti ei ole naimisissa. Lisäksi on selvitetty, keitä lasten perheisiin koetaan kuuluvan äitien kertomana. Tulokset osoittavat, että lasten perheet ovat hyvin moninaisia, eivätkä väestörekisteritiedot välttämättä kuvaa kovinkaan tarkkaan sitä, keitä kaikkia perheeseen luetaan kuuluvaksi. Tulosten osoittama perhesuhteiden moninaisuus haastaa viranomaiskäytännöissä vakiintuneen tavan tarkastella ja tilastoida perheitä osoitteen perusteella määrittyvän asuntokunnan tai siviilisäätyn perustuvan perheytyypin mukaan.

Tutkimus on tehty Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella ja se on toteutettu tiiviissä yhteistyössä Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa. Yksikön työntekijät olivat avainasemassa tutkimuksen aineiston keruussa. Aineisto kerättiin syksyn 2015 aikana, jolloin vanha isyyslaki oli vielä voimassa. Laki edellytti, että muihin kuin avioliittoperheisiin syntyneiden lasten isyys tuli selvittää kaupungin viranomaisten toimesta. Uusi isyyslaki astui voimaan vuoden 2016 alussa, jonka jälkeen tämä käytäntö on muuttunut. Tutkimusta on rahoittanut Koneen säätiö.

Helsingissä kesäkuussa 2017

Katja Vilkama
tutkimuspäällikkö

FÖRORD

I Helsingfors föds årligen ungefär 6 500–7 000 barn. Största delen av barnen föds inom äktenskap, men en allt större andel av barnen föds inom andra slag av familjerelationer. Ungefär två av fem helsingforsbarn föddes 2015 av mödrar som vid tidpunkten för barnets födelse inte var gifta. Man känner emellertid till relativt lite om mångfalden i helsingforsbarnens familjerelationer och särskilt i den offentliga debatten framhävs ofta familjerna där föräldrarna lever som sambor eller är gifta.

I den här undersökningen granskas mångfalden i helsingforsbarnens familjerelationer med hjälp av en kombination av registeruppgifter och enkätsvar. I undersökningen har utretts hur de familjerelationer ser ut som helsingforsbarnen föds i då modern inte är gift. Dessutom har det utretts vilka personer som modern har uppgett att upplevs höra till familjen. Resultaten visar att barnens familjer är ytterst mångfacetterade och att uppgifterna i befolkningsregistret nödvändigtvis inte exakt beskriver vilka personer som räknas till familjen. Mångfalden i familjerelationerna som undersökningen visar på utmanar det hos myndigheterna etablerade sättet att granska och statistikföra familjer enligt familjetyp baserat på boningsorten som bestäms utifrån adressen eller civilståndet.

Undersökningen har genomförts vid samhällsvetenskapliga institutionen vid Östra Finlands universitet och den har fullföljts i intensivt samarbete med Helsingfors stads enhet för familjerättsliga ärenden. Enhetens medarbetare har haft en nyckelposition när det gäller insamlingen av material för undersökningen. Materialet samlades in under hösten 2015 då den gamla faderskapslagen fortfarande var i kraft. Lagen förutsatte att stadens myndigheter utredde faderskapet för barn som föddes i andra förhållanden än äktenskapliga. Den nya faderskapslagen trädde i kraft i början av 2016 och därefter har det här förfarandet ändrats. Undersökningen har finansierats av Kones fond.

Helsingfors i juni 2017

Katja Vilkkama
forskningschef

PREFACE

Approximately 6 500–7 000 children are born in Helsinki every year. The majority of these babies are born into families with married parents, but a growing proportion of the children are born into different kinds of familial relationships. In 2015, approximately two in five children in Helsinki were born to mothers who were not married at the time of the child's birth. However, we know fairly little of the diversity of the familial relationships of the children in Helsinki, and in particular the public discussion often focuses on families with married or cohabitating parents.

This study observes the diversity of familial relationships of children in Helsinki by combining register and questionnaire data. The study examines into what kinds of constellations of familial relationships children in Helsinki are born when the child's mother is not married. In addition, it looks at who the mothers consider to be the children's family. The results show that children have very diverse families and the population register data certainly doesn't give a very detailed picture of who is included in the family. The diversity of familial relationships indicated by the results challenges the established methodology, in official procedures, to observe and create statistics of families according to households based on address or family types based on marital status.

The study was carried out by the University of Eastern Finland's Department of Social Sciences, in close co-operation with the Family Law Services Unit of the City of Helsinki. The unit employees played a key role in collecting the research data. The data was collected during autumn 2015, when the old Paternity Act was still valid. The legislation required city authorities to clarify the paternity of children born outside of married families. The new Paternity Act took effect at the start of 2016, whereupon this procedure changed. The study is funded by the Kone Foundation.

Helsinki, June 2017

Katja Vilkama
Research Director

1 JOHDANTO

Ajatus vastasyntyneiden helsinkiläislasten perheitä koskevasta tutkimuksesta syntyi keskusteluissa Helsingin kaupungin lastenvalvojen kanssa. Niissä nousi esiin, että lastenvalvojen työssään kohtaama perhetilanteiden kirjo ei näy perheitä koskevassa julkisessa keskustelussa eikä juuri tutkimuksissakaan. Perheiden moninaisuus kyllä mainitaan, mutta pääasiassa lasten perheistä puhutaan edelleen viittaamalla vanhempien määrään (yhden tai kahden vanhemman perheet) tai liittomuotoon (avotai avioliitto). Lastenvalvojen kokemus oli, että tällaiset jäsennykset eivät riitä tavoittamaan helsinkiläislasten perhetilanteiden variaatiota tai niissä tapahtuvia ajoittain nopeitakin muutoksia.

Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimushanke rakennettiin vastaamaan tähän tutkimustarpeeseen. Siinä selvitetään, millaisiin perhesuhteiden kokoonpanoihin helsinkiläislapsi syntyy silloin, kun lapsen äiti ei ole avioliitossa ja isyyden selvitys käynnistetään viranomaisten toimesta. Keitä vauvan perheeseen kuuluu ja millaisia perhesidoksia hänen ympärillään on? Mitä aikuisten parisuhteiden ja perhemuotojen moninaisuus tarkoittaa lapsen ensimmäisten sosiaalisten sidosten näkökulmasta?

Isyyden selvittäminen on tärkeä viranomaistoimenpide, joka tuli Suomessa käyttöön vuoden 1975 isyyslaissa. Suomen lain mukaan avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten isyys täytyy vahvistaa joko tunnustamalla tai tuomioistuimen päätöksellä. Tällä toimenpiteellä lainsäätäjät on halunnut turvata lapsen oikeuksia.

Lapsista noin 90 prosenttia syntyi 1970-luvun puolivälissä aviopareille ja vain noin 10 prosenttia avioliiton ulkopuolella. Vajaassa neljässä vuosikymmenessä tilanne on muuttunut radikaalisti: vuonna 2015 syntyneistä suomalaislapsista 45 prosenttia syntyi avioliiton ulkopuolella ja esikoisista jo yli puolet, 58 prosenttia. (SVT: Perinataalitalasto 2016; THL: Syntymärekisteri 2016.) Suurin osa näistä lapsista syntyi avopareille, mutta noin joka kymmenes lapsi syntyi naiselle, jolla ei ollut asuinkumppania tai jonka parisuhdetilanteesta ei ollut saatavissa tietoa (SVT 2016: Perinataalitalasto). Lasten määrässä ilmaistuna tämä tarkoittaa vuosittain noin 6000 suomalaislasta.

Perheoikeudellisten asioiden yksikön työntekijät tarkastelevat helsinkiläisiä perheitä ja lasten perhesuhteiden muutosta näköalapaikalta. Helsingissä käynnistetään noin 2700 lapsen isyyden selvittäminen vuosittain. Perheoikeudellisten asioiden yksikkö vastasi isyyden selvittämiseen ja juridiseen vahvistamiseen liittyvistä käytännöistä vuoden 2015 loppuun saakka. Yksikkö sai Väestörekisterikeskuksesta tiedon syntyneestä lapsesta, jonka äiti ei ollut avioliitossa lapsen syntymän hetkellä ja kutsui äidin isyyden selvittämistä koskevaan tapaamiseen. Kun isyysasioita hoidettiin vielä yksinomaan perheoikeudellisten asioiden yksikössä, vuosittain noin 120 äitiä jätti vastaamatta kutsuun tulla käynnistämään isyyden selvitys lastenvalvojan luona ja suunnilleen sama määrä äitejä ilmaisi vastustavansa isyyden selvittämistä. (Pelkola 2014.)

Vuoden 2016 alusta lähtien ja uuden isyyslain tultua voimaan vastakkaista sukupuolta olevien parien on ollut mahdollista hoitaa isyyden vahvistaminen jo äidin raskausaikana äitiysneuvolassa, jos on selvää, että isyyden tunnustaja on lapsen isä (ks. THL 2016). Lastenvalvoja aloittaa edelleen isyyden selvittämisen, mikäli isyyttä ei

ole tunnustettu raskausaikana, tai isyyden tunnustaminen on peruutettu tai kiistetty (THL 2017).

Isyyden vahvistamisesta seuraa, että lapsen ja isyyden tunnustaneen miehen (ja tämän sukulaisten) välille syntyy oikeudellisesti pätevä sukulaisuussuhde ja lapsella on oikeus saada elatusta isältään. Isyyden vahvistamisen johdosta lapsi saa myös perintöoikeuden isäänsä ja tämän sukuun nähden sekä oikeuden isänsä sukunimeen. Samassa yhteydessä sovitaan lisäksi lapsen huoltajuudesta. Kun nainen ei ole avioliitossa, hän on lapsen ainoa huoltaja, kunnes yhteishuoltajuudesta on ilmoitettu viranomaisille. Vaikka avoliitto perheenä elämisen ja sitoutuneiden läheissuhteiden muotona rinnastuu ajattelussamme avioliittoon, avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen täysimääräisten oikeuksien toteutumisen kannalta isyyden selvittäminen on keskeistä. Kysymys on lapsen edun valvomisesta tilanteessa, jossa lapsia syntyy myös hyvin lyhytaikaisten suhteiden seurauksena.

Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten perhesuhteiden tutkiminen ja tutkimushankkeen nimi ”Avioliittoperheen tuolla puolen” on herättänyt hämmennystä. Nimen on ajateltu heijastavan mennyttä aikaa, jolloin avioliittoperhe ymmärrettiin ihanteellisena perhemuotona ja kaikki muut perheenä elämisen tavat jollakin tavalla vajavaisina. Kommentit ovat ymmärrettäviä. Ne ilmentävät vallitsevaa tapaa ymmärtää perhe suhdemuodostelmana, jonka keskiössä ovat yhteiskunnan instituutioiden tai perinteiden sijaan vastavuoroisen rakkauden tunteet sekä yksilöiden vapaaehtoinen halu sitoutua läheisiin ihmisiin. Tutkimushankkeen nimen valintaan ei kuitenkaan liity moraalista kannanottoa tai käsitystä, jonka mukaan muut kuin avioliittoperheet olisivat lähtökohtaisesti jollakin lailla ongelmallisia. Sen sijaan pyrkimys oli saattaa tutkimuksen piiriin kaikkien sellaisten lasten perheet, joiden äiti ei lapsen syntymän aikaan ollut avioliitossa ja siten tavoittaa mahdollisimman monenlaisia perhetilanteita. Helsinkiläislapsia syntyy vakiintuneiden ja hyvin tuoreiden avoparien perheisiin, yhden vanhemman perheisiin, erillään asuvien puolisoitten perheisiin, uusperheisiin, samaa sukupuolta olevien puolisoitten perheisiin ja polyamorisisissa suhteissa elävien vanhempien perheisiin. Todennäköisyys tavoittaa näitä perheitä on suurempi aviottomia kuin avioliitossa olevia äitejä seuraamalla. Toiseksi tutkimuksen nimivaihtoa nostaa esiin sen, että avioliitolla on edelleen merkittäviä oikeudellisia seurauksia lapsen kannalta (esim. äidin aviomies oletetaan lapsen isäksi ilman erillistä selvitystä) ja avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen yhdenveroisuus avioliitossa syntyneen kanssa toteutuu vain, mikäli isyys vahvistetaan (esim. perintöoikeus). Tämä seikka on jäänyt viimeaikaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kenties liiaksikin muiden näkökulmien varjoon.

Yhteistyö Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa oli oleellinen tutkimuksen toteutumisen kannalta. Yksikön työntekijöillä on ollut keskeinen rooli tutkimuksen aineistojen keruussa ja he ovat myös kommentoineet tutkimuksen edistämiseen liittyviä asioita hankkeen eri vaiheissa. Yksikön ajanvaraajat ja lastenvalvojat keräsivät tutkimushankkeessa hyödynnettävää anonyymia rekisteri-

tietoa, kertoivat tutkimuksesta isyysasiaa hoitaville perheille sekä jakoivat satoja tutkimuslomakkeita isyyden selvittämistä hoitaneille äideille syksyn 2015 aikana. Yksikön työntekijät myös kommentoivat tutkimuslomaketta ennen keruun aloittamista ja tekivät tärkeitä ehdotuksia, jotka vaikuttivat lomakkeen lopulliseen rakenteeseen.

Suomessa on saatavilla poikkeuksellisen kattavasti luotettavaa rekisteritietoa siitä, keiden kanssa ihmiset asuvat. Näiden tietojen perusteella laaditaan perheitä koskevat viralliset tilastot. Lasten perhesuhteita koskevan tutkimuskysymyksen kannalta tilastot kuitenkin kertovat vain osasia, eikä tilastotiedon varassa ole mahdollista muodostaa kokonaiskuvaa elettyjen perhesuhteiden muodostelmista. Tämän raportin tarkoituksena onkin valottaa vastasyntyneiden helsinkiläislasten elämässä merkityksellisiä perhesuhteita yhtäältä väestörekisteritiedon ja toisaalta lasten äideiltä kerätyn tiedon varassa. Yhdistämme äitien taustatietoja sekä lasten perhekokoonpanoja koskevaa rakenteellista ja laadullista tietoa nojautuen niin kutsuttuun konfiguraationaaliseen lähestymistapaan (ks. Castrén 2014). Kyseessä on siten erilaisia tutkimusnäkökulmia ja -menetelmiä yhdistelevä tarkastelu. Pyrkimyksenämme on lisätä ymmärrystä helsinkiläislasten perhetilanteiden moninaisuudesta ja tuoda näkyviin perhesuhteita, jotka jäävät tilastoinnin ulottumattomiin.

Tutkimusraporttimme on suunnattu ensisijaisesti perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille, viranomaisille ja päättäjille, mutta uskomme myös tutkijoiden ja ylipäättään kaikkien nykyperheiden elämästä kiinnostuneiden hyötyvän havainnoista.

Raportti jakaantuu kuuteen päälukuun. Kuvaamme toisessa luvussa suomalaisten perhekäyttäytymistä lähinnä tilastotiedon valossa, ja etenemme sitten tämän näkökulman reunaehtojen ja rajoitusten kautta siihen, miten ihmiset itse perheensä määrittelevät. Kerromme myös, mitä suomalaisten yksilöllisistä perhekasityksistä on aiemmissa tutkimuksissa saatu selville. Kolmannessa luvussa kuvaamme tutkimusprosessin ja aineistot. Neljännessä luvussa raportoimme avioliiton ulkopuolella lapsen saaneiden helsinkiläisäitien väestörekisteritietoihin perustuvan aineiston. Tässä huomionarvoista on erityisesti yhden vanhemman kotitalouksien odotettua suurempi osuus, sekä äitien syntymämaiden ja äidinkielen laaja kirjo. Aineisto kuvastaa osaltaan sitä, miten moninaisella kentällä perheoikeudellisten asioiden yksikön työntekijät tekevät työtään. Viidennessä luvussa paneudumme lomaketietoihin, jotka kerättiin perheoikeudellisten asioiden yksikön asiakkailta. Lomakeaineisto valottaa äitien elämäntilannetta ja kertoo, keistä ihmisistä ja millaisista suhteista he katsovat lapsensa perheen muodostuvan. Äitien käsitykset lapsen perheeseen kuuluvista ihmisistä avaavat kiinnostavan näkökulman varhaislapsuuden merkityksellisiin ihmissuhteisiin. Suurin osa vastaajista muun muassa katsoi lapsen perheeseen kuuluvan henkilöitä, jotka eivät asu samassa kotitaloudessa lapsen kanssa. Yllättävän monen lapsen perheeseen kuului myös sisaruksia äidin tai isän aiemmista suhteista. Kuudennessa luvussa palaamme keskeisiin tuloksiin ja pohdimme helsinkiläislasten perheisiin ja perheiden kanssa tehtävään työhön liittyviä tutkimustarpeita.

2 PERHEENÄ ELÄMISEN MONET TAVAT

Tässä luvussa avaamme ensin tiiviisti sitä, miltä Suomessa asuvat perheet näyttävät tilastojen ja väestötrendien näkökulmasta. Lisäksi kysymme, millaisia perheisiin ja perheenä elämisen tapoihin liittyviä asioita väestötilastot eivät tavoita.

Sanalla perhe on aina tarkoitettu paljon muutakin kuin naisen, miehen ja heidän biologisten lastensa muodostamaa ydinperhettä. Katja Yesilova (2009) on tutkimuksessaan havainnollistanut siirtymää agraarisen ajan Suomen laajoista, useita sukupolvia sisältävistä perheyhteisöistä ydinperhemalliin. Yesilova kuvaa, miten aviosuhteen, vanhemmuuden ja kotitalouden yhdistävä porvarillinen ydinperhemalli normalisoi tiin moraalin, terveyden ja ”rahvaan” sivistämiseksi tarkoitetun asiantuntijatiedon keinoin 1800-luvun lopulla (mt. 33–35; ks. myös Paajanen 2007, 12–13).

Suomalaisen perhe-elämä on nopeasti monimuotoistunut 1970-luvulta lähtien ja yhä uudet läheissuhteissa elämisen tavat ovat vakiintuneet. Monissa eurooppalaisissa yhteiskunnissa heteroseksuaalisen avio- ja avoliiton rinnalle hyväksytyksi yhteiselämän muodoksi ovat tulleet samaa sukupuolta olevien liitot. Myös parisuhteet, joiden osapuolet elävät erillään mutta sitoutuneessa parisuhteessa, ovat lisääntyneet (esim. Koskimäki 2016; Levin 2004; Roseneil 2006; Oinonen 2008).

Tulevaisuudessa valtiovallan kantaa ja lainsäädännöllistä huomiota vaatinevat niin sanotut polyamoriset suhteet, joissa osapuolilla on useita kumppaneita (esim. Sheff & Tesene 2015; Goldfeder & Sheff, 2013; Sheff 2011). Aikuisten parisuhderepertuaarin monipuolistuminen tarkoittaa myös uudenlaisia muotoja ja kokoonpanoja lasten perhesuhteissa. Perhe on edelleen keskeinen instituutio suomalaisessa yhteiskunnassa (esim. Jalovaara 2014, 150), mutta se, mitä perheellä kulloinkin tarkoitetaan, muuttuu vääjäämättä ajassa. Samoin muuttuvat ihmisten yksilölliset, perheeseen liitetyt merkitykset sekä käsitykset omaan perheeseen kuuluvista henkilöistä.

Perhetilastot määrittelevät osaltaan sitä, millainen kuva perheistä rakentuu. Tilastoluokitukset ohjaavat perheistä tehtävien tutkimusten lähtökohtia, ja ne vaikuttavat myös julkiseen ja poliittiseen keskusteluun (ks. Paananen ym. 1998, 25; Kurkela & Sauli 1998, 32). Voidaan ajatella, että perheitä eräässä mielessä ”luodaan” niitä koskevalta tiedolla. Perheitä koskevat käsitteet ja luokitukset rakentavat ja ylläpitävät perhettä koskevia ajattelutapoja sekä niitä ”mahdollisuusehtoja”, joiden puitteissa yksilöllistä kokemusta sanoitetaan (Yesilova 2009, 35–36).

Tilastoitu tieto perheistä perustuu aina luokituksia koskeviin valintoihin. Väestökirjanpidolla, josta muun muassa perheitä koskevat tilastot polveutuvat, on pitkät historialliset juuret. Historian saatossa väestötilastojen luokituksia ja käsitteitä on muotoiltu useaan otteeseen, usein hallinnollisista tarpeista käsin. Tilastoinnin tarpeita ovat muovanneet esimerkiksi kulloinkin sosiaalisiksi ongelmiksi katsotut seikat (Junto 1998, 60). Tilastoluokitukset siis rajaavat ja yksinkertaistavat todellisuutta sekä sisältävät aina ihmisten arkea koskevaa tulkintaa (Kurkela & Sauli 1998, 27–32).

Perhettä koskevat yksilölliset määritelmät eli se, mitä ihmiset ymmärtävät ja kokevat perheenä, on laadultaan erilaista ja moninaisempaa kuin tilastoista välittyvä kuva, kuten tässä luvussa käy ilmi. Kun ihmisiltä kysytään, keitä he pitävät omana perhee-

nään tai keiden kanssa he perheenä elävät, saadut vastaukset eivät aina mukaile tilastoluokituksia.

2.1 Perhetyypit tilastoissa

Suomalaisten perhe-elämää tarkastellaan Tilastokeskuksen vuosittain kokoamissa väestötiedoissa perheiden ja lapsiperheiden näkökulmista. Tilastojen näkökulmasta perheväestöön kuuluvat lapsettomat ja lasten kanssa asuvat avio- ja avoparit, rekisteröidyt mies- ja naisparit¹ sekä yhden vanhemman perheet. Lapsiperheisiin luetaan perheet, joissa on alle 18-vuotias lapsi tai lapsia. Yksinhuoltajaperheiksi lasketaan samoin vain ne perheet, joissa on alle 18-vuotias lapsi. Perustilastoissa perheitä tarkastellaan kahden sukupolven kokoonpanoina (esim. Jalovaara 2014, 151).

Tilastokeskus on raportoinut perheiden keskikoon laskeneen vähitellen 1990-luvulta lähtien. Tällä viitataan siis suomalaisten, perheväestöön luettujen kotitalouksien keskikokoon, joka oli vuoden 2015 lopussa 2,77 henkilöä (Helsingissä 2,66), kun se vuoden 1990 lopussa oli 3,00 henkilöä (Helsingissä 2,73).

Perheväestöön on tilastoissa luettu ihmiset, jotka asuvat samassa kotitaloudessa. Vuoden 2015 lopussa Tilastokeskuksen luokitusten mukaisesti perheisiin kuului 74 prosenttia suomalaisista ja 65 prosenttia helsinkiläisistä. Lapsiperheväestön osuus² oli koko Suomen väestöstä 39 prosenttia ja Helsingin väestöstä 36 prosenttia. Kaikista Suomen perheistä lapsiperheitä on 39 prosenttia. (SVT: Perheet 2015c; Mäki & Vuori 2016.) Taulukkoon 1 on koottu tilastoitujen lapsiperhetyyppien osuudet vuoden 2015 lopussa koko Suomessa ja Helsingissä.

Taulukko 1. Lapsiperhetyypit Suomessa ja Helsingissä vuonna 2015
(SVT: Perheet 2015b; Mäki & Vuori 2016)

Lapsiperhetyyppi	Osuus Suomessa		Osuus Helsingissä	
	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä
Aviopari ja lapsia	59,4	(339 342)	55,1	(32 990)
Avopari ja lapsia	19,4	(110 891)	17,2	(10 299)
Äiti ja lapsia	18,2	(103 972)	24,8	(14 873)
Isä ja lapsia	2,9	(16 661)	2,9	(1 715)
Rekisteröity pari ja lapsia	0,1	(604)	Luettu mukaan aviopari ja lapsia -perheisiin	
Yhteensä	100	(571 470)	100	(59 877)

1 Vuodesta 2018 lähtien tilastoissa näkyvät myös samaa sukupuolta olevat avioparit (Nikander 2017).

2 Niiden henkilöiden osuus, jotka asuivat perheissä, joihin kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

Tältä näyttävät suomalaisten ja helsinkiläisten lapsiperheet tilastoluokitusten valossa. Luokituksista käy jo ilmi se, että perheitä on monenlaisia. Aviopari- ja avopariperheiden rinnalle on tullut rekisteröidyssä parisuhteessa ja yhden vanhemman perheessä elävien perhekoonpanot. Lisäksi osa avio- ja avopariperheistä on uusperheitä, joiksi tilastoidaan lapsiperheet, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Uusperheiden osuus lapsiperheistä on koko Suomessa 9 prosenttia (SVT: Perheet 2015d). Helsingissä vertailukelpoista tilastotietoa uusperheistä ei ole saatavilla (lisätietoa esim. Keskinen & Högnabba 2014).

Perheenä elämisen moninaistuminen muovaa tilastollisia luokituksia, mutta muutokset ovat joskus hitaita. Esimerkiksi avoliitot ja uusperheet alkoivat lisääntyä 1970-luvulla, mutta vasta 1990-luvun aikana niistä alettiin saada koko väestön kattavaa tietoa (Kurkela & Sauli 1998, 35; Nikander 1996, 5–8). Ennen avoliittojen valtavirtaistumista uusien perheiden määrää koskeva väestötieto saatiin tarkastelemalla tiettyinä vuonina solmittujen avioliittojen määrää. Avoliittojen vuosivaihtelua koskevat havainnot perustuivat aluksi väestöstä tehtyihin satunnaisiin otostutkimuksiin (Nikander 1996, 5–6). Nykyisin avoliitoiksi käsitetään tilastoissa kahden samassa osoitteessa asuvan ihmisen liitto (Pitkänen & Jalovaara 2007, 144).

Tilastoluokitusten ongelmat kiteytyvät lähtöoletukseen koko väestön jakamasta yhtenäiskulttuurista, jota voidaan kuvata yhdenmukaisin käsittein. Luokittelu kaventaa ja muuntaa moniulotteista todellisuutta sellaiseksi, että jokainen arjen tilanne on mahdollista sijoittaa johonkin luokkaan. Tilastoissa esiin nostetut seikat nähdään, koska huomio on kiinnitetty juuri niihin. (Kurkela & Sauli 1998.) Tällaisessa järjestelmässä uudet tai luokitukseen sopimattomat ilmiöt hukkuvat ”muu”-luokkaan – kunnes ne nostetaan uudella luokituksella näkyville (mt. 37–38). Tieto muuttuu tilastoksi, kun taustalla on riittävän yhtenäinen arvopohja ja käsitys asioiden tilasta (Junto 1998, 62).

Tilastoissa ollaan siis kiinnostuneita ulkoisesti mitattavista asioista, ei ”subjektiivisesti määritellyistä asiantiloista” (Kurkela & Sauli 1998, 41). Tilastot eivät kerro mitään subjektiivisista arvostuksista, asioista tai suhteista, joita yksilöt pitävät perheeseen liittyvinä tai perheen kannalta oleellisina. Tilastot eivät myöskään kerro siitä, mikä on ihmisen kokemus omasta perheestään, millaisista hoivaa ja tukea välittävistä sidoksista hänen arkensa koostuu (Jalovaara 2014, 156).

On tärkeää kysyä, mitä jää näkymättömiin lapsiperheiden tilastoinnissa. Mistä nykyisin käytössä olevat tilastolliset luokitukset eivät kerro? Yksi esimerkki on, että virallisten tilastojen yhden vanhemman perheet (äiti ja lapsia sekä isä ja lapsia -perheet) antavat tyypistetyn kuvan perheenä elämisen käytännöistä. Näihin luokkiin kuuluvat kotitaloudet tilastoidaan lapsen virallisen asuinpaikan perusteella. Tämä ei kuitenkaan kerro mitään siitä, onko lapsella useampia huoltajia, joiden luona lapsi mahdollisesti asuu osan ajasta. Yhteishuoltajuuden ja vuoroasumisen käsitteet ovat tuttuja arjen käytännöistä, mutta ne eivät näy tilastoissa, jotka perustuvat asuntokeskeiseen luokitteluun. Tilastojen antama kuva on siis tältä osin harhaanjohtava, ja katveeseen jäävät myös muunlaiset kotitalouden rajat ylittävät perhesuhteet. (Kurkela & Sauli 1998, 36–38.)

Ennen paneutumista ihmisten subjektiiviseen ymmärrykseen perhesuhteista luvussa 2.3, kuvaamme lyhyesti perheellistymistä väestöllisenä ilmiönä.

2.2 Väestötrendit ja perheellistyminen

Väestötiedoista käy ilmi, että valtaosa suomalaisista solmii edelleen aikuisiässä liiton ja saa lapsia (Pitkänen & Jalovaara 2007, 138; Nikander 2010). Kun asiaa tarkastellaan tilastojen valossa väestötasolla, perheenmuodostuksessa on viimeisten vuosikymmenten aikana kuitenkin tapahtunut paljon muutoksia. Väestötieteilijät ovat nimenneet tämän muutosten kokonaisuuden Euroopan toiseksi väestölliseksi transitioksi³ (ks. esim. Pitkänen & Jalovaara 2007, 138).

Toisen transition muutokset ovat Euroopan laajuisia, mutta Pohjoismaissa muutokset ovat olleet merkittävimpiä. Käytännössä toinen transiito tarkoittaa sitä, että avioitumista lykätään ja elinikäisestä naimattomuudesta on tullut yleisempää. Liittojen solmimisen yleisyys on kuitenkin pitänyt pintansa, mikä tarkoittaa yhä useamman parin kohdalla avoliittoa. (Pitkänen & Jalovaara 2007, 138; Oinonen 2008, 11–12; Mäenpää 2015, 22.)

Toiseen väestölliseen transiitoon liitetään myös hedelmällisyyden merkittävä lasku useissa Euroopan maissa sekä avoliiton solmimisen ja lapsen saamisen erkaantumisen toisistaan. Nykyisin yhä useampi lapsi syntyy avoliiton ulkopuolella, yleisimmin avoliitossa oleville vanhemmille (Pitkänen & Jalovaara 2007). Avoliiton ulkopuolella syntyvien lasten osuudessa on suuria eroja EU-maiden välillä. Muiden Pohjoismaiden ohella Suomi lukeutuu niihin EU-maihin, joissa lastensaanti ja avoliitto ovat selkeimmin erkaantuneet toisistaan (Oinonen 2008, 15). Kulttuuriin ja uskontoon liittyvät seikat näyttäisivät selittävän osaltaan avoliiton ja lastensaannin välisen yhteyden voimakkuutta: protestanttisissa maissa yhteys on yleisesti ottaen heikompi kuin katoelisissa ja kreikkalais-ortodoksisissa Euroopan maissa (esim. Sobotka 2003, 463–464).

Perhe-elämän muutokset eivät synny tyhjiössä, vaan kytkeytyvät muihin laajoihin muutoksiin, kuten kaupungistumiseen ja yhteiskuntien vaurastumiseen sekä muutoksiin palkkatyöhön osallistumisessa, sosiaaliturvassa ja väestön koulutuspohjassa (Jalovaara 2014, 152–153). Mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin koskien perheellistymistä ja perheenä elämisen tapoja ovat lisääntyneet, mikä tarkoittaa myös sitä, että yksilön perheura voi sisältää useampia muutos- ja siirtymäkohtia elämänkaaren aikana. Liitot, etenkin avoliitot, myös päättyvät yhä useammin eroon kuin puolison kuolemaan ja uusia liittoja solmitaan. (Pitkänen & Jalovaara 2007, 138.) Perheen ”elämänkaaren” tai perheuran eri vaiheiden tarkastelu on yksi tapa kuvailla sitä, mitä kaikkea perhe on (ks. Jallinoja 2000, 10). Kokoonpanot vaihtuvat ja perhesuhteet järjestyvät yhä uusin tavoin (Castrén 2014). Seuraavassa kerromme, miltä avioituminen, avoliittoaisuus, eroaminen ja lasten hankinta näyttävät Suomessa 2000-luvulla.

3 Ensimmäinen väestöllinen transiito viittaa 1800–1900-lukujen taitteessa tapahtuneeseen kuolleisuuden ja hedelmällisyyden pienenemiseen.

2.2.1 Avioituvuus

Avioliittoa voidaan tarkastella puolisoiden välisenä oikeudellisena sopimuksena, jossa omaisuuden hallintaan ja perimiseen liittyvät seikat ovat olleet keskeisiä. Avioliitolla on säädelty puolisoiden sekä liitosta syntyneiden lasten oikeuksia (Kurki-Suonio 1999; Nieminen 2013) sekä historian saatossa myös seksuaalista käyttäytymistä, vanhemmuutta, lisääntymistä ja perheen sisäistä työnjakoa (Nousiainen & Pylkkänen 2001, 72, 122–126). Toisin kuin nykyisin, avioliitto ei aina ole ollut ihmisten vapaan päätösvallan aluetta. Menneinä aikoina aviopuolisoiden vanhemmat, kirkko ja valtio ovat eri tavoin vaikuttaneet avioliiton syntymiseen. Avioliitto-oikeudessa tapahtuneet muutokset ovat oikeustieteilijöiden mukaan kulkeneet rinta rinnan perhekäsityksiin liittyvien muutosten kanssa. Muutokset avioliittoa koskevassa sääntelyssä ovat liittyneet siihen, keiden ajatellaan muodostavan perheen ja millaisia tehtäviä perheellä on (mt. 70, 133–134). Kun avioliittosidonnainen sääntely väheni ja julkiset palvelut samaan aikaan vahvistuivat 1970-luvulta lähtien, käsitettiin ihmiset perhelainsäädännön piirissä yhä useammin yksilöiksi, joilla on subjektiivisia oikeuksia (mt. 73, 114; myös Nieminen 2013). Nykyisin avioliitto ei välttämättä muuta avioituvien jokapäiväistä elämää millään merkittävällä tavalla, mutta se muuttaa edelleen puolisoiden välisiä oikeudellisia suhteita.

Avioliittolaki määrittelee, että aviopuolisot ovat velvollisia osallistumaan perheen yhteiseen talouteen ja tarvittaessa puolison elatukseen. Kuolemantapauksessa avio-puoliso on oikeutettu leskeneläkkeeseen sekä puolison omaisuuden perimiseen rintaperillisten eli lasten ja heidän jälkeläistensä ohella. Avioeron tapahtuessa puolisoilla on niin kutsuttu avio-oikeus yhteiseen omaisuuteen, mikä tarkoittaa, että puolisoiden omaisuus jaetaan avioeron yhteydessä tasan, mikäli muusta ei ole yhteisesti sovittu. (Oikeus.fi/Avioliittolaki.) Avioliittoon sisältyy lisäksi isyysoletama, mikä tarkoittaa sitä, että äidin aviopuoliso todetaan automaattisesti avioliitossa syntyneen lapsen isäksi (Oikeus.fi/Isyyslaki uudistuu). Tutkimukset viittaavat siihen, että avioliittoon päätyvät useammin korkeasti koulutetut ja hyvätuloiset parit – kenties osin siitä syystä, että avioliiton myötä talouteen liittyvät seikat tulevat selvemmin sopimuksenalaisiksi (Mäenpää 2015, 23–24).

Väestötieteilijät ovat kartoittaneet avioituvuudessa tapahtuneita muutoksia eli sitä, miten suuri osuus väestöstä on avioliitossa ja millaisia vaihteluita on esimerkiksi avioliiton solmimisessä. Ikäkohortteja tarkasteltaessa avioituminen on pysynyt yleisenä aina 1950-luvulla syntyneisiin naisten ikäluokkiin asti, joista 90 sadasta on solminut avioliiton (ns. kokonaisavioituvuus). Naimattomien osuus näyttää puolestaan jäävän 1960-luvulla syntyneiden kohdalla suuremmaksi kuin koskaan aiemmin. Vuonna 2007 ja 2008 saatavilla olleiden tietojen valossa on arvioitu, että 60-luvulla syntyneistä naisista miltei joka kolmas ei elämänsä aikana avioituisi. (Pitkänen & Jalovaara 2007, 142; Nikander 2010.) Vuoden 2007 Perhebarometrissa kartoitettiin syitä siihen, miksi avioliitossa elävät eivät ole menneet naimisiin. Tyypillisimmissä perusteluissa avioliiton solmimiselle ei nähty erityistä syytä, avioliitto nähtiin ”aikansa eläneeksi eläminenmuodoksi” tai avioliiton kestävyys ei uskottu. Perhebarometrissa kysyttiin myös avioliitossa eläviltä mutta avioitumista suunnittelevilta syitä avioitumiseen. Vastaajat perustelivat aikeitaan useimmin sillä, että kokivat löytäneensä sellaisen ihmisen, jon-

ka kanssa näkivät lopun elämää kestävästi liiton mahdolliseksi. Tyypillisesti vastaajat arvioivat myös avioliiton tuovan turvaa sekä ajan olevan otollinen avioliiton solmimiselle. (Ks. Paajanen 2007, 39–42.)

Ensimmäisen avioliiton solmimiskä alkoi nousta 1980-luvulla. Ajanjaksolla 2001–2005 suomalaiset miehet avioituivat keskimäärin 31,6-vuotiaina ja naiset 29,3-vuotiaina. Avioitumisiän nousua selittää avioliittojen yleistyminen nuorempien ikäluokkien kohdalla. Avioliittoon päätyvät viettävät myös yhä pidempiä aikoja avioliitossa ennen avioitumista. (Pitkänen & Jalovaara 2007, 141–142.) Avioliittoisuuden yleinen lasku Suomessa selittyy väestötieteilijöiden mukaan sillä, että ensimmäiset solmitut liitot ovat jo pidempään olleet yleisemmin avioliittoja (mt. 146).

Vuonna 2015 solmittujen avioliittojen määrä kasvoi edellisvuoteen nähden reilulla kahdellasadalla liitolla. Ensi kertaa avioliiton solmineita oli noin kolme neljäsosaa liitoista, toisia avioliittoja 20 prosenttia kaikista liitoista ja kolmansia 4 prosenttia. (SVT: Siviilisäädyn muutokset 2015e.)

2.2.2 Avoliittoisuus

Avoliitto on yleistynyt yhdessä elämisen muotona 1970-luvulta lähtien. Avoliitto on avioliiton jälkeen yleisin perheenä elämisen tapa 2000-luvulla ja usealle parille pysyvä liiton muoto. Avoliiton solmiminen ja purkaminen ovat käsitteen mukaisesti avoimia – avoliittoa ei rekisteröidä tai säädellä avioliiton tavoin (Pitkänen & Jalovaara 2007, 144–146). Vuonna 2011 voimaan tullut laki antaa kuitenkin puolisoille tietyn edellytyksin suojaa avoliiton päättyessä (Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 2011/26). Oikeudellisesti avoliitto on rinnastettu avioliittoon myös esimerkiksi kansaneläkelaisissa. Yhdessä asuvan parin ajatellaan tukevan toisiaan taloudellisesti ja hyötyvän yhteistaloudesta, mikä vaikuttaa sosiaalietuuksiin. (Nousiainen & Pylkkänen 2001, 114.)

Ennen 1970-lukua tulkintoja perheenmuodostuksen määrästä oli vielä yksinkertaista tehdä. Tuolloin avioliiton solmineiden määrä kuvasi riittävästi sitä, miten paljon uusia perheitä vuositasolla muodostui. Vuoden 1994 lopussa avopareja oli kuitenkin jo kahdeksankertainen määrä verrattuna vuoteen 1970, ja avioliittojen osuus oli noin viidennes kaikista pariperheistä. Avoliitto ohitti 1990-luvulla avioliiton ensimmäisenä yhdessä elämisen vaiheena, eikä avioliittoisuuden tarkastelu enää antanut riittävästi kuvaa siitä, millaisista perheistä väestö koostui. (Nikander 1996, 12, 38.)

Myös avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeuksia täytyi tarkastella uudessa valossa perheenä elämisen moninaistuuksessa. Vuonna 1975 voimaan tulleen uuden isyyslain myötä avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset saivat viimein yhtäläiset oikeudet suhteessa avioliitossa syntyneisiin lapsiin, muun muassa perintöoikeuden isäänsä nähden silloin, kun isyys oli vahvistettu (Nieminen 2013, 309). Tätä ennen aviottomilla lapsilla ei ollut oikeudellisessa mielessä olemassa olevaa isää, jollei isyyttä varta vasten tunnustettu (mt. 54).

Avoliitot ovat tyypillisimpiä nuorten ikäluokkien keskuudessa. Kumppanin kanssa asuvista 20–24-vuotiaista naisista 84 prosenttia oli vuonna 2013 avioliitossa ja myös seuraavassa ikäryhmässä (25–29-vuotiaat) avioliittojen osuus liitoista oli suuri, 58 prosenttia (Mäenpää 2015, 23; ks. myös Oinonen 2008, 18). Jalovaara (2013) on osoittanut,

että kymmenen yhdessä asutun vuoden jälkeen avioliitossa olevista, vuosina 1969–1981 syntyneistä suomalaisista naisista 10 prosenttia jatkaa avioliitossa ja yhdeksän kymmenestä päätyy eroon tai avioliittoon, tyypillisemmin eroon (Jalovaara 2013, 189).

Vaikka avioliittoa ja niiden purkautumista ei rekisteröidä, tutkijoiden keskuudessa vallitsee yhteisymmärrys siitä, että avioliitot päättyvät avioliittoa herkemmin eroon (Pitkänen & Jalovaara 2007, 153; Paajanen 2007, 47; Mäenpää 2015, 25; Jalovaara & Fasang 2015, 1246). Käsitys perustuu muun muassa vuonna 1996 julkaistuun selvitykseen, jonka mukaan avoparien erilleen muutto oli paljon avioparien erilleen muuttota todennäköisempää: avoparien erilleen muutot muodostivat noin 60 prosenttia kaikista avo- ja avioparien erilleen muutoista Suomessa vuosina 1994 ja 1995. Samassa selvityksessä kävi ilmi, että ilman yhteisiä lapsia elävät avoparit päätyivät eroon herkemmin kuin yhteisten lasten kanssa elävät. (Nikander 1996, 17–18, 38.)

2.2.3 Liittojen purkautuminen ja uudet liitot

Sata vuotta sitten lähes jokainen avioliitto päättyi puolison kuolemaan (Pitkänen & Jalovaara 2007, 149). Nykyisin valtaosa suomalaisista kohtaa avioeron elämänsä aikana jossain muodossa. Ero ei välttämättä osu omalle kohdalle, mutta voi tapahtua lähipiirissä. Vaikka avioero päättää liiton, jonka varaan perhe on muodostunut, se ei kuitenkaan päättää vanhemmuuteen liittyvää sidosta. Eron vaikutukset sukulaisuuteen ja avioliiton kautta läheisiksi muodostuneisiin suhteisiin voivat olla luonteeltaan moninaisia. (Castrén 2009, 12, 25.)

Suomi kuuluu Euroopassa korkeimpien eronneisuuslukujen maihin (Pitkänen & Jalovaara 2007, 152; Paajanen 2007, 75). Vertailussa muihin EU-maihin Suomen eronneisuusluku, 2,5 eroa tuhatta asukasta kohti, oli Euroopan kuudenneksi korkein vuonna 2014 (Eurostat: Crude Divorce Rate 1960–2014). Avioeroon päättyi Suomessa vuonna 2015 yhteensä 13 939 liittoa, 257 liittoa enemmän kuin vuonna 2014. Ensimmäisen liiton todennäköisyys päättyä avioeroon on ollut viimeisen vuosikymmenen ajan noin 40 prosentin luokkaa. Näiden liittojen keston mediaani on 10 vuotta. Ensimmäistä kertaa naimisissa olevien parien osuus kaikista eronneista oli 68 prosenttia vuonna 2015. (SVT: Siviilisäädyn muutokset 2015e.)

Vuoteen 1988 saakka avioerot perustuivat jommankumman puolison syyllisyyteen. Syyllisyysperusteisiin luettiin toisen puolison syyllisyys uskottomuuteen tai omaehtoiseen hylkäämiseen, sekä vähän myöhemmin perusteeksi luettiin myös puolisoiden eripuraisuus tai yhteensopimattomuus. Avioerojen yhteydessä syyllisyysperuste tuli näyttää toteen vuoden 1987 avioliittolakiin saakka. Tästä lähtien avioeron on voinut saada hakemukseen perustuen kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen. (Kurki-Suonio 1999, 448–450; Oikeus.fi/Avioero.)

Vuonna 1988 voimaan tulleen lakimuutoksen yhteydessä eronneisuus lisääntyi hetkellisesti voimakkaasti, mutta laski muutamaksi vuodeksi asettuaakseen sitten lainmuutoksen aikaiselle tasolle. Eronneisuuden lisääntymiseen ja normalisoitumiseen ihmisten elämänsä elämissä on osaltaan vaikuttanut perheiden taloudellisen merkityksen vähentyminen yksilöiden elämänsä elämissä. (Pitkänen & Jalovaara 2007, 148–151.) Erityisen merkittävää avio- ja avioerojen normalisoitumisessa on kuitenkin se, että avioliiton institutionalisoituneen muodon sijaan yhteiskunnassamme korostetaan si-

sällöllisesti tyydyttävän parisuhteen merkitystä hyvän elämän osatekijänä. Mikäli suhde aviopuolison kanssa ei vastaa odotuksiin, on yksilöiden mahdollista ja hyväksytyä tavoitella toimivaa parisuhdetta toisaalla. (Maksimainen 2010; 2014.)

Tutkimuksen piirissä vähemmälle huomiolle on jäänyt se, mitä tapahtuu liittojen purkautumisen jälkeen (Pitkänen & Jalovaara 2007, 154). Uudelleenavioitumisessa on 1900-luvun aikana tapahtunut vaihtelua, johon on vaikuttanut esimerkiksi avoliiton yleistyminen 1970-luvulta lähtien. Tuolloin avoliitosta alkoi tulla yhä useamman eronneen valinta uudeksi liittomuodoksi. Edelleen uusperheiden vanhemmista hie-man yli puolet elää avoliitossa avoliiton sijaan (SVT: Perheet 2015d).

Uuden avoliiton solmiminen on kuitenkin vähitellen tullut taas yleisemmäksi 1990-luvulta lähtien. Esimerkiksi uusien avoliittojen määrä lisääntyi hieman edelliseen vuoteen nähden vuonna 2015. Kaikista vuoden 2015 aikana solmituista avoliit-toista toisia avoliittoja oli viidesosa ja kolmansia avoliittoja neljä prosenttia. (SVT: Si-viilisäädyn muutokset 2015e.) Vain kerran elämässään avoituneiden osuus väestöstä on vähitellen hieman pienentynyt: 1980-luvun puolivälissä 92 prosenttia avoliitossa elävistä oli ensimmäisessä avoliitossa, kun vuonna 2008 vastaava prosenttiosuus oli naisilla 89 ja miehillä 88. Nykyisin 11 prosentilla avoituneista naisista ja 12 prosentilla avoituneista miehistä liitto on vähintään toinen. Tätä useammat avoliitot ovat harvinaisempia: vuoden 2008 tietojen mukaan joka sadas on avoliitossa kolmatta, kaksi tuhannesta neljättä kertaa. Miesten kohdalla uudelleen avioituminen on tyypillisempää, lukuun ottamatta alle 30-vuotiaita naisia, jotka avioituvat uudelleen miehiä useammin (Nikander 2010).

2.2.4 Lasten saaminen

Suomessa syntyi vuonna 2015 yhteensä 55 472 lasta. Syntyvyys on Suomessa laske-nut viimeisen viiden vuoden aikana joka vuosi. Vuonna 2015 syntyvyys laski kaikissa ikäryhmissä. Syntyvyyttä mittaava yleisesti käytetty indikaattori on tietyn vuoden ikä-ryhmittäisistä hedelmällisyyslukuista laskettu kokonaishedelmällisyysluku. Se kertoo, kuinka monta lasta naiset keskimäärin synnyttävät elämänsä aikana, kun asiaa tarkas-tellaan tietyn vuoden ikäryhmittäisten tietojen valossa. Vuoden 2015 kokonaishedel-mällisyysluku oli 1,65 lasta. Viimeksi kokonaishedelmällisyysluku on ollut tätä alhai-sempi (1,59) vuonna 1987. (SVT: Syntyneet 2015f.)

Syntyvyys on ollut väestön uusiutumistason (2,1 lasta) alapuolella vuodesta 1969. Alueellisesti tarkastellen syntyvyys on Suomessa kaikista alhaisinta Uudellamaalla. (Ruokolainen & Notkola 2007, 77; SVT: Syntyneet 2015f; Miettinen 2015.) Hedelmälli-syyden laskemisen trendi on näkynyt kaikissa EU-maissa vuodesta 2010 lähtien. Suo-meakin alhaisempi hedelmällisyysluku on esimerkiksi Puolassa (1,23), Kreikassa (1,3), Portugalissa ja Espanjassa (1,32). Vuonna 2014 Suomen hedelmällisyysluku (1,71) oli 26 EU-maasta kuudenneksi korkein. (Eurostat 2016b.)

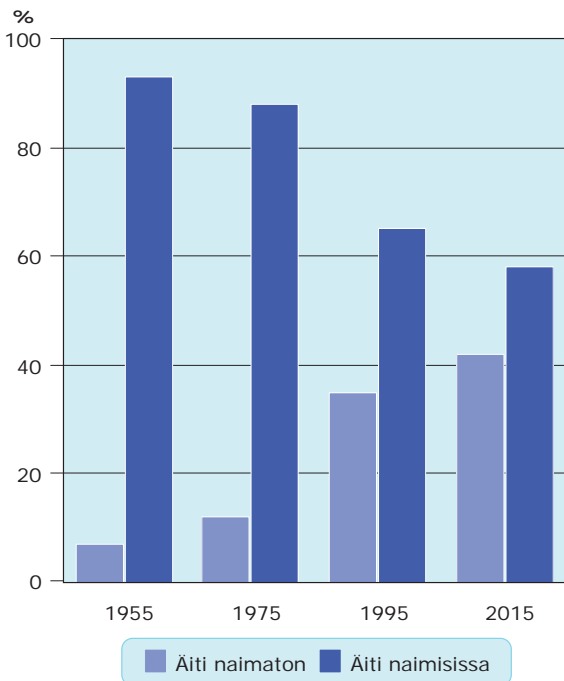
Lastenhankinnan lykkääminen alkoi näkyä 1970-luvulla, mikä katsotaan yhdeksi syyksi hedelmällisyyden laskun taustalla (Miettinen 2015, 11). Lastenhankinta on siir-tynyt myöhäisemmäksi, synnyttäneiden keski-ikä on noussut ja lapsettomien määrä kasvanut 1970-luvulta lähtien. Kun ensisynnyttäjät olivat 1970-luvulla noin 23-vuoti-aita, kaikkien synnyttäneiden keski-ikä oli 30,6 vuotta ja ensisynnyttäjien 28,8 vuotta

vuonna 2015. Lastensaamisen keski-ikä on kohonnut lähes viidellä vuodella 1960-luvun puolivälistä lähtien. (SVT: Syntyneet 2015f; Ruokolainen & Notkola 2007, 111; Paa-janen 2007, 11.) Lasten saamisesta on tullut viime vuosikymmenten aikana yhä suunnitelmallisempaa, ja monet harkitsevat päätöstä yhä tarkemmin suhteessa muuhun elämäntilanteeseen (Miettinen & Rotkirch 2008, 89–92).

Pitkälle 1900-lukua väestö lisääntyi pääasiassa avioliitoissa, mutta viime vuosikymmeninä yhteys avioliiton ja lasten saamisen välillä on vähitellen hapertunut. Täl-lä hetkellä yli puolet ensimmäisistä lapsista syntyy äidille, joka ei ole lapsen syntymän aikaan avioliitossa (SVT: Perinataalitalasto 2016). Ennen 70-luvun alkua ja avoliittojen yleistymistä lähes kaikki aviottomat lapset syntyivät yksinäisille äideille. Avioliiton ulkopuolisen hedelmällisyyden yleistyminen 1990-luvun aikana selittyi sen sijaan pitkäl-ti sillä, että avoliitoissa hankittiin yhä enemmän lapsia. Avoparien hedelmällisyyden kasvu on kuitenkin hidastunut 2000-luvulle tultaessa. (Ruokolainen & Notkola 2007, 95; Pitkänen & Jalovaara 2007, 157–158, 124.)

Oheiseen kuvioon (kuvio 1) kootut prosentiosuudet kuvaavat kahdenkymme-nen vuoden välein sitä, miten avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden las-ten määrä on Helsingissä jakaantunut 1950-luvulta lähtien. Helsingissä 42 prosenttia (2 977) lapsista syntyi vuoden 2015 aikana äideille, jotka eivät olleet lapsen syntymän aikana naimisissa (Mäki & Vuori 2016).

Kuvio 1. Avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osuus Helsingissä (Helsingin kaupungin tilastolliset vuosikirjat; Mäki & Vuori 2016).

Vuonna 2015 koko Suomessa 45 prosenttia kaikista lapsista syntyi avioliiton ulkopuolella. Ensimmäisten lasten kohdalla osuus oli vieläkin suurempi, 58 prosenttia (SVT: Perinataalitalasto 2016; THL: Syntymärekisteri 2016). Raskaus ja lapsen syntymä eivät itsestään selvästi johda avioliiton solmimiseen (Pitkänen & Jalovaara 2007, 138, 158).

Kun tarkastellaan koko Suomessa syntyneitä lapsia, avioliiton ulkopuolella syntyneistä 9,5 prosenttia syntyi vuonna 2015 äidille, jolla ei ole kumppania tai jonka parisuhdetilanteesta ei ole tietoa (SVT: Perinataalitalasto 2016). Tieto on kiinnostava tätä tutkimusta varten kerätyn rekisteriaineiston valossa, sillä kuten luvussa neljä kerromme, peräti lähes viidesosa syksyllä 2015 aviottomille äideille syntyneistä lapsista kotiutui talouteen, jossa väestörekisteritietojen mukaan ei asunut äidin lisäksi toista aikuista. Taulukkoon 2 on koottu vuonna 2015 synnyttäneiden naisten siviilisäätystä koskeva jakauma koko Suomen osalta.

Taulukko 2. Vuonna 2015 synnyttäneiden siviilisäätty (THL: Syntymärekisteri 2016)

Äidin siviilisäätty	Vuonna 2015 synnyttäneet, %	
	Kaikki synnyttäjät	Ensisynnyttäjät
Avioliitossa	54,2	42,4
Avoliitossa	36,0	43,4
Naimaton	8,4	12,9
Eronnut	0,8	0,5
Rekisteröity parisuhde	0,4	0,5
Siviilisäätty tuntematon	0,3	0,3
Leski	0,03	0,0

2.3 Keitä pidetään perheenä ja keiden kanssa perheenä eletään?

Edellä olemme kuvailleet sitä, millaiselta suomalaisten tavat elää perheenä ja perheellistyä näyttävät, kun ilmiöitä tarkastellaan koko väestön kattavien tietojen ja tilastojen valossa. Seuraavaksi siirrymme lähemmäksi Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimushankkeessa hyödynnettyä näkökulmaa, eli ihmisten yksilöllisiä perhemäärityksiä. Keitä aiempien tutkimusten valossa kuuluu suomalaisten perheisiin, kun sitä on kysytty heiltä itseltään?

Väestöntutkimuslaitos, joka vastaa vuosittaisten perhebarometrien julkaisusta, on tutkinut suomalaisten käsityksiä perheestä vuosina 1997 ja 2007 (Paajanen 2007; Reuna 1997). Näissä kahdessa tutkimuksessa on kartoitettu muun muassa sitä, mikä on perheen merkitys suomalaisille ja keitä suomalaisten omaan perheeseen kuuluu (Paajanen 2007, 15). Vuonna 2007 perhe merkitsi suomalaisille (N = 1 560) ennen muuta läheisyyttä, yhdessä olemista ja tuen saamista sekä yhä useammalle myös jatkuvuutta, perinteitä ja ”johonkin kuulumista”. Perheen merkitys positiivisten kokemusten ja

kannattelun lähteenä ei kuitenkaan ollut itsestään selvä. Perhebarometrin mukaan 16 prosentille vastaajista perhe merkitsi huolta ja murhetta. (Mt., 23–25, 76.)

Perhebarometrissa on kysytty, millaiset ihmisryhmät ovat vastaajien mielestä perheitä ja keiden vastaajat kokevat kuuluvan omaan perheeseensä. Kun tarkastellaan sitä, millaiset kokoonpanot käsitetään perheiksi, vanhemmuudella näyttää olevan merkittävä rooli vastaajien perhekäsityksissä. Vuonna 2007 suurin osa vastaajista koki perheeksi aviopari ja lapsia -kokoonpanon ja vuoteen 1997 verrattuna harvempi vastaaja näki lapsettomat parit perheenä. Yli 80 prosenttia vastaajista koki perheeksi myös seuraavat kokoonpanot: äiti tai isä ja lapsia, avopari ja lapsia sekä yhdessä asuvat isovanhemmat, vanhemmat ja lapset. Keskeisiä perheen määrittäjiä kaikkien vastaajien kohdalla olivat lapset, parisuhteen muoto ja sukulaisuus. Sukupuolella, iällä ja lasten määrällä näytti olevan roolinsa siinä, millaisten kokoonpanojen vastaaja näki olevan perheitä. Laajemmat perhemäärittelyt olivat yleisempiä naisten, lapsettomien ja nuorten vastaajien kohdalla. Vuosien saatossa asenteet näyttivät muuttuneen sallivammaksi avoparien ja samaa sukupuolta olevien pariin suhteen: heidät nähtiin vuonna 2007 useammin perheenä kuin kymmenen vuotta aiemmin. (Mt. 26–28; 77–78.)

Keitä vastaajat sitten kokivat kuuluvaksi omaan perheeseensä? Perhebarometrin vastaajien perhetilanne vaikutti odotetusti siihen, keiden he katsoivat kuuluvan perheeseensä. Ne, joilla oli puoliso tai samassa taloudessa asuva lapsi, kokivat heidät myös aina perheenjäsenikseen. Yli 50 prosenttia vastaajista mainitsi perheenjäsenikseen puolison, vanhemmat ja omat kotona asuvat lapset. Vastaajista 45 prosenttia laski omaan perheeseensä myös omat sisarukset tai pois muuttaneet lapset. Kymmenessä vuodessa isovanhempia perheenjäseninä pidävien osuus oli pienentynyt, samoin yhä harvempi katsoi isän tai äidin uuden puolison kuuluvan omaan perheeseensä, huolimatta eliniänodotteen noususta ja uusperheiden määrän kasvusta. Läheiset ystävät mainittiin perheenjäseniksi vain noin kahdessa prosentissa vastauksista. Kaikista vastaajista 91 prosenttia piti biologista sukulaisuutta perheenjäsenyyttä määrittävänä tekijänä vuonna 2007. Seuraavaksi tyypillisimmäksi perheenjäsenyyden määrittäjäksi koettiin vahva tunneside (68 prosenttia vastaajista) ja kolmanneksi eniten mainintoja sai samassa taloudessa asuminen. (Paajanen 2007, 29–32, 77.)

Yksilöllisiä perheen määrittelyitä on kartoitettu myös aiemmissa niin sanottua konfiguraationaalista näkökulmaa hyödyntäneissä tutkimuksissa, josta myös Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimus ponnistaa. Näkökulman lähtökohta on, että perhesuhteita on mielekästä tarkastella paitsi yksilöllisen merkityksenannon myös elettyjen perhesuhteiden muodostelmien eli konfiguraatioiden näkökulmasta. Tämä tarkoittaa käytännössä kiinnostusta sitä kohtaan, miten ihmiset itse määrittelevät perheensä ja keiden ympäröimänä he elävät jokapäiväistä elämäänsä.

Perheen ajatellaan olevan avoin, tutkimuksessa selvitettävä asia (Ketokivi 2010), josta institutionaaliset seikat, kuten avioliitto ja kotitalouden koostumus, antavat vain rajattua tietoa. Konfiguraationaalisessa näkökulmassa korostuu myös perheen ja läheissuhdemuodostelmien prosessinomaisuus; perhe näyttäytyy elämän varrella vaihtelevana sosiaalisten sidosten kokonaisuutena, joka kietoutuu yksilön elämänkaaren siirtymiin ja valintoihin. (Castrén 2009, 14–17; Castrén 2014, 140.)

Perheenä olemisen moninaisuutta voi havainnollistaa tutkimuksella, jossa tarkasteltiin perhesuhteita eron jälkeen ja kysyttiin eronneiden suomalaisnaisten ja -miesten

käsityksiä perheestään (Castrén 2009). Tutkimukseen osallistuneiden 19 naisen ja 15 miehen vastaukset olivat järjestettävissä neljään ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvissa vastauksissa perhettä jäsennettiin suhteiden läheisyydellä, esimerkiksi sisäkkäisten renkaiden muodostamana kuviona, jonka ytimessä olivat haastateltava itse ja hänen läheisimmät ihmissuhteensa ja sitten asteittain etäämmälle sijoittuvat henkilöt. Toiseksi perhe nähtiin selkeärajaisena kokonaisuutena, jonka määrittämiseen käytettiin jotain yksittäistä kriteeriä, kuten asumisjärjestelyjä tai arkipäiväistä huolenpitoa. Kolmas tapa ymmärtää perhe oli nähdä se epäselvänä ja vaikeasti hahmotettavana muodostelmana. Haastateltavien puheessa oli paljon ilmaisuja kuten ”jollain tavalla”, ”ehkä”, ”tavallaan”, ”sillä tavalla että”, ”jotenkin”, ”varmaan”. Neljänneksi olivat vielä sellaiset käsitykset, joissa perhe näyttäytyi jatkuvasti muutoksessa olevana muodostelmana. (Emt.)

Castrénin (2009) tutkimuksessa haastateltavat mainitsivat aina alaikäisten biologisten lasten kuuluvan perheeseen – asuivat he sitten haastatellun luona tai eivät – ja myös avo- tai aviopuolison, jos sellainen oli olemassa. Ex-puoliso ja siis lasten toinen vanhempi, äiti tai isä, oli kuitenkin pääsääntöisesti lakannut kuulumasta perheeseen. Vähän yli puolet haastateltavista (18/34) kertoi lisäksi perheeseensä kuuluvan myös toisaalla asuvia muita ihmisiä, siis muita kuin omat lapset. Tällaisia olivat haastatellun vanhemmat tai sisarukset (ja heidän perheenjäsenensä), mutta vastauksissa mainittiin myös täti, nykyisen puolison äiti, ex-puolison vanhemmat, nykyisen puolison sisarukset ja läheinen ystävä. Ilman uutta elämäkumppania asuvista äideistä ja isistä vain muutama jätti mainitsematta jonkun kotitalouden ulkopuolisen henkilön. Vain kaksi eläkeikäistä ja lapsensa jo aikuisiksi kasvattanutta miesvastaajaa katsoi, ettei heidän perheeseensä oikeastaan kuulunut muita kuin he itse.

Perhemääritysten moninaisuus kertoo vapaudesta ymmärtää perhe oman elämän tilanteista käsin. Perheeseen kuulumisen ylittää yhä useammin kotitalouden rajat ja sukupolvikuulun (ks. Paajanen 2007; Melkas 2003; 2009). Esimerkiksi Tilastokeskuksen vapaa-aika- ja elinoloaineistoihin perustuvissa analyyseissä havaittiin vanhempien ja aikuisten lasten yhteydenpidon tiivistymistä 1980-luvun puolivälistä 2000-luvun alkupuolelle. Niiden vanhempien osuus, jotka olivat yhteydessä lapsiinsa vain hyvin harvoin, supistui. Sama muutos koski myös lasten yhteyksiä vanhempiinsa. Vanhemmat olivat yhteydessä aikuisiin lapsiinsa ja lapset vanhempiinsa siis enenevässä määrin. Sisarusten väliset tapaamiset olivat sen sijaan harventuneet, joskin vuodesta 1994 vuoteen 2002 niiden alle 50-vuotiaiden osuus, jotka olivat yhteydessä sisaruksiinsa (kasvokkain, puhelimitse tai sähköpostin välityksellä) suunnilleen joka viikko, oli kasvanut. (Melkas 2003; 2009.) Samalla kun myönteinen suhtautuminen perheeseen vahvistui Suomessa merkittävästi 1990-luvun alusta 2000-luvun alkuun (Liikkanen 2004), yhteyksiä perheenjäsenten kesken pidettiin yhä enemmän puhelimitse tai tietoverkon välityksellä. Tämän on nähty viittaavan siihen, että perheyhteyden vaaliminen nojaa enenevässä määrin kahdenkeskiseen kommunikaatioon laajempien kokoontumisten sijaan. (Jallinoja 2009.)

***

Ihmisten henkilökohtaisiin käsityksiin perustuva näkökulma perheeseen kuuluvista henkilöistä on tärkeä lähtökohta Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimushank-

keessa. Väestörekisteristä kerätyn tiedon ohella nojautumme äitien näkemyksiin vastasyntyneen ensiperheestä. Tavoitteenamme on saada esille uutta ja tilastoinnissa piiloon jäävää tietoa lasten perheisiin kuuluvista ihmisistä ja perhetilanteiden moninaisuudesta. Tilastojen perusteella tiedämme esimerkiksi, että 89 prosenttia alle kolmevuotiaista lapsista asui vuonna 2015 kummankin vanhempansa kanssa ja että yhden vanhemman perheiden osuus lapsiperheistä on lisääntynyt noin 10 prosentista 1990-luvun alussa noin 20 prosenttiin vuonna 2015. Samana vuonna helsinkiläisistä 0–2-vuotiaista lapsista 15 prosenttia asui yhden vanhemman kotitalouksissa. (Suomalainen lapsi 2007, 50; SVT: Perheet 2015b.) Mutta keitä muita ihmisiä vanhemman tai vanhempien lisäksi kuuluu vastasyntyneen helsinkiläislapsen perheeseen? Millainen on aviottomalle äidille syntyvän lapsen ensiperhe? Näihin kysymyksiin etsimme raportissa vastauksia. Seuraavassa luvussa kuvaamme tutkimusprosessin etenemisen ja sen jälkeen esittelemme keskeiset havainnot aineistoista.

3 TUTKIMUSPROSESSI

Avoliittoperheen tuolla puolen -hankkeen aineistojen keruu toteutettiin yhteistyössä Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa. Yksikön työntekijät myös kommentoivat tutkimusprosessia sen eri vaiheissa. Yksikön ajanvaraus-tiimissä työskennelleet keräsivät tutkimushankkeessa hyödynnettävän anonyymin rekisteriaineiston, lastenvalvojat puolestaan esittelivät tutkimuksen isyysasiaa hoitamaan tulleille asiakasperheille ja jakoivat satoja tutkimuslomakkeita syksyn 2015 aikana. Lisäksi yksiköstä lähetettiin keväällä 2016 muistutusviestejä asiakasperheille, mikä nosti vastausprosenttia.

3.1 Tutkimuksen aineistot

Tutkimushankkeen aineistot koostuvat kolmesta osa-aineistosta, jotka on koottu taulukkoon 3. Kaikki tutkimuksen puitteissa kerätyt aineistot koskevat helsinkiläisiä naisia, jotka ovat saaneet lapsen avioliiton ulkopuolella vuoden 2015 tai 2016⁴ aikana.

Taulukko 3. Avoliittoperheen tuolla puolen -tutkimuksen aineistot

Aineistotyyppi	Rekisteriaineisto	Lomakeaineisto	Teemahaastattelut
N/n	N = 692	n = 199, vastausprosentti 31,3 %	Noin 30 haastattelua
Kerätty aikavälillä	Näyte väestörekisteristä 1.9. – 30.11.2015	636 tutkimuslomaketta jaettiin 7.9. – 31.12.2015	Alkaen toukokuussa 2015
Aineiston koostumus	Taustamuuttujia: äidin ikä, syntymämaa, äidinkieli, siviilisääty, postinumeroalue, yhdessä asuvien ikä ja sukupuoli	Taustamuuttujia, syntyneen lapsen perhe, äidin tukiverkosto	Teemahaastatteluista muodostuva aineisto: äitien läheissuhdeverkostot, elämänhistoria, valinnat, polku vanhemmuuteen
Analyysitapa	Frekvenssit, ristiintaulukoinnit	Kuvailu, perheiden ja verkostojen tyyppittely	Laadullinen analyysi

Tässä raportissa keskitymme rekisteri- ja lomakeaineiston esittelyyn. Haastatteluaineiston keruu on vielä raportin kirjoittamisen aikaan kesken. Haastatteluissa pyritään kartoittamaan erilaisissa perhetilanteissa elävien äitien reittiä vanhemmuuteen sekä

4 Vuonna 2016 lapsen saaneita on vain haastatteluaineistossa.

äitien elämänhistoriaa ja läheissuhdeverkostoja. Tutkimuksen aineistot täydentävät toisiaan ja niistä muodostuva kokonaiskuva raportoidaan myöhemmin muun muassa Vaula Tuomaalan sosiologian alaan kuuluvassa väitöskirjatutkimuksessa.

3.2 Rekisteri- ja lomakeaineiston keruu ja koostumus

Aineistojen keruu kytkeytyi nyt jo uuden isyylain myötä vanhentuneeseen isyyden selvittämistä koskevaan prosessiin. Väestörekisteristä saimme anonyymia taustatietoa naisista, jotka saivat avioliiton ulkopuolella lapsen syksyllä 2015. Tätä aineistoa kutsumme rekisteriaineistoksi. Rekisteriaineiston keruu toteutettiin siten, että perheoikeudellisten asioiden yksikön ajanvaraajat poimivat väestörekisteristä ennalta sovitut taustatietoja äideistä samalla, kun tekivät heille ajanvarauksen yksikköön isyyden selvittämistä varten. Loimme ajanvaraajien työskentelyyn taulukon, jota he testasivat ennen aineistonkeruun aloittamista.

Yhteensä ajanvaraajat keräsivät 1.9.2015 alkaen kolmen kuukauden aikana tietoa 692 äidistä, jotka saivat lapsen (tai kaksi lasta) Helsingissä, eivätkä olleet lapsen syntymän aikaan avioliitossa. Rekisteriaineisto havainnollistaa muun muassa sitä, mikä ikäisiä äidit ovat, millaisissa kotitalouksissa he asuvat, mistä syntymämaasta he olivat kotoisin tai mikä oli heidän äidinkieltensä. Rekisteriaineiston kuvaus on koottu lukuun neljä.

Lomakeaineisto koostuu puolestaan 199 perheoikeudellisten asioiden yksikössä isyysasiaa selvittäneen äidin vastauksista. Pääosin kesän 2015 aikana suunniteltua ja pilotoitua tutkimuslomaketta kommentoivat syyskuun alussa myös perheoikeudellisten asioiden yksikön työntekijät. Samassa yhteydessä työntekijöitä perehdytettiin tutkimuksen tarkoitukseen, toteutukseen ja lomakkeiden esittelyyn asiakkaille. Lastenvalvojien työtä helpottamaan laadittiin ohjeistus, joka sisälsi tietoa lomakkeen jakamisesta ja vastauksia tutkimuksesta mahdollisesti herääviin kysymyksiin. Lastenvalvojien kanssa käydyn keskustelun seurauksena lomakkeeseen lisättiin muun muassa mahdollisuus avoimeen vastaukseen isälle tai jollekin muulle lapsen elämässä tärkeälle henkilölle.

Tutkimuslomakkeessa (liite 4) kartoitettiin aluksi äidin taustatietoja (syntymäaika ja -paikka, koulutustausta, postinumeroalue, kotitalouden koko) sekä parisuhdetilannetta ja lasten määrää. Tämän ohella lomakekyselyllä on haluttu koota tietoa siitä, keitä äitien näkemyksen mukaan kuuluu vastasyntyneen vauvan perheeseen. Perheverkostojen tutkimuksessa kehitettyä menetelmää (ks. Widmer 2010) soveltaen toteutetussa osiossa äitiä pyydettiin nimeämään vauvan perheeseen kuuluvat henkilöt sekä syntyneen vauvan suhde näihin henkilöihin. Lisäksi taulukkoon kehoitettiin kirjaamaan äidin oma suhde mainittuun henkilöön ja se, miten läheiseksi äiti koki vauvan perheeseen nimetyn henkilön itselleen asteikolla 1-4 (1 = erittäin läheinen; 4 = ei lainkaan läheinen).

Samaan tapaan lomakkeessa kysyttiin sitä, keneltä äiti saa ja kenelle hän antaa emotionaalista tukea (esim. huolien jakaminen, lohduttaminen, kannustaminen) sekä konkreettista apua (esim. lastenhoito- tai muuttoapu, käyttöesineen lainaaminen). Lopuksi äitejä pyydettiin kertomaan, kokevatko he saamansa tuen ja avun riittäviksi.

Kyselylomake laadittiin suomen ja englannin kielillä. Vastaajajoukon potentiaalinen monikielisyys nousi esiin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa käydyissä keskusteluissa, mutta lomakeaineiston keruu muilla kielillä (kuten venäjä tai somali) järettiin toteuttamatta rajallisten resurssien vuoksi.

Numerotunnisteella varustettujen tutkimuslomakkeiden jakaminen alkoi lastenvalvojen toimesta 7.9.2015. Tutkimuslomake oli mahdollista täyttää perheoikeudellisten asioiden yksikön odotustilassa, kotona paperiversiona, tai lomakkeessa mainitun linkin kautta verkossa. Tutkimuslomakkeen mukana äidit saivat tutkimusta koskevan tiedotteen (ks. Liite 4), jossa oli selvennetty tutkimuksen kulkuun ja vastaajien anonymiteettiin liittyviä seikkoja, sekä palautuskuoren täytetyn lomakkeen postittamista varten.

Lastenvalvojat jakoivat yhteensä 636 tutkimuslomaketta loppuvuodesta 2015. Tämän lisäksi 630 äitiä sai yksiköstä lähetettyjen asiakirjojen mukana muistutusviestin, jossa kehoitettiin täyttämään lomake. Yhteensä lomakkeita palautui 199 kappaletta, joista 131 oli paperilomakkeita ja 68 verkossa täytettyjä sähköisiä lomakkeita.

Lomakkeen saivat kaikki isyysasiaa hoitaneet äidit, toisin sanoen lomakkeiden antamista ei satunnaistettu. Lomakeaineiston kuvaukset, joita olemme koonneet lukuun 5, liittyvät siten vain tähän aineistoon, eikä niistä voi tehdä laajempaa joukkoa koskevia yleistyksiä. Lomakkeissa kysyttiin vauvan syntymäkuukautta ja vuotta. Nämä tiedot löytyvät myös rekisteriaineistosta. Aineistoja vertaamalla olemme voineet päätellä, että lomakevastaajista 51 äitiä ei sisälly kerättyyn rekisteriaineistoon. Nämä kaksi aineistoa, rekisteri- ja lomakeaineisto, ovat siis osittain päällekkäisiä, mutta aineistoja tarkastellaan tässä raportissa erillisinä kokonaisuuksina tietoja yhdistelemättä.

Lomakeaineiston vastausprosentti jäi suhteellisen alhaiseksi, 31 prosenttiin. Vastaavalla tavalla kerättyjä aineistoja ei kuitenkaan aiemmista Suomessa tehdyistä tutkimuksista ole saatavilla, joten lomakeaineisto ja sen keruun dokumentointi tarjoavat paitsi uutta tietoa aiheesta, myös tietoa tutkimusprosessista uusissa vastaavissa tutkimuksissa huomioon otettavaksi. Tarkempi kuvaus lomakkeen täyttäneistä äideistä ja heidän lomakevastauksistaan löytyvät viidennestä luvusta.

3.3 Eettiset näkökulmat aineistonkeruussa

Tutkimuksen rekisteri- ja lomakeaineiston keruu suoritettiin kiinteässä yhteistyössä sosiaalitoimen viranomaisten kanssa, ja Helsingin kaupunki myönsi hankkeelle tutkimusluvan 24.6.2015. Aineistoista ei syntynyt henkilörekisteriä, sillä keruu toteutettiin siten, ettei rekisteriaineistoon kuuluvien tai lastenvalvojalta kyselylomakkeen vastaanottaneiden äitien henkilöllisyys missään vaiheessa välittynyt tutkimusryhmälle. Vastaavasti kyselylomakevastaukset jäävät ainoastaan tutkimusryhmän käyttöön eikä tietoja sellaisenaan luovuteta perheoikeudellisten asioiden yksikköön tutkimuksen aikana tai sen valmistumisen jälkeen. Aineistonkeruun kaikissa vaiheissa tutkittaville on korostettu osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tutkijat ovat myös huolehtineet siitä, että analyysivaiheessa ja tutkimuksesta raportoitessa kenenkään tutkimukseen osallistuneen tai heidän läheisensä henkilöllisyys ei tule paljastumaan missään vaiheessa.

4 SYKSYLLÄ 2015 SYNTYNEET VAUVAT JA HEIDÄN ÄITINSÄ

Tässä luvussa esitellään tutkimusta varten väestörekisteritiedoista kerättyä aineistoa. Rekisteriaineisto koostuu syksyllä 2015 lapsen saaneiden helsinkiläisten äitien tiedoista. Mukana ovat kaikki naiset, jotka eivät lapsen syntyessä olleet naimisissa ja joista tuli tieto Helsingin perheoikeudellisten asioiden yksikköön.

Luvun aluksi aineistoa eritellään äitien taustatietojen kuten iän, syntymämaan ja siviilisäädyn valossa. Lisäksi aineistoa verrataan kaikkien Helsingissä vuonna 2015 lapsen saaneiden äitien tietoihin. Luvun loppupuolella esitellään rekisteriaineistosta löytyneet kotitalouden⁵ tyypit ja tarkastellaan niitä suhteessa äitien taustatietoihin.

4.1 Äitien taustatiedot

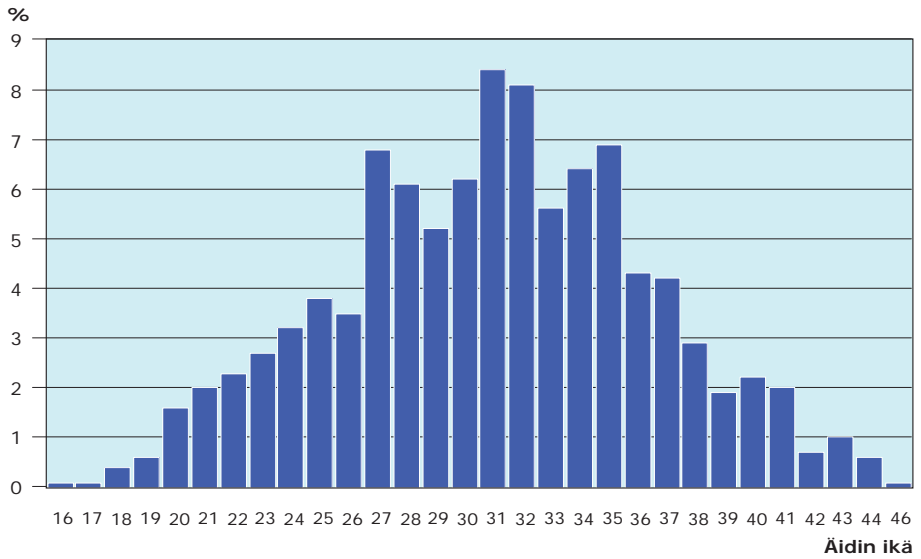
Tutkimuksen rekisteriaineisto koostuu 692 äidin tiedoista. Aineisto kuvaa varsin edustavasti kaikkia Helsingissä lapsen vuonna 2015 synnyttäneitä äitejä, jotka eivät olleet lapsen syntymähetkellä naimisissa.

Nuorin aineiston äiti oli lapsen syntymisen aikaan 16-vuotias, vanhin 46-vuotias. Äitien keskimääräinen ikä oli 30,96 vuotta ja suurin yksittäinen ikäluokka olivat 31-vuotiaat äidit (8,4 % kaikista äideistä). Reilu kolmasosa äideistä oli lapsen syntymän aikaan 30–34-vuotiaita, neljäsosa 25–29-vuotiaita. Muut ikäryhmät olivat aineistossa tätä pienempiä (ks. kuvio 2). Kuvioista 3 havaitaan myös, että rekisteriaineiston ikäjakauma noudatteli pitkälti kaikkien vuonna 2015 avioliiton ulkopuolella lapsen saaneiden helsinkiläisten äitien ikäjakaumaa.

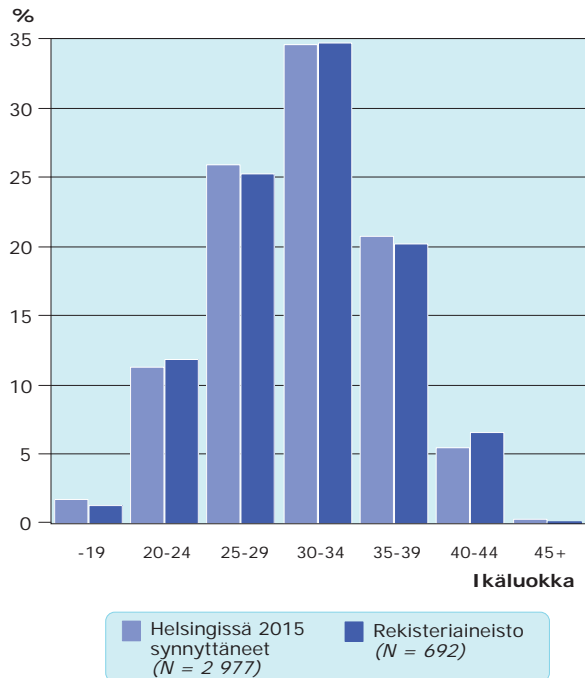
Äitien kulttuurinen tausta oli hyvin moninainen; he olivat lähtöisin yhteensä 36 eri maasta. Suurin osa äideistä oli syntynyt Suomessa (83,2 %). Toiseksi eniten aineistossa oli Somaliassa (4,8 %) ja kolmanneksi eniten Virossa syntyneitä (3,5 %). Eri äidinkielillä aineistossa oli yhteensä 31, yleisimpänä niistä suomi (80,2 %), seuraavina somali (4,8 %), ruotsi (3,8 %), eesti (2,9 %) ja venäjä (2,2 %).

⁵ Kotitaloudella tarkoitamme henkilöitä, jotka väestörekisteritietojen mukaan asuivat samassa asunnossa äidin ja vauvan kanssa.

Kuvio 2. Äidin ikä rekisteriaineistossa (N = 692)

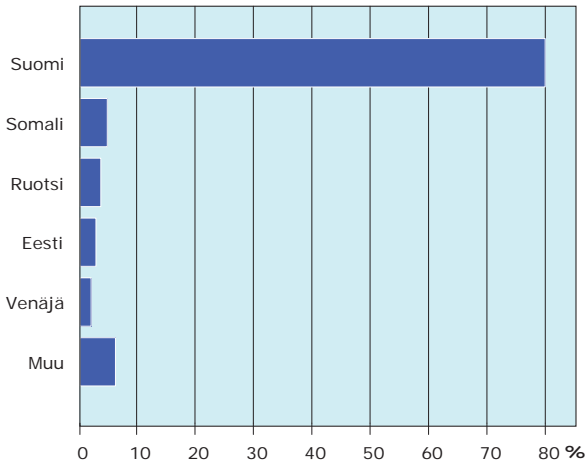

Kuvio 3. Aviottomien äitien ikä rekisteriaineistossa ja Helsingissä 2015 (Lähde: Mäki & Vuori 2016)

Rekisteriaineiston äideistä 16 prosentilla äidinkieli oli jokin muu kuin suomi tai ruotsi (ks. kuvio 4). Näiden äitien prosenttiosuus oli aineistossamme hiukan pienempi kuin heidän osuutensa vuonna 2015 kaikissa helsinkiläisissä lapsiperheissä, joissa on äiti. Helsinkiläisten lapsiperheiden äideistä 20 prosenttia puhui äidinkielenään jotain muuta kuin suomea tai ruotsia (Mäki & Vuori 2016). Syntymämaiden ja äidinkielten suuri määrä rekisteriaineistossa kuvastaa joka tapauksessa sitä, kuinka monista eri taustoista helsinkiläisäidit ovat lähtöisin.

Kuvio 4. Äidinkielet rekisteriaineistossa ($N = 692$)

Valtaosa (84 %) äideistä oli lapsen syntymän aikaan naimattomia (ks. taulukko 4). Joka kymmenes oli eronnut ja noin viiden prosentin kohdalla siviilisäädystä ei ollut tietoa. Suuri osa äideistä, joiden siviilisäädystä ei ole tietoa, oli ulkomaalaistaustaisia. Heidän kohdallaan väestörekisterissä oleva merkintä ei välttämättä kerro todellisesta siviilisäätystatuksesta. Henkilö saattaa esimerkiksi olla avioliitossa, joka on solmittu ulkomailla ja josta ei ole toimitettu virallista asiakirjaa suomalaisille viranomaisille. Tämän lisäksi yksi äideistä oli leski ja neljä äitiä rekisteröidyssä parisuhteessa.

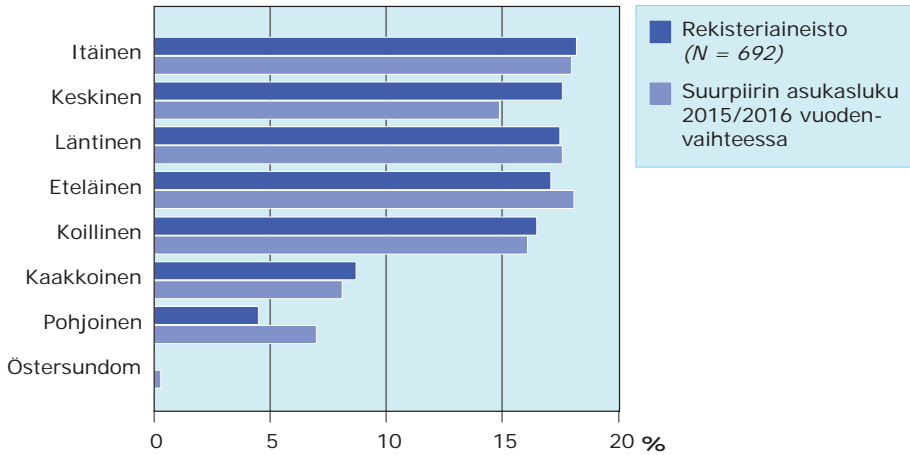
Taulukko 4. Siviilisäädyt rekisteriaineistossa ($N = 692$)

Siviilisäätty	%	Frekvenssi
Naimaton	84,1	580
Eronnut	10	69
Ei tietoa	5,5	38
Rekisteröidyssä parisuhteessa	0,6	4
Leski	0,1	1
Yhteensä	100	692

Rekisteriaineiston äideistä vajaa viidennes (18,2 %) asui itäisessä suurpiirissä⁶. Keskisestä⁷, läntisestä⁸, eteläisestä⁹ ja koillisesta¹⁰ suurpiiristä oli kustakin äitejä 16–18 prosenttia. Kaakkoisesta¹¹ (8,7 %) ja pohjoisesta¹² (4,5 %) suurpiiristä äitejä oli selvästi vähemmän. Prosenttiosuudet mukailevat Helsingin suurpiirien väestöosuuksia vuoden 2015 osalta. Itäisessä suurpiirissä asukkaita on kaikkein eniten (17,4 %), kun taas vähiten helsinkiläisiä asuu pohjoisessa suurpiirissä (6,8 %). (Tikkanen 2016, 26.)

Kuvio 5. Rekisteriaineiston äidit (N = 692) ja Helsingin väestö suurpiireittäin (Mäki & Vuori 2016)

Helsingin suurpiirien väliset sosioekonomiset erot näkyvät tarkasteltaessa esimerkiksi pienituloisten asuntokuntien osuuksia, kotitalouksien käytettävissä olevaa rahatuloa tai alueella asuvien ihmisten työllisyyttä ja koulutusta. Kun tarkastellaan asuntokuntia, joissa asuu yksinhuoltaja ja lapsi/a tai pari ja lapsi/a, vuonna 2014 pienituloisten¹³ asuntokuntien määrä oli suurin itäisessä ja läntisessä suurpiirissä. Pienituloisia lapsiperheasuntokuntia oli puolestaan vähiten pohjoisen ja kaakkoisen suurpiirin alueilla (Helsingin seudun aluesarjat -tilastokanta).

Itäisessä suurpiirissä oli eniten korkean työttömyysasteen alueita vuonna 2015. Itäisen suurpiirin alueella asuu myös Helsingin suurpiireistä eniten yli 15-vuotiaita, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa. Myös valtaosassa koillisen suurpiirin peruspii-

6 Vartiokylän, Myllypuron, Mellunkylän ja Vuosaaren peruspiirit

7 Kallion, Alppiharjun, Vallilan, Pasilan ja Vanhankaupungin peruspiirit

8 Reijolan, Munkkiniemen, Haagan, Pitäjämäen ja Kaarelan peruspiirit

9 Vironniemen, Ullanlinnan, Kampinmalmin, Taka-Töölön ja Lauttasaaren peruspiirit

10 Latokartanon, Pukinmäen, Malmin, Suutarilan, Puistololan ja Jakomäen peruspiirit

11 Kulosaaren, Herttoniemen ja Laajasalon peruspiirit

12 Maunulan, Länsi-Pakilan, Tuomarinkylän, Oulunkylän ja Itä-Pakilan peruspiirit

13 Helsingin seudun aluesarjan tilastokannasta poimituissa tiedoissa pienituloisella tarkoitetaan asuntokuntia, joiden käytettävissä oleva rahatulo kulutusyksikköä kohden jää pienemmäksi kuin 60 prosenttia koko maan kaikkien kotitalouksien mediaanitulosta.

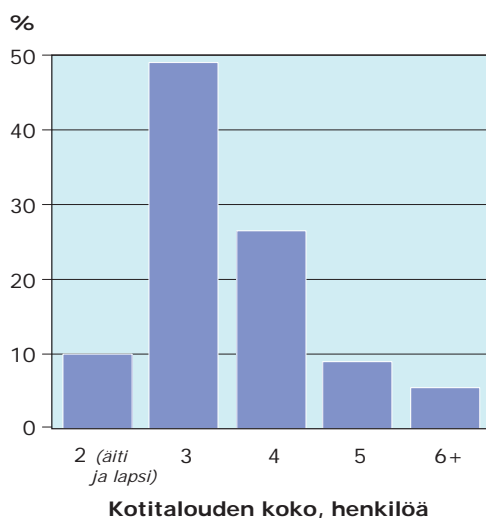
reistä perusasteen jälkeinen tutkinto puuttuu noin 30 prosentilla 15 vuotta täyttäneistä. Keskisessä ja eteläisessä suurpiirissä peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen on sen sijaan epätavallista. (Tikkanen 2016, 12–14.) Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on suurin itäisessä (19,4 %) ja koillisessa (13,5 %) suurpiirissä, pienin Östersundomin (4,8 %) suurpiirissä sekä pohjoisessa (7,6 %) ja eteläisessä (9,4 %) suurpiirissä (Tikkanen 2016).

Seuraavassa alaluvussa syvennytään tarkemmin rekisteriaineiston äitien kotitalouksiin ja niiden tyyppitelyihin, myös suurpiirien näkökulmasta.

4.2 Äitien kotitaloudet

Rekisteriaineiston kotitalouksien keskimääräinen koko oli 3,56 henkilöä. Noin puolet äitien kotitalouksista oli kolmen hengen asuinkuntia, joihin kuului äidin ja syntyneen lapsen lisäksi kolmas henkilö, useimmiten äidin kanssa miltei saman ikäinen mies. Neljän hengen kotitalouksia oli yli neljäsosa (27 %), viiden hengen tai sitä suurempia noin 15 prosenttia kaikista aineiston talouksista (kuvio 6). Kahden hengen, eli äidin ja syntyneen vauvan kotitalouksien osuus oli kymmenen prosenttia.

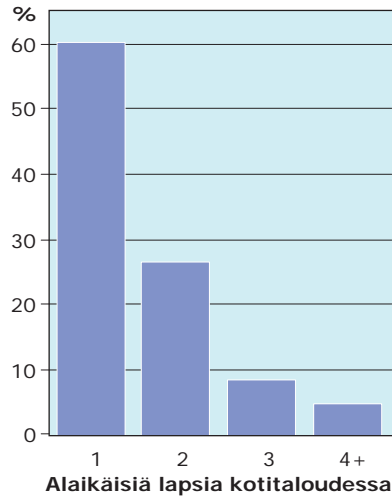
Kuvio 6. Kotitalouden koko, rekisteriaineisto ($N = 692$)

Kuten kuviosta 7 huomataan, suurimmassa osassa aineiston kotitalouksista (60 %) ei ollut vauvan lisäksi lainkaan muita alaikäisiä¹⁴. Noin neljäsosassa talouksista asui vauvan lisäksi yksi alaikäinen, kaksi alaikäistä lasta tai enemmän löytyi noin 13 prosentista kaikista kotitalouksista.

14 Alaikäisten lukumäärään ei ole laskettu alaikäisiä äitejä (2 kpl).

Kuvio 7. Alaikäisten lukumäärä rekisteriaineiston (N = 692) kotitalouksissa

Tyypittelimme rekisteriaineiston kotitalouksia kunkin talouden aikuisten lukumäärän, iän ja sukupuolen perusteella. Seuraavassa esittelemme rekisteriaineiston kotitalouksien tyytit ja kuvailemme tarkemmin tyypittelyn perusteita. Selkein kriteerein toisistaan erotettavissa olevia kotitaloustyyppejä löytyi aineistosta neljä kappaletta: yhden vanhemman kotitalous, kahden vanhemman kotitalous, kolmen sukupolven kotitalous ja kommuunikotitalous.

Yhden vanhemman kotitalouteen kuuluvat synnyttänyt äiti sekä lapsi tai lapsia. Kahden vanhemman kotitaloudessa asuvat äiti ja oletettu lapsen toinen vanhempi sekä lapsi tai lapsia. Kun kotitaloudessa asui syntyneen lisäksi muita lapsia, aineiston pohjalta ei voitu arvioida, onko lapsi/lapset vanhempien yhteisiä vai toisen vanhemman aiemmasta suhteesta. Kolmen sukupolven kotitalouteen kuuluvat äiti, hänen mahdollinen puolisonsa, yksi selkeästi äitiä vanhempi henkilö, joka on oletettavasti jonkun taloudessa asuvan aikuisen vanhempi, sekä lapsi tai lapsia. Joissain kolmen sukupolven kotitalouksissa on tämän lisäksi useampi täysi-ikäinen henkilö (mahdollisesti äidin tai puolison ystäviä tai sukulaisia), mutta määrittävä tekijä kyseiselle kotitalouden tyyppille on se, että talouteen kuuluu yksi äitiä selvästi vanhempi henkilö, joka ei oletettavasti ole äidin kumppani. Neljäs kotitaloustyyppi on kommuunikotitalous. Tällaisiksi luokittelimme kotitaloudet, joihin kuuluu äidin ja lapsen tai lasten lisäksi vähintään kaksi henkilöä, jotka voivat olla äidin ystäviä, sukulaisia tai kumppaneita. Lisäksi aineistosta löytyi neljä tapausta, joita ei ollut mahdollista luokitella mihinkään mainituista luokista.

Taulukko 5. Kotitalouden tyyppien määrittely

Kotitalouden tyyppi	Taloudessa asuvat aikuiset	Luokittelun perusteita
Yksi vanhempi	Äiti	<ul style="list-style-type: none"> – Taloudessa ei ole äitiä vanhempia henkilöitä. – Talouden toiseksi vanhimman henkilön ikäero äitiin on vähintään 14 vuotta (<i>on äitiä vähintään 14 vuotta nuorempi</i>). – Talouden toiseksi vanhin henkilö on niin nuori, että hän ei oletettavasti ole syntyneen lapsen vanhempi
Kaksi vanhempaa	Äiti ja samaan ikäluokkaan kuuluva toinen aikuinen (<i>oletettu kumppani</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Oletetuksi kumppaniksi on luettu henkilöitä, joiden ikäero äitiin on korkeintaan +24 vuotta tai –14 vuotta – Äitiä nuoremmat henkilöt, joiden ikäero äitiin – 14 vuotta tai lähellä sitä, ovat sen verran vanhoja, että heidät voidaan olettaa syntyneen lapsen vanhemmiksi.
Kolme sukupolvea	Äiti, oletettu kumppani sekä vähintään 21 vuotta äitiä vanhempi henkilö	<ul style="list-style-type: none"> – Jos taloudessa on äidin kumppaniksi oletettu samaan ikäluokkaan kuuluva henkilö, niin äitiä vähintään 21 vuotta vanhempi henkilö oletetaan äidin tai kumppanin vanhemmaksi. – Jos talouden vanhin henkilö on vähintään 25 vuotta äitiä vanhempi ja taloudessa ei ole äidin sukupolveen kuuluvaa oletettua kumppania, niin vanhin henkilö oletetaan äidin vanhemmaksi.
Kommuuni	Äiti, samaan ikäluokkaan kuuluva toinen aikuinen sekä samaan ikäluokkaan kuuluva kolmas aikuinen	– Vanhimman ja nuorimman aikuisen ikäero on korkeintaan 15 vuotta.

Yleisin kotitaloustyyppi oli kahden vanhemman kotitalous (71 %) (ks. kuvio 8). Suurin osa näistä (98 %) oli juridiselta sukupuoleltaan kahden eri sukupuolta olevan aikuisen kotitalouksia.¹⁵

Toiseksi yleisin oli yhden vanhemman kotitalous, joita oli noin viidennes kaikista kotitalouksista (19,5 %). Toisin sanoen aineiston äideistä joka viides kotiutui synnytyslaitokselta talouteen, jossa ei asunut toista aikuista lapsen syntymän aikaan.

Kolmen sukupolven kotitalouksia ja kommuunitalouksia oli molempia aineistossa vain pieni osuus, alle viisi prosenttia kumpaakin. Kotitalouden tyyppejä ja jakaumaa ei voida vertailla muihin tilastoihin, sillä tekemämme kotitalouden tyyppien määrittely on tehty tätä tutkimusta varten kerätystä aineistosta, eikä varsinaista vertailukohtaa esimerkiksi väestötilastoista löydy.

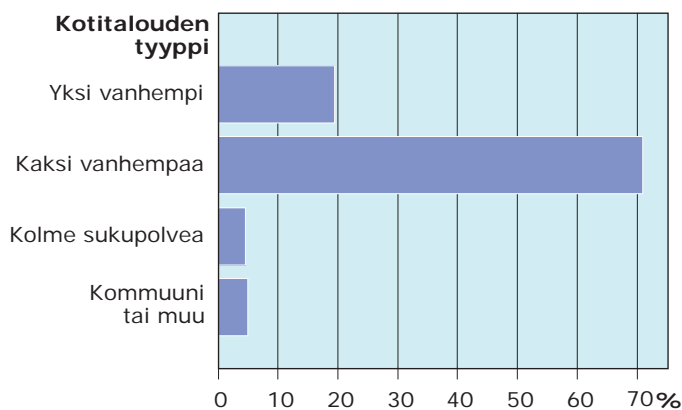
Kolmen sukupolven perheitä ei normaalisti tilastoida, vaan perhe koostuu korkeintaan kahdesta peräkkäisestä sukupolvesta (ks. esim. SVT: Perheet 2015a). Soma-

¹⁵ Äidin oletetun kumppanin sukupuolen päättely oli mahdollista vain kahden aikuisen kotitalouksien kohdalla.

linkielisten perheiden tarkastelun yhteydessä tutkijat ovat nostaneet esiin sen, että yksinhuoltajaperheiksi tulevat Helsingin väestötilastoissa luokitelluiksi myös sellaiset perheet, joissa on mahdollisesti isovanhempia tai muuta sukua jakamassa hoivavastuuta. (Mäki 2016, 58.)

Väestörekisteristä kerätty tieto syksyllä 2015 synnyttäneiden helsinkiläisnaisten kotitalouksista osoittaa yhden vanhemman kotitaloudet aiemmin luultua yleisemmiksi. Tarkkoja tietoja ei tästä näkökulmasta ole ennen koottu, mutta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen syntymärekisterin perusteella tiedetään, että kaikista lapsista Suomessa 9,5 prosenttia syntyi vuonna 2015 yksin eläville tai sellaisille äideille, joiden parisuhdetilanteesta ei ollut tietoa (THL: Syntymärekisteri 2016, ks. myös luvun 2 sivu 15 tässä raportissa). Lisäksi vuonna 2015 helsinkiläisistä 0–2-vuotiaista lapsista 15 prosenttia asui yhden vanhemman kotitalouksissa (SVT: Perheet 2015b). Tässä luvussa on kuitenkin todennäköisesti mukana myös eroon päätyneitä liittoja, joten luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia. Kun tarkasteluun otetaan tämän tutkimuksen aineisto eli syksyllä 2015 Helsingissä synnyttäneiden äitien kotitaloudet, yhden vanhemman ja lasten asuntokuntia onkin peräti joka viides.

Kuvio 8. Kotitalouden tyypit rekisteriaineistossa (N = 692)

Seuraavaksi tarkastelemme kotitalouksia äitien taustatietojen valossa. Katsomme ensin kotitaloustyyppin ja iän yhteyttä edeten sitten kotitaloustyyppien tarkasteluun äitien syntymämaan, äidinkielen ja siviilisäädyn mukaan.

Kuten taulukosta 6 havaitaan, kahden vanhemman kotitalous oli selkeästi yleisin kaikissa ikäluokissa. Yli puolet jokaisen ikäluokan äideistä asui kahden vanhemman kotitaloudessa. Yhden vanhemman kotitaloudet olivat yleisimpiä 40-vuotiailla tai sitä vanhemmilla äideillä (35 % ikäluokasta 40–) sekä alle 25-vuotiailla äideillä¹⁶, joista vajaa kolmannes (31 %) asui yksin lapsen tai lasten kanssa. Vähiten yhden vanhemman kotitalouksia oli 30–34-vuotiaiden ikäluokassa (15 %).

¹⁶ Huom. Tässä ikäryhmässä alle 18-vuotiaita äitejä oli kaksi.

Kahden vanhemman kotitalous oli yleisin 30–34-vuotiailla (78 %). Suhteellisesti harvimminkin kahden vanhemman kotitalouksissa asuivat alle 25-vuotiaat äidit (56 %).

Kolmen sukupolven kotitalouksia ja kommuunikotitalouksia oli aineistossa kokonaisuutena vähäinen määrä. Ne kuitenkin poikkesivat selkeästi aikuisten ikärakenteen ja lukumäärän suhteen muista kotitaloustyypeistä. Ristiintaulukoinnissa erot ikäluokkien välillä eivät ole näiden kotitaloustyyppien kohdalla suuria. Kolmen sukupolven taloudet olivat yleisimpiä alle 25-vuotiaiden ikäluokassa (9 %) ja harvinaisimpia 35–39-vuotiailla (2 %). Kommuuni- ja muut taloudet olivat yleisimpiä 25–29-vuotiaiden luokassa (6 %), harvinaisimpia 40-vuotiailla ja sitä vanhemmilla äideillä (4 %). Kotitaloustyyppien ja ikäluokkien välinen yhteys on tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 6. Kotitaloudet ikäluokittain

Ikäluokka	Yksi vanhempi, %	Kaksi vanhempaa, %	Kolme sukupolvea, %	Kommuuni tai muu, %	Yhteensä	
					%	lkm
–24	30,8	56,0	8,8	4,4	100	(91)
25–29	15,4	72,6	5,7	6,3	100	(175)
30–34	14,6	77,5	3,8	4,2	100	(240)
35–39	20,7	72,1	2,1	5,0	100	(140)
40–	34,8	56,5	4,3	4,3	100	(46)
$\chi^2 = 28,901$ df = 12 p = 0,004	19,5 (135)	71,0 (491)	4,6 (32)	4,9 (34)	100	(692)

Kotitalouksien ja äidin syntymämaan välisestä tarkastelusta (ks. taulukko 7) havaitsimme, että yhden vanhemman kotitalouksissa asuvien suhteellinen osuus oli suurempi ulkomailla syntyneiden äitien kohdalla. Kotitalouksien ja äitien syntymämaiden väliset yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä. Suomessa syntyneistä äideistä 16 prosenttia asui yhden vanhemman talouksissa, ulkomailla syntyneistä äideistä puolestaan 38 prosenttia. Kahden vanhemman kotitaloudet puolestaan olivat yleisempiä Suomessa syntyneiden kohdalla. Kolme neljästä Suomessa syntyneestä äidistä jakoi talouden oletetun kumppanin kanssa, ulkomailla syntyneistä äideistä vajaa puolet. Hieman suurempi osuus kolmen sukupolven sekä kommuuni- ja muissa kotitalouksissa asuvista äideistä oli syntynyt ulkomailla.

Mäki (2016) on kiinnittänyt huomiota yksinhuoltajaperheiden osuuteen ulkomaalaistaustaisen väestön keskuudessa Helsingissä. Somaliassa syntyneet naiset olivat tämän tutkimuksen aineistossa suurin ulkomailla syntyneiden äitien ryhmä ja somalinkieliset toiseksi suurin kieliryhmä (äidinkielenä suomi 81,2 %, somali 4,8 %, ruotsi 3,8 %). Helsingissä somalinkieliset ovat kolmanneksi suurin kieliryhmä (Mäki 2016, 48–56), ja tässä ryhmässä yksinhuoltajaperheiden määrään on huomattu kasvaneen sekä hedelmällisyyden ja perheeseen pienentyneen viime vuosina. Somalinkielisis-

tä lapsiperheistä 47 prosenttia oli yksinhuoltajaperheitä vuonna 2015 ja näistä lähes kaikki olivat äidin ja lasten muodostamia perheitä (Mäki 2016, 53, 58).

Taulukko 7. Kotitaloudet syntymämaan mukaan

Syntymämaa	Yksi vanhempi, %	Kaksi vanhempaa, %	Kolme sukupolvea, %	Kommuuni tai muu, %	Yhteensä	
					%	<i>lkm</i>
Suomi	15,8	75,9	4,3	4,0	100	(576)
Ulkomaat	37,9	46,6	6,0	9,5	100	(116)
$X^2 = 42,461$ $df = 3$ $p = 0,000$	19,5 (135)	71,0 (491)	4,6 (32)	4,9 (34)	100	(692)

Aineiston äitien siviilisäätysten ja kotitaloustyyppien yhteistarkastelussa huomataan, että suurin osa siviilisäädyltään naimattomista äideistä eli kahden vanhemman kotitalouksissa (74 %; muut siviilisäädyt 54 %). Yhden vanhemman kotitaloudet olivat tyypillisempiä muiden siviilisäätysten¹⁷ (37 %) kuin naimattomien (16 %) kohdalla. Kolmen sukupolven kotitaloudet olivat yleisempiä siviilisäädyltään naimattomilla, kommuuni- ja muut kotitaloudet olivat sen sijaan tyypillisempiä muiden siviilisäätysten kohdalla. Kotitalouksien ja siviilisäätysten väliset yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 8. Kotitaloudet siviilisäädyn mukaan

Siviilisäätty	Yksi vanhempi, %	Kaksi vanhempaa, %	Kolme sukupolvea, %	Kommuuni tai muu, %	Yhteensä	
					%	<i>lkm</i>
Naimaton	16,2	74,3	5,0	4,5	100	(580)
Muu	36,6	53,6	2,7	7,1	100	(112)
$X^2 = 28,162$ $df = 3$ $p = 0,000$	19,5 (135)	71,0 (491)	4,6 (32)	4,9 (34)	100	(692)

Tarkastelimme myös kotitaloustyyppien jakaumaa Helsingin suurpiireissä. Kahden vanhemman kotitalouksien suhteelliset osuudet olivat suurempia keskisessä (82 %) ja pohjoisessa (87,1 %) suurpiirissä. Pienin kahden vanhemman kotitalouksien osuus oli itäisessä suurpiirissä (63,5 %), jossa yhden vanhemman kotitalouksien osuus oli vastaavasti kaikista suurin (27,8 %). Yhden vanhemman kotitalouksien osuus oli yli 20 prosenttia läntisessä (21 %) ja koillisessa suurpiirissä (23 %). Kotitalouden tyyppien erot suurpiireissä eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

¹⁷ Kotitalouksien ja siviilisäädyn välistä tarkastelua varten siviilisäätty on muutettu kaksiluokkaiseksi, jossa luokat ovat "Naimaton" ja "Muu". Muu-luokka sisältää lesket, eronneet, rekisteröidyssä parisuhteessa olevat sekä ne, joiden siviilisäädystä ei ole tietoa.

Taulukko 9. Kotitaloudet suurpiireittäin

Suurpiiri	Yksi vanhempi, %	Kaksi vanhempaa, %	Kolme sukupolvea, %	Kommuuni tai muu, %	Yhteensä	
					%	<i>lkm</i>
Eteläinen	19,5	68,6	5,1	6,8	100	(118)
Läntinen	20,7	66,1	7,4	5,8	100	(121)
Keskinen	12,3	82,0	1,6	4,1	100	(122)
Pohjoinen	3,2	87,1	6,5	3,2	100	(31)
Koillinen	22,8	70,2	4,4	2,6	100	(114)
Kaakkoinen	16,7	71,7	6,7	5,0	100	(60)
Itäinen	27,8	63,5	3,2	5,6	100	(126)
$\chi^2 = 26,076$ df = 18 p = 0,098	19,5 (135)	71,0 (491)	4,6 (32)	4,9 (34)	100	(692)

***

Helsinkiläislapsen ensimmäisen perheen näkökulmasta rekisteriaineisto nostaa esiin kiinnostavia seikkoja. Vaikka suurimmassa osassa perheitä on suomalaistaustainen vanhempi tai vanhempia, syksyllä 2015 synnyttäneet aviottomat äidit ovat lähtöisin peräti 36 eri maasta. Yhden vanhemman kotitalouksien osuus on niin ikään yllättävän korkea, peräti 19,5 prosenttia. Yhden vanhemman kotitaloudet ovat yleisempiä muualla kuin Suomessa syntyneiden äitien kohdalla.

Seuraavassa luvussa tarkastelemme lasten perheitä kyselylomakkeista saadun tiedon pohjalta.

5 VAUVOJEN PERHESUHTEET

Tässä luvussa kerromme lomakkeisiin vastanneiden äitien elämäntilanteesta ja siitä, keitä äitien käsityksen mukaan kuuluu heidän vastasyntyneen lapsensa perheeseen. Kysyimme tutkimuslomakkeessa (liite 4) myös, keneltä äidit saavat tarvitsemaansa tukea ja apua. Lomakkeita palautui yhteensä 199 kappaletta (vastausprosentti 31,3 %). Tähän lukuun kootuissa lomakeaineiston kuvaajissa havaintoyksiköiden määrä kuitenkin vaihtelee jonkin verran. Tämä johtuu siitä, että kaikki lomakkeet eivät sisältäneet jokaisen muuttujan kuvaamaa tietoa. Kaikki äidit eivät esimerkiksi olleet parisuhteessa, ja joistain lomakkeista puuttui yksittäisiä vastauksia.

Lomakevastaajista kolme neljäsosaa lukeutuu äiteihin, joita kuvattiin edellisessä, rekisteriaineistoon perustuvassa luvussa. Rekisteri- ja lomakeaineistossa on siis päällekkäisyyttä, mutta lomakevastauksia ei kuitenkaan voi tarkastella pienoiskuvana rekisteriaineistosta. Rekisteri- ja lomakeaineiston vertailussa käy ilmi, että lomakevastaajiksi on valikoitunut tietynlaisia äitejä. He asuvat esimerkiksi useammin yhdessä lapsen isän kanssa ja suurempi osa heistä on Suomessa syntyneitä.

On hyvä pitää mielessä, että tässä luvussa esitetyt, lomakeaineistoa koskevat kuvaukset eivät ole yleistettävissä, vaan ne koskevat vain tätä tiettyä lomakkeisiin vastannutta äitien joukkoa. Lomakeaineiston keruuta ei toteutettu satunnaistaen, vaan kaikki lastenvalvojien luona isyysasiaa tietyllä aikavälillä selvittäneet saivat mahdollisuuden täyttää tutkimuslomakkeen.

Taulukossa 10 on kerrottu rekisteri- ja lomakeaineistojen koostumuseroista. Taulukosta käy ilmi, että lomakevastaajista 90 prosenttia oli syntynyt Suomessa (heistä noin kolmasosa Helsingissä), kun rekisteriaineiston äideistä Suomessa syntyneitä oli 83 prosenttia. Rekisteriaineistossa Somaliassa syntyneet äidit olivat suurin ulkomailta syntyneiden ryhmä (4,8 %), ja kuten luvussa neljä kerroimme, ulkomailla syntyneiden äitien kohdalla korostuivat muut kuin kahden vanhemman kotitaloudet. Lomakevastaajien kohdalla sen sijaan ulkomailla syntyneiden tyypillisin syntymämaa oli Viro. Lomakeaineistossa ei esimerkiksi ollut yhtään sellaista Somaliassa syntynyttä äitiä, jonka lomake olisi ollut riittävän kattavasti ja yksiselitteisesti täytetty tutkimusaineistossa hyödynnettäväksi.

Meillä ei ole tietoa rekisteriaineiston äitien koulutustasosta, mutta korkeasti koulutettujen suuri osuus lomakeaineistossa viittaa siihen, että lomakeaineistossa on rekisteriaineistoon verrattuna myös enemmän korkeasti koulutettuja äitejä.

Taulukko 10. Rekisteri- ja lomakeaineiston vertailua

Muuttuja	Rekisteriaineisto	Lomakeaineisto
Äidin ikä (ka.)	31,0	32,6
Äiti syntynyt Suomessa (%)	83	90
Taloudessa kaksi vanhempaa (%)	71	86
Äidin kotitaloudessa vain yksi alaikäinen (%)	60	69
Äidin koulutustausta, %		
Akateeminen		43
AMK		29
Ammatillinen		20
Muu		8
Tyypillisimmät suurpiirit		
1.	Itäinen	Keskinen
2.	Keskinen	Läntinen
3.	Läntinen	Eteläinen ja Koillinen

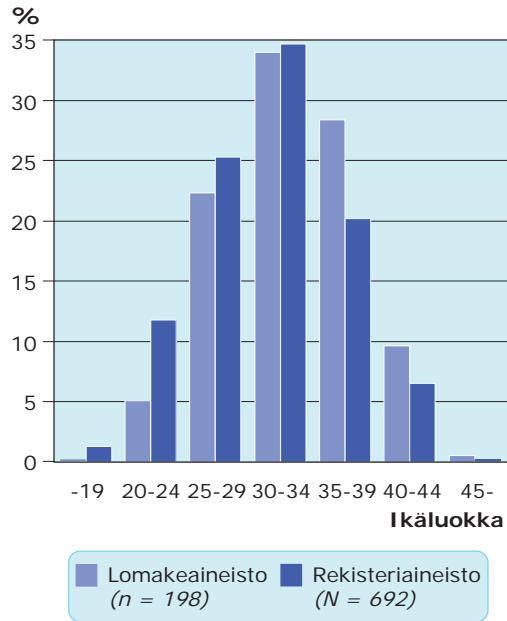
Seuraavaksi kerromme joitain yleisiä tietoja lomakkeisiin vastanneista äideistä sekä heidän tukiverkostoistaan. Tämän jälkeen tarkastelemme äitien käsitystä heidän vastasyntyneen vauvansa perheeseen kuuluvista henkilöistä. Pyysimme lomakevastaajia myös kuvailemaan vapaamuotoisesti lapsen perhettä ja tärkeitä perhesuhteita sekä kertomaan tutkimuksen herättämistä ajatuksista. Luvun lopuksi kokoamme yhteen tähän avoimeen kysymykseen saatuja vastauksia ja niissä esiin nousseita teemoja.

5.1 Äidit ja heidän elämäntilanteensa

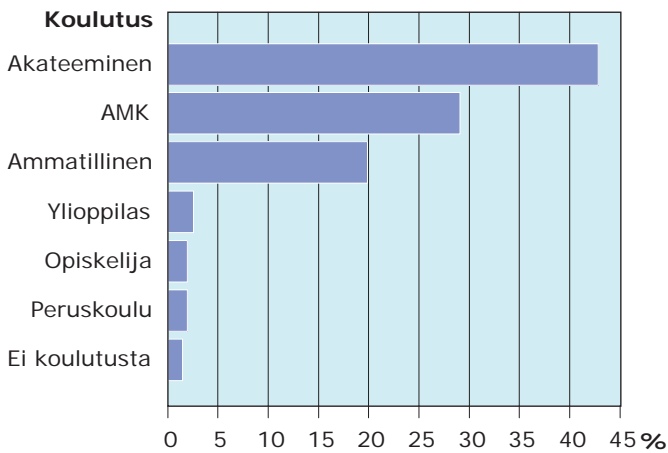
Lomakkeen täyttäneistä äideistä suurin osa, lähes 40 prosenttia oli iältään 31–35-vuotiaita (kuvio 9). Suurin yksittäinen ikäryhmä vastaajissa olivat 35-vuotiaat (12 %). Lomakevastaajat olivat iältään hieman vanhempia kuin rekisteriaineiston äidit. Lomakkeen täyttäneistä äideistä lähes puolet oli akateemisesti koulutettuja ja lähes 30 prosentilla oli ammattikorkeakoulututkinto (kuvio 10).

Tarkastelimme lomakevastaajien jakaantumista Helsingin asuinalueille suurpiireittäin. Lomakkeen täyttäneitä äitejä asui eniten (21 %) keskisessä suurpiirissä, joka on asukasmäärältään Helsingin viidenneksi suurin ja jossa hedelmällisyysluku on Helsingin matalin (Mäki & Vuori 2016, 29–30). Rekisteriaineistoon kuuluvia äitejä asui puolestaan eniten (18,2 %) asukasluvultaan toiseksi suurimmalla ja hedelmällisyysluvultaan vuonna 2015 korkeimmalla itäisen suurpiirin alueella (ks. kuvio 11).

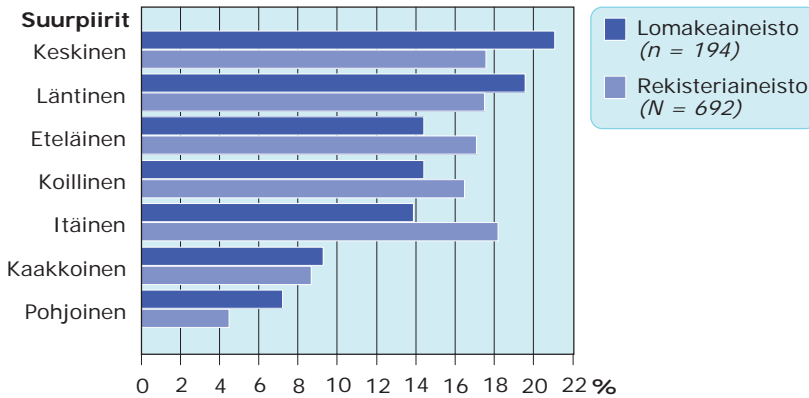
Kuvio 9. Äitien ikä rekisteriaineistossa ja lomakeaineistossa

Kuvio 10. Lomakevastaajien koulutustausta (n = 196)

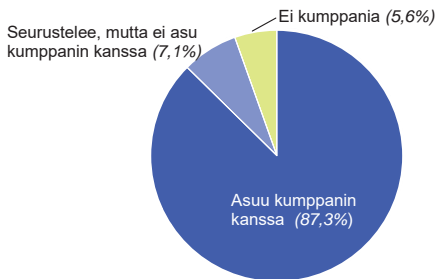
Kuvio 11. Lomake- ja rekisteriaineiston koostumus suurpiireittäin

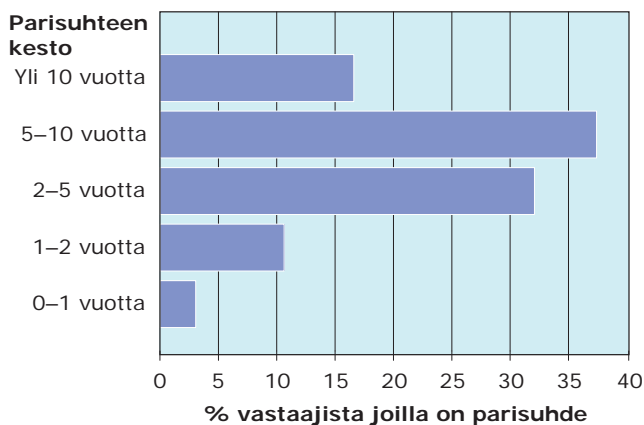
Yli 80 prosenttia tutkimuslomakkeen täyttäneistä äideistä jakoi talouden kumppanin kanssa (ks. kuvio 12), joka kahta tapausta lukuun ottamatta oli lapsen isä. Valtaosa lomakevastaajista (54 %) eli kumppanin kanssa parisuhteessa, joka oli kestänyt enemmän kuin viisi vuotta (kuvio 13). Äidin mahdollisen kumppanin sukupuolta tiedusteltiin lomakkeessa avovastauksella. 186 äitiä (99,5 % niistä äideistä, joilla oli kumppani) ilmoitti kumppanin sukupuoleksi miehen ja yksi naisen.

Tuoreessa tutkimuksessa on todettu koulutustason ja vakiintuneen perhe-elämän olevan yhteydessä toisiinsa (Jalovaara & Fasang 2015). Jalovaaran ja Fasangin tutkimuksen mukaan sosioekonomiset ryhmät eroavat toisistaan siinä, millaisia ja miten pitkiä liittoja ihmiset muodostavat ja purkavat elämänsä kuluessa ja mikä on vanhemmuuden rooli näissä liitoissa. Korkeammin koulutettujen suomalaisten aikuisten kohdalla pitkät, avioitumiseen päättyvät avoliitot ovat tyypillisempiä kuin vähemmän koulutettujen keskuudessa. Neljäänkymmeneen ikävuoteen mennessä 49 prosenttia korkeasti koulutetuista suomalaisista on vakaassa parisuhteessa, jossa on yhteisiä lapsia, kun vastaava osuus peruskoulutuksen saaneiden keskuudessa on vain 28 prosenttia (mt.). Lomakeaineistoamme voi tarkastella myös näiden tulosten näkökulmasta, sillä tyypilliset vastaajat olivat pitkässä parisuhteessa olevia, korkeasti koulutettuja naisia. Havaintomme kertovat siis eritoten tähän ryhmään kuuluvien henkilöiden perheksityksistä ja taustoista.

Kuvio 12. Lomakevastaajien parisuhdetilanne (n = 198)

Kuvio 13. Lomakevastaajien parisuhteen kesto ($n = 187$)¹⁸

Lomakevastaajista valtaosa (173/198) asui kumppanin kanssa ja 25 henkilöä asui ilman kumppania. Heistä kokonaan ilman kumppania eli 11 äitiä ja 14 äitiä eli niin kutsutussa niin kutsutussa erillissuhteessa (*living apart together*; ks. esim. Borg & Keskinen 2016, 16). Tämä tarkoittaa sitä, että vakituinen kumppani, joka lähes aina (12/14) oli lapsen isä, asui eri osoitteessa kuin äiti ja lapsi/lapset.

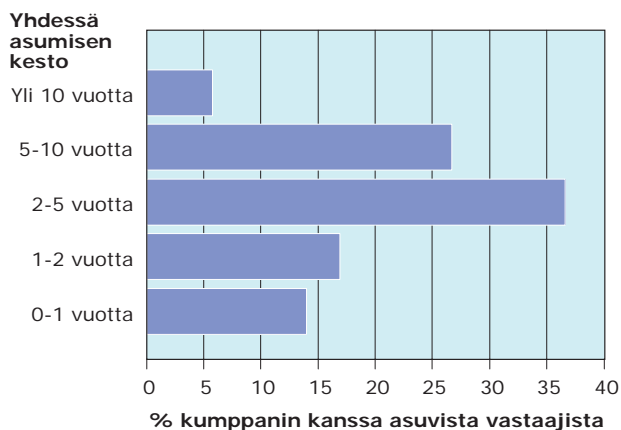
Aineiston tapaukset, joissa äiti eli eri osoitteessa kuin kumppaninsa, joka oli myös lapsen isä, avaavat näkökulman monipaikkaiseen perhe-elämään. Lasten vuoroasuminen vanhempien eron jälkeen on tavallista. Jotkut eronneet puoliset päätyvät vuorottelevaan asumiseen siten, että lapset asuvat koko ajan perheen alkuperäisessä kodissa, kun taas vanhemmat asuvat vuorotellen osan ajasta lasten kanssa ja osan toisessa asunnossa. Perheet, joissa lapsen syntymästä lähtien liikutaan kahden kodin välillä, ovat kuitenkin olleet tutkimustarkastelun ulottumattomissa. Jos äidin toisaalla asuvalla kumppanilla (joka on vauvan isä) on sellaisia lapsia aiemmasta suhteesta, joiden vakituinen asuinpaikka on isän luona, molemmat kotitaloudet – äidin ja vauvan sekä isän ja vauvan sisaruspuolten - tulevat tilastoiduiksi yhden vanhemman perheiksi. Käytännössä kokoonpano elää kuitenkin perhe-elämää, johon kuuluu kaksi vanhempaa ja kaksi kotia.

Tällainen järjestely kävi ilmi lomakeaineistoon kuuluvassa tapauksessa, jossa äiti asui vauvan kanssa kaupungissa ja isä pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Äidin avovastaukseen kirjaamasta kuvauksesta kävi ilmi, että käytännössä äiti ja lapsen isä asuivat kuitenkin miltei jatkuvasti yhdessä ja vauva ”vaihtoi kodista toiseen” äidin mukana. Isän kotona asuivat lisäksi tämän lapset edellisistä liitoista joka toinen viikonloppu ja loma-aikoina. Erillissuhteet nousivat esiin myös vapaamuotoisissa avovastauksissa, joita käsittelemme alaluvussa 5.3.

Kumppanin kanssa yhdessä asuvista vastaajista noin kolmanneksen (33 %) kohdalla yhdessä asuminen oli kestänyt yli viisi vuotta, kun 37 prosenttia vastaajista oli jakanut saman kotitalouden kumppanin kanssa 2–5 vuoden ajan (kuvio 14). Vastaajista 14 prosenttia oli asunut kumppanin kanssa vain hyvin lyhyen, alle vuoden ajan ennen lapsen syntymää.

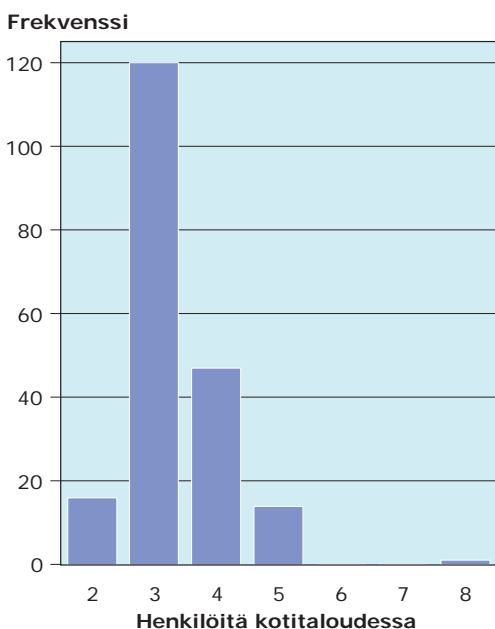
¹⁸ Luokkien ylärajan arvo sisältyy aina alempaan luokkaan. Esimerkiksi, jos suhde on kestänyt tasan vuoden, se sisältyy luokkaan 0–1 vuotta.

Kuvio 14. Yhdessä asumisen kesto ($n = 172$)¹⁹

Lomakkeen täyttäneistä äideistä 69 prosenttia oli ensisynnyttäjiä. Suurin osa kotitalouksista oli äidin, isän ja lapsen muodostamia kolmen hengen kotitalouksia ja kuten kuvioista 15 näkyy, muutoinkin kolmen hengen kotitaloudet olivat aineistossa yleisimpiä. Kotitalouden koko poikkesi kuitenkin suuresti siitä, keiden äidit katsoivat kuuluvan vauvan perheeseen (ks. luku 5.2); näihin kuului äidin ja vauvan lisäksi keskimäärin 6,9 henkilöä. Noin yhdeksällä prosentilla äideistä oli lapsia useammasta kuin yhdestä liitosta ja vauvan perheenjäseniä koskevan listauksen perusteella reilulla 10 prosentilla syntyneistä lapsista oli sisaruspuolia isän edellisestä suhteesta.

Kuvio 15. Kotitalouden koko ($n = 198$)

¹⁹ Luokkien ylärajan arvo sisältyy aina alempaan luokkaan. Esimerkiksi, jos yhdessä asuminen on kestänyt tasan vuoden, se sisältyy luokkaan 0–1 vuotta.

5.1.1 Äitien tukiverkostot

Lomakkeessa tiedustelimme äideiltä myös sitä, keneltä he kokevat saavansa emotionaalista tukea ja konkreettista apua arjessa. Emotionaalisella tuella tarkoitamme esimerkiksi huolien jakamista, lohduttamista ja kannustamista. Konkreettinen apu puolestaan viittaa käytännön avun saamiseen ja antamiseen arjessa, esimerkiksi lastenhoito- tai muuttoapuun, tai auton tai muun käyttöesineen lainaamiseen.

Äitien tukiverkostojen koko vaihteli yhdestä kymmeneen henkilöön, keskimäärin tukiverkoston oli nimetty 6,4 henkilöä. Tarkastelimme tukiverkostoaineistoa kokonaisuutena siitä näkökulmasta, millaisia suhteita verkostoissa esiintyi. Kun verkostoissa esiintyneet suhdemaininnat lasketaan yhteen, eniten mainintoja sai äidin ystävä (taulukko 11). Hyvin usein mainittiin myös äidin äiti, äidin puoliso (lapsen isä) ja äidin sisarus. Vastaajista noin 40 prosenttia oli maininnut tukiverkostossa puolison äidin tai isän, tai molemmat.

Tukiverkostot poikkesivat koostumukseltaan lapsen perheen kokoonpanosta. Tukiverkostoissa oli mukana pieni määrä suhteita, jotka puuttuivat kokonaan lasten perheistä: vertaisten ja ammattilaisten luokka. Lisäksi tukiverkostoissa mainittujen suhteiden frekvenssijakaumat näyttivät hyvin erilaisilta. Lasten perhekokoonpanoissa äidin ystäväksi nimettyjä henkilöitä (joista 63 % oli myös vauvan kummeja) oli mainittu yhteensä 68 kertaa. Tukiverkostoissa sen sijaan äidin ystävä oli mainittu 454 kertaa, ja ystävät muodostivat näin selkeästi suurimman osuuden (36,2 %) kaikista tukiverkostoihin nimetyistä henkilöistä. Vähäisempiä mainintoja (alle 10) tukiverkostoissa saivat muun muassa äidin ex-suhteet, kumppani, joka ei ollut lapsen isä, sekä puolison ystävä.

Pyysimme lomakevastaajia arvioimaan viisiportaisella asteikolla emotionaalisen tuen ja konkreettisen avun riittävyttä (kuvio 16). Tulokset viittaavat siihen, että äideillä on enemmän konkreettiseen apuun kuin emotionaaliseen tukeen liittyviä tarpeita. Äideistä suuri osa (49 %) koki saamansa konkreettisen avun riittäväksi. Kolmannes vastaajista oli kuitenkin vain *osin samaa mieltä* konkreettisen avun riittävyyteen liittyvän väittämän kanssa ja 15 prosenttia oli *osin eri mieltä* tai *täysin eri mieltä*, eli koki konkreettisen avun kohdallaan ainakin osin riittämättömäksi.

Emotionaalisen tuen riittävyyttä arvioitiin positiivisemmin. Lähes 70 prosenttia vastaajista koki emotionaalisen tuen riittäväksi (*täysin samaa mieltä* esitetyn väittämän kanssa). Viidennes vastaajista oli osin samaa mieltä siitä, että emotionaalista tukea on riittävästi. Vastaajista seitsemän prosenttia oli *osin eri mieltä* tai *täysin eri mieltä*, eli koki emotionaalisen tuen saamisen kohdallaan riittämättömäksi.

Tukiverkostojen analyysia tullaan jatkamaan tutkimushankkeessa. Jatkossa selvitetään esimerkiksi sitä, liittyykö tietynlainen tuki tai apu tiettyihin suhteisiin, vaikkapa tiettyihin sukulaisiin tai erityisesti ystäviin. Kiinnostavaa on myös se, missä tapauksissa tuki ja apu ovat vastavuoroisia ja onko vastavuoroisuudella tai jollain muulla tuen laatuun liittyvällä tekijällä tekemistä sen kanssa, kokeeko äiti saamansa tuen ja avun riittäväksi. Selvitettäväksi tulee niin ikään, millaisia laadullisia eroja on tukiverkostojen ja lapsen perhekokoonpanojen koostumuksessa.

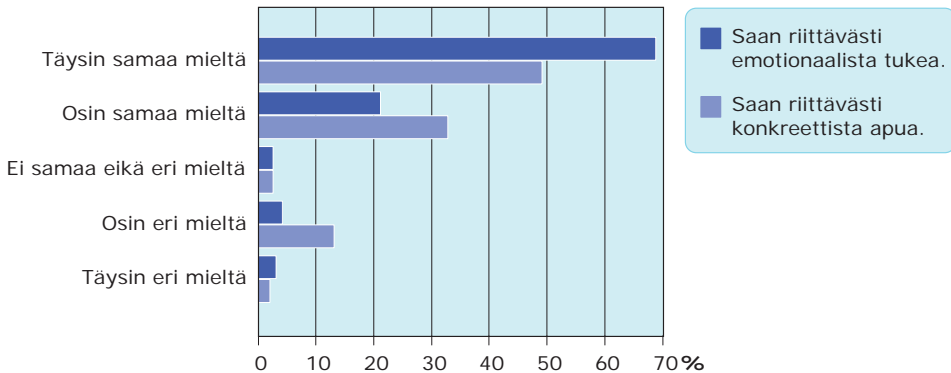
Taulukko 11. Tukiverkoston koostumus

Suhdetyyppi	Frekvenssi (suhdemaininto- ja kaikissa tukiverkostoissa)	Osuus kaikista tukiverkostoissa mainituista suhteista, %
Ystävä	454	36,2
Äiti	170	13,6
Puoliso (<i>lapsen isä</i>)	154	12,3
Sisarus	134	10,7
Puolison (<i>lapsen isän</i>) äiti	79	6,3
Isä	73	5,8
Puolison (<i>lapsen isän</i>) sisarus	39	3,1
Muu sukulainen ¹	37	3,0
Puolison (<i>lapsen isän</i>) isä	28	2,2
Lapsen kummi (<i>usein ystävä tai sukulainen</i>)	24	1,9
Vertainen tai ammattilainen	17	1,4
Muu ²	45	3,6
Yhteensä	1 254	100

1 Isovanhempi, vanhempipuoli, sisaruspuoli, serkku tai muu sukulainen

2 Esimerkiksi sisaruksen puoliso, muu lapsen isän sukulainen, ex-suhteet

Kuvio 16. Lomakevastaajien kokemus tuen ja avun riittävästä (n=189)

5.2 Äitien käsitykset vauvojen perheistä

Ketkä tutkimuslomakkeen täyttäneiden äitien mukaan kuuluvat heille syntyneen vauvan perheeseen? Tämä kysymys esitettiin äideille erityisessä elämänvaiheessa, sillä he olivat juuri saaneet lapsen ja jopa 69 prosenttia lomakkeen täyttäneistä oli tullut äidiksi ensimmäistä kertaa. Lomakkeen täyttämisen aikaan syntynyt lapsi oli suurimmalla osalla äideistä muutaman kuukauden ikäinen. Se, millainen kuva vauvan perheistä lomakevastauksissa piirtyy, kertonee siten myös tuoreiden äitien ajatuksista liittyen siihen, keiden he toivoisivat olevan mukana lapsen elämässä.

Tutkimuslomakkeen (liite 4) ohjeistuksessa äitejä kehoitettiin mainitsemaan ne henkilöt, jotka *heidän oman käsityksensä mukaan* kuuluvat syntyneen vauvan perheeseen. Perheenjäsenen kriteeriksi asetettiin ainoastaan se, että äiti ajattelee näiden henkilöiden olevan jollain tavalla merkityksellisiä syntyneen lapsen elämässä ja osa hänen perhettään. Ainoa tutkijoiden puolesta tehty oletus vauvan perheeseen kuuluvista henkilöistä oli äiti ja häntä kehoitettiin jättämään omat tiedot täyttämättä perheenjäsenten taulukkoon. Ohjeistuksessa korostettiin sitä, että kiinnostus kohdistui äidin henkilökohtaiseen käsitykseen, ei siihen, keiden yleisesti ajatellaan kuuluvan perheeseen.

Tällainen tutkimusnäkökulma kohdistuu ihmisten henkilökohtaiseen, subjektiiviseen ymmärrykseen niistä henkilöistä ja sidoksista, jotka ovat elämässä merkityksellisiä ja läheisiä ja joihin liittyy sitoutumista ja vastavuoroista huolenpitoa (Castrén 2014). Näkökulma on tullut yhä laajemmin käyttöön perhettä koskevan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä (ks. esim. Smart 2007). Tämä johtuu muun muassa yksilöllisten elämänpolkujen ja perheurien moninaistumisesta länsimaissa erityisesti 1900-luvun puolivälistä lähtien ja tunteiden merkityksen korostumisesta läheissuhteissa (Jallinoja 2000). Perhetunteiden kannalta samassa kotitaloudessa eläminen on tärkeää (esim. Weber 2013), mutta kasvavassa määrin perhesuhteet ulottuvat myös kotitalouden rajojen ulkopuolelle. Subjektiivisen perhekäsityksen tutkimusnäkökulma tuo esiin suhteet, joihin yksilö kohdistaa odotuksia ja tarvittaessa tukeutuu ja jotka koetaan yksilöä velvoittavina. Äitien listaamat ja vauvan perheenjäseniksi nimeämät henkilöt ilmaisevat arjessa realisoituneen tai – hyvin pienen vauvan kohdalla – kenties toivotun kokoonpanon, johon lapsi elämässään kiinnittyy ja joka kiinnittyy lapseen.

Lapsen perhekokoonpanon analyysiin saatiin mukaan 98 prosenttia vastauksista (195/199 lomaketta). Taulukkoon 12 on koottu joitakin keskeisiä tunnuslukuja perhekokoonpanoista. Vauvan perheeseen nimettyjen henkilöiden lukumäärä vaihteli yhdestä henkilöstä 20 henkilöön. Keskimäärin siihen nimettiin noin seitsemän henkilöä. Vain 23 tapauksessa (12 %) perhe muodostui yksinomaan samaan kotitalouteen kuuluvista henkilöistä. Erilaisia suhdetyyppejä löytyi kokoonpanojen ensivaiheen perheessä yhteensä 38 kappaletta. Jatkoanalyysia varten tiivistimme suhdeluokkien määrää, ja tässä raportissa hyödynnämme tämän osa-aineiston kuvailussa pääosin 25 suhdeluokan perusteella tehtyä analyysia.

Taulukko 12. Tunnuslukuja vauvojen perhekoonpanoista (pl. äiti ja vauva)

Perhekoonpano	Tunnuslukuja
Perheenjäseniksi nimettyjen henkilöiden lukumäärä, vaihteluväli	1–20 henkilöä
Perheenjäseniä keskimäärin (ka.)	6,9 henkilöä
Perheessä sisaruspuolia äidin tai isän edellisestä suhteesta	17 % kokoonpanoista
Perhe muodostui vain biologisesta isästä ja mahdollisista täyssisaruksista (ns. ydinperhe)	12 % kokoonpanoista
Perheeseen nimetyistä äidin puolen sukulaisia ja ystäviä	62 % henkilöistä
Suhdetyyppejä perheissä yhteensä	38 kappaletta ¹

¹ Tiivistetty jatkoanalyysia varten ensin 25 luokkaan, sitten 17 luokkaan. Tämän raportin kuvaajissa on hyödynnetty 25 luokan jakoa, latentin luokka-analyysin yhteydessä 17 luokan jakoa.

Taulukkoon 13 on koottu erilaisten suhdetyyppien osuuksia vauvan perhekoonpanoissa ilman erottelua liittyen siihen, onko kyse lapsen äidin vai isän puolen sukulaisista. Suhdetyyppien tarkastelu osuuksittain koko aineiston läpileikkauksena tuo esiin aineistossa näkyviä painotuksia.

Esimerkiksi vauvan isovanhemmat oli mainittu 84 prosentissa perhekoonpanoista. Äidin tai isän ystävä tai syntyneen lapsen kummi oli mainittu noin kolmasosassa kaikista perheistä.

Taulukko 13. Eri suhdetyyppien osuuksia perhekoonpanoissa (n=195)

Suhdetyyppi	Kuinka monessa kokoonpanossa mainittu	Osuus perhekoonpanoista, %
Vauvan isovanhempi tai isoisovanhempi	163	84
Vauvan täti tai setä	113	58
Äidin tai isän ystävä tai lapsen kummi	62	32
Vauvan sisaruspuoli	34	17

Edellisen taulukon painotukset tarkentuvat taulukossa 14, johon on listattu suhdetyypit sen mukaan, monessako perhekoonpanossa ne on mainittu vähintään kerran. Vauvan perheenjäseneksi kirjattiin vauvan isä lähes jokaisessa lomakkeessa. Yli sata vastaajaa mainitsi myös äidin ja isän puolen isoäidin sekä äidin puolen isoisan. Lomakkeista noin neljäsosassa oli mainittu vauvan kummi. Vauvan kummeista noin

puolet olivat äidin sukulaisia ja puolet äidin ystäviä, kun tarkastellaan kaikkia kummi-mainintoja kaikissa lomakkeissa yhteensä.

Vauvan perheenjäseniksi nimettyjen henkilöiden ja suhteiden osuuksia tarkasteltaessa voidaan pohtia, heijasteleeko perhekokoonpano ulottuvilla olevien suhteiden määrää ja laatua. Toisin sanoen, mikä rooli on vanhempien lapsuuden perheiden ja ystäväpiirien koolla ja koostumuksella eli käytettävissä olevilla demografisilla resursseilla (ks. esim. Girardin 2017)?

Aineisto ei mahdollista vastaajien ulottuvilla olevan perhe- ja läheissuhteiden verkoston koon vaikutuksen tyhjentävää arviointia, mutta aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella kyse on muustakin kuin äitien ulottuvilla olevien suhteiden määrästä. Konfiguraationaalista otetta hyödyntäneissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että erot omaan perheeseen kuuluvaksi ajateltujen henkilöiden listauksissa eivät selity pelkästään sillä, keitä sukulaisia ihmisillä ylipäänsä on. Samaan kotitalouteen kuuluvat henkilöt, lapset ja vanhemmat tai edes parisuhteessa elävät aviopuoliset eivät itsessään selvästi listaa samoja henkilöitä perheenjäsenikseen (Widmer 2010, 18; Castrén & Widmer 2015; Girardin 2017; Luotonen & Castrén 2017).

Taulukosta 14 käy ilmi äidin puoleisten suhteiden korostuminen vauvan perhekokoonpanoissa. Äidin sukulaisten suuremman osuuden voi ajatella selittyvän sillä, että lomake osoitettiin äideille. Kyse voi kuitenkin olla myös siitä, että tässä perhevaiheessa äitiä lähellä olevien henkilöiden merkitys kasvaa. Esimerkiksi Danielsbackan ym. (2015) tutkimuksessa kävi ilmi, että lapsen saaminen lähentää molempia lapsen vanhempia äidin vanhempiin, erityisesti lapsen äitiä omiin vanhempiinsa.

Taulukko 14. Suhdetyyppit vauvan perhekokoonpanoissa ($n = 195$)

Suhdetyyppi	Monessako perhekokoonpanossa mainittu vähintään kerran
Vauvan isä	186
Vauvan isoäiti (<i>äidin äiti</i>)	158
Vauvan isoäiti (<i>isän äiti</i>)	121
Vauvan isoisä (<i>äidin isä</i>)	116
Vauvan kummi (<i>äidin ystävä tai sukulainen</i>)	53
Vauvan täti (<i>äidin sisko</i>)	63
Vauvan isoisä (<i>isän isä</i>)	74
Vauvan setä (<i>äidin veli</i>)	58
Vauvan sisarus	47
Vauvan täti (<i>isän sisko</i>)	42

Kysyimme äideiltä myös, mitkä suhteet he kokivat itselleen läheisimmiksi asteikolla 1–4 (1 = erittäin läheinen; 4 = ei lainkaan läheinen)²⁰. Taulukkoon 15 on listattu suhdetyypit niiden saaman läheisyysarvojen keskiarvon mukaisessa järjestyksessä, kun koko aineistossa suhteille annetut läheisyysarvot on otettu huomioon. Äidinpuoleisuus korostuu tässä listauksessa: yhdeksän kymmenestä läheisimmästä suhteesta on äidin sukua tai ystäviä. Ylipäätään hajonta läheisyysarvoissa oli läheisimmiksi koetuissa suhteissa suhteellisen pientä, kuten taulukon 15 keskiarvoista voi päätellä. Esimerkiksi vauvan isän arvioi erittäin läheiseksi 96 prosenttia niistä vastaajista, joiden mielestä isä kuului vauvan perhekokoonpanoon, läheiseksi yksi prosentti, ei kovin läheiseksi kaksi prosenttia ja ei lainkaan läheiseksi yksi prosentti vastaajista. Vauvan isän äidin arvioi puolestaan erittäin läheiseksi neljä prosenttia vastaajista, läheiseksi 63 prosenttia, ei kovin läheiseksi 30 prosenttia ja ei lainkaan läheiseksi kolme prosenttia vastaajista. Isänpuoleisen isoäidin, joka useimmiten oli myös vastaajan puolison äiti, saaman läheisyysarvon keskiarvo koko aineistossa oli 2,3.

Kaikkein vähiten läheiseksi äidit kokivat mainituista perheenjäsenistä lapsen isän veljen (läheisyysarvojen keskiarvo 2,7), lapsen isän isäpuolen (2,5), muun isän puolen sukulaisen (2,5), isän siskon (2,5), isän serkun (2,4) ja isänisän (2,4). Myös näistä suhteista oli joka tapauksessa useita mainintoja lapsen perheverkostoissa; esimerkiksi isän veli mainittiin 44 kertaa, isän sisko 50 ja isän isä 74 kertaa.

Taulukko 15. Mitkä suhteet äidit kokivat läheisimmiksi itselleen?

Suhdetyyppi	Suhteen saamien läheisyysarvojen keskiarvo
Vauvan sisarus	1
Vauvan sisaruspuoli (<i>äidin ed. suhde</i>)	1,07
Vauvan isä	1,08
Vauvan isoäiti (<i>äidin äiti</i>)	1,23
Äidin ystävä	1,33
Vauvan kummi (<i>äidin ystävä tai sukulainen</i>)	1,39
Vauvan isoisovanhempi (<i>äidin puolelta</i>)	1,39
Vauvan täti (<i>äidin sisko</i>)	1,41
Vauvan serkku (<i>äidin puolelta</i>)	1,45
Vauvan isoisä (<i>äidin isä</i>)	1,49

1 = erittäin läheinen, 2 = läheinen, 3 = ei kovin läheinen, 4 = ei lainkaan läheinen)

20 Emotionaalisen läheisyyden mittaamiseen on tutkimuskirjallisuudessa käytetty erilaisia asteikkoja sen mukaan, mikä on tarkoituksenmukaista tutkimuskysymyksen kannalta. Tilastollista ja laadullista tutkimusotetta yhdistelevää konfiguraationaalista näkökulmaa hyödyntävissä tutkimuksissa viisiportaista Likert-asteikkoa karkeampi neliportainen asteikko on osoittautunut riittäväksi.

Vauvan perhekoonpanoja tutkimalla voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista sitä, millaisia subjektiivisia merkityksiä perheelle annetaan. Läheisyysarvot ilmaisevat emotionaalisen läheisyyden kokemuksen olevan tärkeää, mutta myös sen, että perhe ei rakennu yksinomaan läheisyydestä. Äidit listasivat vauvan perheenjäseniksi myös henkilöitä, jotka eivät heille itselleen olleet läheisiä, mutta jotka olivat lapsen biologisia sukulaisia, kuten isän sisarusia tai muita sukulaisia.

Vauvan perhekoonpanojen analyysia jatkettiin latentin luokka-analyysin menetelmällä.²¹ Tätä varten suhdeluokitusta tiivistettiin edelleen 25:sta 17:ään suhdeluokkaan. Latentilla luokka-analyysillä selvitetään, millaisia suhdekombinaatioita lomakeisiin kirjatut perheet sisältävät. Suhdekombinaatioiden yhteneväisyyksiin ja eroihin päästään käsiksi selvittämällä tilastollisella mallinnuksella sitä, millä todennäköisyydellä erilaiset suhdetyypit ilmenevät samassa kokoonpanossa. Vaikka lomakeaineiston vastaajat ovat monella tapaa yhdenmukainen joukko, perhekoonpanoissa on latentin luokka-analyysin perusteella kuitenkin selvää, luokiteltavissa olevaa vaihtelua.

Latentin luokka-analyysin perusteella lapsen perheet jakautuvat neljään toisistaan eriyvään tyyppiin. Nimesimme tyypit seuraavasti: *laajentunut sukulaisperhe*, *äitiperhe*, *erillistynyt kahden sukupolven perhe* sekä *laajentunut ensiperhe ystäväillä*. Kaikki perhetyypit yhtä lukuun ottamatta sisälsivät suurella todennäköisyydellä kolmen perhesukupolven edustajia.

Laajentuneeksi sukulaisperheeksi (n = 76) nimettyyn luokkaan kuului kokoonpanoja, joissa oli hyvin todennäköisesti aina mainittu lapsen isä, äidin ja isän puolen isoäidit sekä lapsen tati tai setä äidin puolelta. Tähän luokkaan kuuluvasta perhekoonpanosta puuttuivat tyypillisesti kokonaan esimerkiksi lapsen kummit ja äidin ystävät: kokoonpanoon pienemmälläkin todennäköisyydellä kuuluvat suhdetyypit olivat verisukulaisia niin äidin kuin isän puolelta.

Äitiperheeksi (n = 27) nimettyyn luokkaan kuului puolestaan kokoonpanoja, joissa suurimmalla todennäköisyydellä vauvan perheeseen oli katsottu kuuluviksi äidin puolen isovanhemmat. Hieman pienemmällä todennäköisyyksillä äitiperhe-luokkaan kuuluvissa kokoonpanoissa oli mainittu lapsen isä, äidin muita sukulaisia sekä lapsen kummi tai äidin ystävä. Isän puolen sukulaisten kuuluminen perheeseen oli hyvin epätodennäköistä. Tämän luokan kokoonpanoissa isä oli nimetty vauvan perheeseen selvästi harvemmin kuin toisiin luokkiin kuuluneissa kokoonpanoissa.

Kolmannen luokan nimesimme *erillistyneeksi kahden sukupolven perheeksi* (n = 47). Tämä luokka poikkesi muista luokista merkittävästi siinä mielessä, että kokoonpanoissa oli kaikista todennäköisimmin mainittu vain lapsen isä. Lapsen (mahdollinen) biologinen sisarus oli mainittu hieman pienemmällä todennäköisyydellä. Kaikkien muiden suhdetyyppien esiintyminen tähän luokkaan kuuluvissa perhekoonpanoissa oli hyvin epätodennäköistä. Tähän luokkaan kuuluvat kokoonpanot muistuttavat siis ydinperheeksi kutsuttuja perhekoonpanoja.

Laajentunut ensiperhe ystäväillä -luokkaan (n = 45) kuuluva perhe sisälsi suurella todennäköisyydellä äidin ja isän puolen isoäidit, lapsen isän sekä lapsen kummin tai äidin ystävän. Vähemmän todennäköisten suhdetyyppien joukossa oli sukulaisia sekä isän että äidin puolelta. Tähän luokkaan kuuluvissa kokoonpanoissa esimerkiksi lapsen sisarus (myös sisaruspuoli) oli hyvin epätodennäköisesti mainittujen joukossa,

21 Analyysin kulku ja tulokset raportoidaan työn alla olevassa tieteellisessä artikkelissa (Tuomaala ym. 2017).

mikä viittaa siihen, että näissä tapauksissa äiti on ollut todennäköisesti ensisynnyttäjä. Tähän luokkaan kuuluvat perheet muistuttivat laajentunut sukulaisperhe -luokan kokoonpanoja sillä poikkeuksella, että perheissä mukana oli suurella todennäköisyydellä äidin puolen kummeja tai ystäviä.

Havainnollistaaksemme aineistossa esiin nousseita perhekokoonpanojen eroja ja niiden kytkeytymistä yksilöllisiin elämäntilanteisiin, esittelemme seuraavassa neljä erilaista lapsen perhekokoonpanoa.

Esimerkki laajasta, sukulaisia sisältävästä perhekokoonpanosta: Kesällä 2015 syntynyt vauva on 35-vuotiaan äidin ensimmäinen lapsi. Vauvan isä on muutaman vuoden äitiä vanhempi ja pariskunta on ollut yhdessä neljä vuotta. Äidin käsityksen mukaan vauvan perheeseen kuuluu äidin ja isän lisäksi kymmenen henkilöä. Perheenjäseniksi on listattu äidin puolen isovanhemmat, jotka asuvat kauempana, mutta jotka äiti kokee itselleen erittäin läheisiksi. Yhteyttä heihin pidetään puhelimitse viikoittain. Perhekokoonpanoon kuuluu myös vauvan isoäiti isän puolelta. Hänen kanssaan ollaan yhteydessä silloin tällöin. Lisäksi vauvan perheeseen kuuluvat äidin veli ja isän sisko sekä molempien lapsia.

Esimerkki äitiperheestä: Kesällä 2015 syntynyt vauva on 37-vuotiaan äidin toinen lapsi. Esikoinen on päiväkotikiäinen ja hänellä on eri isä kuin nyt syntyneellä vauvalla. Äiti ei ole parisuhteessa ja asuu yksin lastensa kanssa. Äiti on nimennyt vauvan perhekokoonpanoon kymmenen ihmistä. Ensimmäisinä on mainittu vauvan äidinäiti ja sisarus. Hyvin läheiseksi koettu oma äiti asuu toisessa maassa, mutta hänen kanssaan pidetään yhteyttä päivittäin. Vauvan perheeseen on listattu myös isoisa, eno ja tätejä sekä isoisoäiti, isotäti ja isoisäpuoli; kaikki äidin puolen sukulaisia. Kaikki vauvan perheeseen kuuluvat ihmiset asuvat Suomen ulkopuolella. Lapsen isää ei ole mainittu vauvan perheenjäsenien listauksessa eikä myöskään äidin tukiverkostossa.

Esimerkki erillistyneestä kahden sukupolven perhekokoonpanosta: Syksyllä 2015 syntyneen vauvan ensiperheeseen kuuluvat kolmekymppiset äiti ja isä. Avo-pari on tuntenut toisensa pitkään ja asunut yhdessä jo seitsemän vuotta. Lapsi on pariskunnan ensimmäinen. Äidin käsityksen mukaan vauvan perheeseen kuuluu hänen itsensä lisäksi vain lapsen isä, jonka äiti kokee erittäin läheiseksi itselleen.

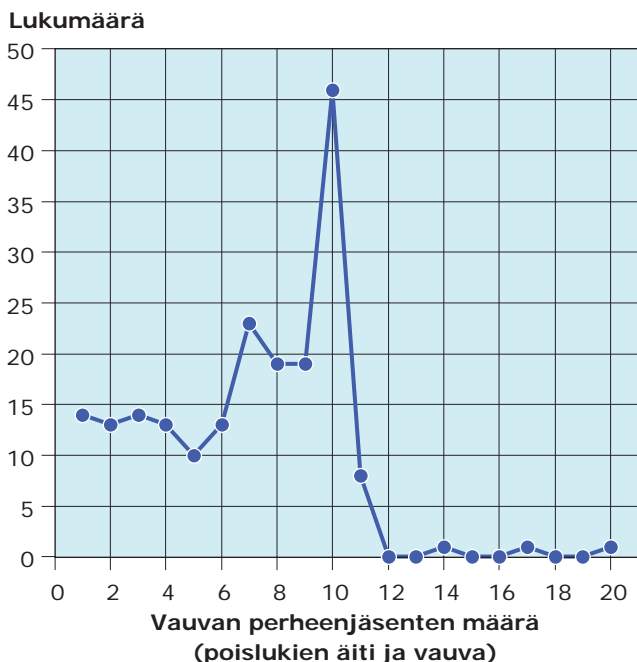
Esimerkki laajentuneesta ensiperheestä, johon kuuluu myös ystäviä: Kesällä syntynyt vauva on 25-vuotiaan äidin ja hieman tätä nuoremman isän ensimmäinen lapsi. Pariskunta on tuntenut toisensa kaksi vuotta ja asunut yhdessä vuoden. Äidin näkemyksen mukaan vauvan perheeseen kuuluu isän lisäksi kummitäti, joka on myös äidin sisko, isoäiti ja -isä (äidin puolelta), isovanhemmat isän puolelta sekä kaksi äidin ystävää, joista toinen on myös vauvan kummitäti. Äiti pitää yhteyttä lapsen kummitätien (äidin sisko ja ystävä) kanssa päivittäin, muiden vauvan perheeseen kuuluvien kanssa vähän harvemmin.

Vauvan perheeseen kuuluvaksi katsottujen henkilöiden tarkastelu avaa erilaisen näkökulman helsinkiläislasten perheisiin kuin väestörekisteritietojen perusteella laaditut kuvaukset. Lapsen perhettä ei siis yksinomaan määritä samassa kotitaloudessa asuvien aikuisten määrä tai vanhempien keskinäisen suhteen laatu tai institutionaalisoitumisen aste. Perhekokoonpanoon heijastuvat yksilölliset elämäntilanteet, vanhempien suhdehistoria ja mahdolliset aiemmat liitot, äidille merkityksellisten läheisten olemassaolo ja maantieteellinen sijoittuminen. On myös kiinnostavaa, että kolme perhesukupolvea sisältävät kokoonpanot ovat näin laajasti edustettuna aineistossa.

Vauvan perhekokoonpanojen erityispiirteistä on seurauksia jokapäiväisessä elämässä. Kokoonpanot tuovat esiin niitä mahdollisia emotionaalisen läheisyyden, sosiaalisen tuen ja avun verkostoja, joihin lapsi elämässään voi turvata. Erilaisten perhetyyppien voidaan ajatella ilmentävän myös eroja ylisukupolvisissa perhekulttuureissa ja tekevän näkyväksi esimerkiksi sitä, millaisten eletyn elämän suhdemuodostelmien rajaamana subjektiiviset perhekäsitykset muotoutuvat ja perhe ylipäänsä ymmärretään tietynlaiseksi. Siis tarkoittaako perhe yksilölle vain ydinperhettä vai onko se jotain laajemmalle ulottuvaa, erilaisia ja jopa rinnakkaisia perhesuhteita käsittävä kokonaisuus. Rinnakkaisuus viittaa esimerkiksi tilanteisiin, joissa lapsen ensiperheeseen kuuluu yhden tai kahden vanhemman sijaan kolme tai neljä vanhempaa. Tällaisia ovat muun muassa sellaiset aineiston tapaukset, joissa ensiperheeseen kuuluu sekä lapsen kanssa samassa kotitaloudessa asuva äidin kumppani että toisaalla asuva biologinen isä. Analyysin tuloksia voi pohtia myös siitä näkökulmasta, miten näiden helsinkiläislasten käsitys perheestä tulevaisuudessa muovautuu. Toisin sanoen realisoituvatko laajan perhekokoonpanon suhteet myös lapsen elämässä siten, että lapsi tunnistaa varttuessaan kokoonpanoon kuuluvat henkilöt perheenjäsenikseen?

Luvun lopuksi haluamme vielä kiinnittää huomiota perheeseen nimettyjen henkilöiden määrään. Kuten kuvio 17 näyttää, suurin osa lomakkeen täyttäneistä äideistä käytti kaikki lomakkeessa olleet kymmenen riviä perheenjäsenten listaamiseen. Voidaan siis ajatella, että taulukon koko ainakin joiltain osin ohjasi vastaamista. Toisaalta vauvan perheeseen listattujen henkilöiden määrässä oli myös hajontaa. Osa äideistä jatkoi perheenjäsenten täyttämistä myös yli kymmenen rivin, vaikka lomakkeen täyttöohjeissa kehoitettiin täyttämään ”kymmenen läheisimmän perheenjäsenen tiedot” siinä tapauksessa, jos perheenjäseniä olisi enemmän kuin kymmenen. Myös nämä vastaukset ovat mukana tässä raportissa esitetyissä kuvaajissa ja luvuissa.

Kuvio 17. Henkilöiden määrä vauvan perhekoonpanoissa (n=195)

5.3. "Lapsemme perhesuhteet"

Tarkastelemme lomakekyselyyn vastanneiden äitien käsityksiä lapsensa perheestä vielä yhdestä näkökulmasta ja kerromme, miltä lapsen perhe näyttää lomakevastaajien vapaamuotoisissa selonteoissa. Suuri osa vastaajista (97 henkilöä, 49 %) hyödynsi mahdollisuutta kertoa omin sanoin vauvan perhesuhteista. Millainen ymmärrys perheestä tai perheen tukiverkostoista vastauksista välittyi? Entä miten vastaajat suhtautuvat avioliittoon ja isyyden selvittämiseen?

Alun perin tutkimuslomake ei sisältänyt avointa vastauskenttää. Lastenvalvojien kanssa käydyissä keskusteluissa nousi kuitenkin esiin ajatus siitä, että myös lapsen isälle tai äidin kumppanille olisi tärkeää tarjota mahdollisuus ottaa osaa tutkimukseen vapaamuotoisen vastauksen muodossa.

Tältä pohjalta pyysimme tutkimuslomakkeen viimeisellä sivulla huomioita nyt syntyneen vauvan perheestä "äidiltä, isältä tai muulta lapsen elämässä tärkeältä aikuiselta". Kehotimme kysymykseen vastaavaa henkilöä kuvailemaan lapsen perhettä ja lapsen elämässä tärkeitä perhesuhteita. Myös tutkimusta koskevan palautteen antamiseen kannustettiin.

Vaikka pyrkimys oli rohkaista isiä tai äidin kumppaneita tuomaan tutkimukseen oma näkökulmansa, suurin osa vastaajista (84/97) oli lomakkeen aiemmatkin osiot täyttäneitä äitejä. Yhteensä yksitoista isää vastasi kysymykseen.

Vapaamuotoisissa avovastauksissa lapsen perhesuhteista kerrottiin usein hyvin positiivisessa valossa ja niitä voidaan lukea myös kirjoittajien henkilökohtaisina kannanottoina tutkimuksen asetelmaan, joka ottaa lähtökohdakseen muut kuin avioliittoperheet. Vastaajat kuvasivat perhettään muun muassa rakastavaksi, huolehtivaksi, tiiviiksi, avoimeksi, turvalliseksi, välittäväksi ja onnelliseksi. Useissa vastauksissa tuli myös esiin lapsen vanhempien hyvä keskinäinen suhde.

[Tyttö] asuu äidin ja äidin miesystävän kanssa. Näkee isäänsä usein. Perhe on yhtenäinen ja rakastava. Ympärillä loistava tukiverkko. Erittäin hyvä suhde isovanhempiin ja kummeihin. Paljon perheellisiä ystäviä ympärillä eli on leikkikavereita.
-Äiti, 21 vuotta

Rakastava perhe molemmilta puolilta sukua. [Piiirretty iso sydän.] Aiomme pitää lapsistamme erittäin hyvän huolen.
-Isä, 25 vuotta

Lapsillamme on hyvä ja tasapainoinen perhe. Vakaa ja turvallinen kasvuympäristö. Olemme perheenä iloinen ja myönteinen. Nautimme paljon elämän pienistä iloista ja olemme onnellisia. Toki tämän päivän Suomessa huolta hieman toisinaan aiheuttaa taloudellinen tila, pysyvyys ja vakaus ja pärjääminen mutta olemme työssä käyviä molemmat, vaikka juuri nyt olenkin äitiyslomalla vakituisesta virastani. Meillä on hyvin laaja ja luotettava sosiaalinen verkosto ympärillämme ja tukena tarvittaessa. Myös lapsemme kasvaa hyvin sosiaalisia suhteita ja ystäviä arvostavaan ilmapiiriin ja ystävät ja sukulaiset ovat heillekin todella läheisiä/tärkeitä.
-Äiti, 33 vuotta

Olemme tiivis ydinperhe – täynnä rakkautta ja lapsilähtöistä elämää. Valitettavasti ne auttavat ja emotionaalisesti tärkeimmät isovanhemmat asuvat toisella puolella Suomea. Tämä näkyy arjessamme konkreetin avun puutteena, jota olemme korvanneet ostopalveluilla (mm. lastenhoitaja kotona perhevapaiden päätyttyä). Fyysinen etäisyys rakkaista harmittaa, mutta tätähän se kaupungistuminen teettää.
-Äiti, 40 vuotta

Perhettä luonnehdittiin myös suhteessa kulttuuriseen perheideaaliin eli avioliitossa olevan miehen ja naisen ja heidän yhteisten biologisten lastensa muodostamaan ydinperheeseen. Moni vastaaja kertoi perheen olevan kaikin puolin ”normaali”, vaikka vanhemmat eivät avioliitossa olekaan. He siis halusivat painottaa elävänsä ydinperheen kaltaisessa ”normiperheessä”.

Olemme ”normaali perhe”, vaikkemme olekaan isän kanssa avioliitossa. Olimme liian vanhoja tavatessamme lasten isän kanssa eli kiire oli lasten tekoon, emme muuta ehtineet miettimään (avioliitto yms.)
-Äiti, 38 vuotta

Perheemme on "normiperhe" = isä, äiti, tytär ja poika. En näe mitään eroa avio- ja avioliitolla, paitsi suhteen ulkopuolelta tulevat juridiset vaikutukset, jotka suotta (vanhoillisuuttaan) vetävät rajaa.

-Äiti, 37 vuotta

Edustamme keskivertaista ydinperhettä sillä erotuksella, ettemme ole koskaan menneet naimisiin.

-Äiti, 37 vuotta

Toisaalta vastauksissa näkyi myös perheenjäsenten listauksissa esillä ollut käsitys perheestä kotitaloutta ja sukulaisuutta laajempänä muodostelmana, tai asiana, johon on monta eri näkökulmaa.

Perhe on kaikki läheiset yhteensä. Ei tarvita miestä ja naista vaan ihmisiä muodostamaan perhe. Lapsi tarvitsee läheisyyttä ja sitä voi antaa ihmiset jotka pysyvät lapsen elämässä pitkään.

-Äiti, 37 vuotta

Tuntuu että nykyään sukulaisuus ei välttämättä tarkoita kontaktia ja tukea puolin ja toisin, vaan ainakin meidän perheessämme arjessa näkyvät kaukana asuvien sukulaisten lisäksi tai sijaan ne tältä asuinpaikkakunnalta haalitut verkostot.

-Äiti, 37 vuotta

Ydinperheenä pidän isää, minua ja lasta. Myös molempien vanhempien ystävät lapsineen ovat suuri osa perheemme elämää ja usein läheisempiä kuin monet sukulaiset. Ystäviä näemmekin useammin kuin sukua, yleensä joka viikko jotain ystävää/ystäväperhettä. Isovanhemmat ovat myös mukana perheemme elämässä ja myös jatkossa tarvittaessa apuna lapsen hoidossa. Muuten sekä minä että lapsen isä pitää tiiviimmin yhteyttä vain muutamaaan sukulaiseen. Ehkä voisi sanoa että jotkut läheisemmät ystävät ovat osa perhettäni ja toivottavasti jatkossa osa lapseni perhettä.

-Äiti, 34 vuotta

Vastauksissa näkyi monia ajankohtaisia teemoja perheeseen ja perheellistymiseen liittyen, kuten nuoruuden pitkittyminen, perheellistymisen lykkääminen ja perhe-elämään liittyvä monipaikkaisuus, jolla viitataan liikkumiseen kotien välillä (esim. lasten ja nuorten monipaikkaisesta asumisesta ks. Ritala-Koskinen & Forsberg 2016).

Itse miellän, että minulla on kaksi perhettä. Oma ydinperhe johon kuuluu omat vanhemmat ja sisko. Tämän lisäksi minulla on oma perhe, jonka muodostaa minä, puoliso ja lapsi. [...] Lisäksi tuntuu siltä, että 30-vuotiaana vieläkin ole itsenäistynyt lapsuuden perheestä.

-Äiti, 29 vuotta

Meillä on uusperhe, minulla on kaksi lasta edellisestä suhteesta ja miehelläni yksi. Molempien lapset asuvat meillä vuoroviikoin ja käyvät koulua siellä missä toinen

vanhempi asuu, eri puolilla pääkaupunkiseutua. Koska kumpikaan meistä ei ole halunnut ryhtyä vain viikonloppuvanhemmaksi, meillä on kaksi kotia ja minä ja mieheni emme virallisesti asu yhdessä. [...] Mieheni on [lapsensa] kanssa toisessa kodissa [osan ajasta], [osan ajasta] vietämme koko porukka yhdessä jommassakummassa paikassa. [...] Olen kokenut, että meitä vähätellään perheenä, koska emme ole naimisissa emmekä asu virallisesti yhdessä. Mieheni ei ollut oikeutettu isyysrahaan eikä kai muihinkaan vanhempainetuuksiin, vaikka hoidamme vauvaa yhdessä. [] Sekin harmittaa, ettei meitä huomioida oikein tilastoissa: niiden mukaan mieheni on yksinasuja ja minä [] yksinhuoltaja [], vaikka omasta mielestämme olemme nelilapsinen perhe.

-Äiti, 40 vuotta

Myös tutkimuksen asetelma ja lomakkeen kohdentaminen lasten äideille herättivät kommentteja. Ylipäänsä avioliitto instituutiona pohditutti. Osassa vastauksista sitä kuvattiin ”merkityksettömäksi perheen arjen kannalta” ja ”vanhentuneeksi instituutioksi, joka ei toisi meille mitään lisäarvoa”.

Why this form is mostly for mothers? If you want to make a study about newborn's family, start considering the father. This is 2015. So it's pretty common to be unmarried: It does not mean the father is having a gin tonic in Brasil!

-Isä, 31 vuotta

Meidän kohdalla tutkimus tuntuu vähän hassulta sillä meidät erottaa perinteisestä ydinperheestä vain sormukset.

-Äiti, 40 vuotta

Mielenkiintoinen tutkimusaihe. Vaikka emme ole puolisoni kanssa virallistaneet suhdettamme, mielestäni sillä olemmeko avio- vai avoliitossa ei pitäisi olla merkitystä, vaikka tietenkin tosiasiallisesti esimerkiksi oikeudellisia vaikutuksia suhteen virallistamisella onkin. Harkitsemme tästä johtuen jossain vaiheessa suhteemme virallistamista.

-Äiti, 33 vuotta

Viimeisen aineistonäytteen tapaan useissa avioliittoa kommentoineissa vastauksissa tuotiin esiin tietoisuus siitä, että avioliiton solmimisella on oikeudellisia vaikutuksia. Kuitenkin perhe ymmärrettiin nimenomaan henkilökohtaisten sitoumusten ja tunnesidosten muodostelmana, ei yhteiskunnallisen säätelyn alaisena instituutiona. Tällaisen ymmärryksen vahvistuminen on tuotu esiin tutkimuskirjallisuudessa taajaan (esim. Beck & Beck-Gernsheim 1995; Jallinoja 2000; Smart 2007). Viranomaisten toiminta, johon laki heidät velvoittaa, näyttäytykin joskus täysin henkilökohtaista kokemusta ja sitoutumista vähättelevänä asennoitumisena, kiusallisena tunkeiluna ja jopa naista halventavana käytäntönä.

Koen avoliittoni olevan täysin rinnastettavissa avioliittoon, joten meille molemmille tuli pienenä järkytyksenä kuinka viranomaiset asiaan suhtautuivat kun papin aamen puuttui vaikka monta vuotta yhteistä taloutta on pyöritetty. Toivottavasti tämä muinaisjäännös poistuu pian ja isyyden tunnustus selkeytyy.

-Äiti, 32 vuotta

Tärkeää on siis kokemus perheenä olemisesta, kun taas liittomuoto näyttäytyy toisarvoisena ja avoliitto avioliiton nykyaikaan siirrettynä vastineena. Vastauksissa piirtyy esiin perinteisen (avioliitto) ja modernin (avoliitto ja muut suhdejärjestelyt) yhteiselämän näkeminen toisilleen vastakkaisina tavalla, jossa korostuu yhtäältä avioliitto suhteiden muotoa luonnehtivana järjestelynä ja toisaalta ihmisten väliset tunnesiteet perheenä olemisen todellisena sisältönä (ks. Maksimainen 2014). Aineistonkeruun jo päätyttyä ”muinaisjäänteeksi” koettu isyyden vahvistaminen lastenvalvojan luona poistui. Vuoden 2016 alussa voimaan tulleen isyyslain ansiosta vakiintuneessa parisuhteessa elävien mies-nais-avoparien tuli mahdolliseksi allekirjoittaa tarvittavat asiakirjat jo ennen lapsen syntymää neuvolassa.

Raportin seuraavassa, viimeisessä luvussa kertaamme vielä lyhyesti tutkimuksen asetelman ja joitakin keskeisiä tuloksia. Pohdimme myös tulosten merkitystä ja sitä, millaisia uusia tutkimustarpeita tulokset nostavat esiin liittyen helsinkiläislasten perheisiin ja perheiden kanssa tehtävään työhön.

6 LOPUKSI

Avoliittoperheen tuolla puolen -tutkimushanke tuo näkyville, miten monenlaisista suhteista helsinkiläislapsen ensiperhe voi koostua. Perheitä koskevaa, asuntokuntien koostumukseen perustuvaa luotettavaa rekisteritietoa on Suomessa laajasti saatavilla. Pelkän tilastotiedon avulla on kuitenkin vaikea luoda kokonaiskuvaa jokapäiväisessä elämässä merkityksellisistä perhesuhteiden muodostelmista.

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on ollut esitellä helsinkiläislasten ensiperheitä eri näkökulmista asettamalla rinnakkain erityyppisiä aineistoja ja lähestymistapoja. Käytetyt tutkimusmenetelmät nousevat kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen sosiaalitutkimuksen sekä verkostotutkimuksen perinteistä. Tutkimuksen lähtökohtana olevan konfiguraation lähestymistavan (ks. Widmer & Jallinoja 2008; Castrén 2014) mukaisesti huomio on kiinnitetty väestörekisteritietojen lisäksi merkityksellisiksi koettuihin perhesuhteisiin riippumatta suhteiden alkuperästä, institutionalisoitumisen asteesta tai asettumisesta yhteen tai useampaan kotitalouteen. Tämä on perusteltua, sillä vaikka väestörekisterin tiedot esimerkiksi kotitalouksien koosta ovat hyödyllisiä, ne useimmiten kertovat vain rajallisesti siitä muodostelmasta, jonka äiti ajattelee olevan lapsen perhe. Tästä on hyvänä esimerkkinä, että vain 12 prosenttia vauvan perhekoonpanoista muodostui yksinomaan samaan kotitalouteen kuuluvista henkilöistä. Toinen havainnollinen esimerkki liittyy niihin yhden vanhemman kotitalouksiin, joiden vanhemmat tosiasiallisesti elivät erillissuhteessa ja liikkuivat kahden kodin välillä. Perhe näyttäytyi siis erilaisena riippuen valitusta tarkastelukulmasta. Tutkimusnäkökulmia yhdistelevää otetta syvennetään edelleen aineiston jatkoanalyysissä ja tulemme tarkastelemaan muun muassa lasten perhekoonpanoja koskevaa rakenteellista ja laadullista informaatiota äitien taustatietojen valossa. Tutkimushanke on ensimmäinen näin laajalla tilastollisesti analysoitavalla aineistolla toteutettava konfiguraationaalinen analyysi perhesuhteista Suomessa.

Neljännessä luvussa raportoidusta rekisteriaineistosta kävi ilmi, että lähes joka viides syksyllä 2015 aviottomalle naiselle syntynyt helsinkiläislapsi palasi synnytyslaitokselta kotiin, jossa ei vakituisesti asunut äidin lisäksi toista aikuista. Emme tiedä, kuinka monen lapsen elämässä oli läsnä toisaalla asuva vanhempi, mutta yhden aikuisen kotitalouksia oli erityisesti nuorten ja iäkkäämpien äitien kohdalla, kun taas noin kolmekymppisten äitien ryhmässä yhden aikuisen kotitalouksia oli suhteessa vähemmän. Yhden aikuisen kotitaloudet olivat niin ikään yleisempiä muualla kuin Suomessa syntyneiden äitien kohdalla. Vaikka suomalaistaustaiset äidit olivat enemmistönä, vaihtelu oli suurta ja listaus äitien eri syntymämaista ja äidinkielistä oli pitkä.

Kyselylomakeaineisto puolestaan avasi näkymän niihin suhteisiin, joiden äiti katsoi olevan lapselle merkityksellisiä ja joista hän ajatteli vauvan ensimmäisen perheen koostuvan. Nämä perheet laajenivat useimmiten kotitalouden ulkopuolelle ja sisälsivät keskimäärin seitsemän henkilöä äidin ja vauvan lisäksi. Tämä on melko paljon, kun otetaan huomioon, että 61 prosentissa tapauksista kotitalouteen kuului vain kolme henkilöä. Kokoonpanoissa oli usein edustettuna kolme perhesukupolvea ja niissä korostuivat äidille läheiset henkilöt. Painotus oli äidin puoleisissa sukulaisissa, mutta

myös sukulaiset isän puolelta olivat läsnä. Perhekokoonpanoista erottui analyysissa neljä eri tyyppiä, jotka nimesimme seuraavasti: laajentunut sukulaisperhe, äitiperhe, erillistynyt kahden sukupolven perhe sekä laajentunut ensiperhe ystävillä. On kiinnostavaa, että eniten perinteistä ydinperhettä muistuttava perhetyyppi, erillistynyt kahden sukupolven perhe, ei ollut aineistossa hallitseva tyyppi (47 tapausta asetui tähän luokkaan) huolimatta siitä, että suurin osa lomakkeisiin vastanneista eli avioliittoa muistuttavassa vakiintuneessa liitossa lapsen isän kanssa (86 % asui lapsen isän kanssa ja 54 %:lla parisuhde oli kestänyt yli viisi vuotta).

Ydinperhepainotuksen sijaan analyysissa piirtyi esiin kaksi varsin laajasti kotitalouden ulkopuolisiin suhteisiin kiinnittävää perhetyyppiä. Nimesimme nämä laajentuneeksi sukulaisperheeksi ja laajentuneeksi ensiperheeksi ystävillä. Tällaisiin luokkiin asetui yli puolet kaikista aineiston perhekokoonpanoista (76+45/195). Sukulaiset ja äidin ystävät korostuivat myös tapausluvultaan pienimmässä ryhmässä eli äitiperheessä (27 tapausta 195:sta), joissa lapsen isä oli pienimmällä todennäköisyydellä läsnä.

Perhesuhteiden kurottuminen kotitalouden ulkopuolelle tulee ymmärrettäväksi perhe-elämään liittyvien laajempien väestöllisten ja kulttuuristen muutosten valossa. Amerikkalaisen tutkijan Vern Bengtsonin (2001) mukaan kolme tai jopa neljä perhesukupolvea yhdistävät suhteet tulevat kasvattamaan merkitystään kuluvalle vuosisadalla muun muassa eliniän pitenemisen, perherakenteiden muutosten (esimerkiksi eronneisuus, uusperheet) ja tästä johtuvan perhesuhteiden moninaistumisen seurauksena. Brittilä sosiologi Liz Spencer ja Ray Pahl (2006) ovat puolestaan tuoneet esiin, miten ystävyys- ja sukulaissuhteiden välinen ero on huokoistunut siten, että joiltain osin ystävyysuhteet ovat alkaneet muistuttaa sukulaissuhteita ja sukulaissuhteet ystävyysuhteita. Eleytyissä läheissuhteissa siis se, onko alun perin ollut kyse sukulaisuuden perusteella vai ystävyuden kautta muodostuneesta suhteesta, on jossain määrin menettänyt merkitystään.

Myös Avioliittoperheen tuolla puolen -hankkeen tulokset vahvistavat, että perheitä ja perhesuhteita voidaan vähenevässä määrin ajatella itsestäänselvyyksien kautta. Raportissa on nostettu esiin avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten ensiperheiden moninaisuus. Helsinkiläislapsia syntyy vakiintuneiden suomalaistaustaisten mies-nais-avoparien kotitalouksiin, mutta myös hyvin monenlaisiin muihin tilanteisiin. Yhden vanhemman perheet, kolmen sukupolven kotitaloudet, samaa sukupuolta olevien puolisoitten perheet, ulkomaalaistaustaisten äitien perheet sekä vanhempien erillissuhteen varassa muodostuneet ja monipaikkaisesti elävät perheet kertovat vaihtelusta ensiperheissä.

Näistä perhetilanteista on olemassa liian vähän ajantasaisia tutkimustietoa perheiden kanssa toimivien ammattilaisten ja viranomaisten työn tueksi. Myös tässä tutkimuksessa kerätty kyselylomakeaineisto kattaa odotettua ja toivottua vähemmän kahden vastakkaista sukupuolta olevan suomalaissyntyisen vanhemman ”normiperheen” ulkopuolista todellisuutta. Vaikka lomaketta jaettiin kaikille lastenvalvojan luona isyysasiassa asioineille, vastauksia saatiin enimmäkseen suhteellisen korkeasti koulutuilta ja vakiintuneessa parisuhteessa eläviltä. Laajalle kohderyhmälle suunnatun lomakekyselyn sijaan hyvin nuorten, maahanmuuttajataustaisten, vain peruskoulutuksen saaneiden, seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien tavoittaminen vaatisi siis tarkemmin kohdennettua osallistujien rekrytointia.

Tutkimuksen aineistot kertovat kuitenkin ilmaisevasti lastenvalvojien ja muiden helsinkiläisten perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten työkentän moninaisuudesta. Syksyn 2015 aikana Helsingissä syntyi lapsia kaikkiaan 36 eri maasta lähtöisin oleville naisille, jotka puhuivat äidinkielenään peräti 31 kieltä. Kaikkien kohdalla oli voimassa olevan lain mukaan käynnistettävä isyyden selvittäminen, mikä käytännössä tarkoitti usealla eri kielellä tapahtuvaa kommunikointia, usein tulkin avustuksella. Tässä tutkimuksessa ei paneuduttu tarkemmin lastenvalvojien työhön tai sen kiperimpiin haasteisiin, mutta lastenvalvojien ja muiden perheiden kanssa työskentelevien tehtäväkenttään kohdistuvan tutkimuksen tarve tuli selväksi. Olisi tarpeen selvittää edelleen esimerkiksi sitä, mitä helsinkiläisperheiden kulttuurinen ja rakenteellinen moninaisuus konkreettisesti tarkoittaa lastenvalvojien jokapäiväisen työn kannalta ja millaista tukea he työssään kaipaisivat.

Viranomaistyön kehittämisen kannalta on tärkeä lopuksi nostaa esiin tutkimuslomakkeen avovastaukset, joissa tutkimuksen toivottiin tekevän näkyväksi perheiden erilaisia tilanteita ja vaihtelua helsinkiläisvanhempien ulottuvilla olevissa tukiverkostoissa. Lomakkeen täyttäminen oli herätellyt useita äitejä pohtimaan tarkemmin omien verkostojen koostumusta. Toisille tämä oli tuottanut hyvän tunteen siitä, että läheisiä ihmisiä ja avuntarjoajia on olemassa riittävästi. Toiset vastaajat olivat sen sijaan havahtuneet huomaamaan tukiverkostojen riittämättömyyden arjessa. Toive perheiden erilaisuuden näkyväksi tekemisestä ja pohdinta riittävästä tuesta arjessa voidaan molemmat tulkita viitteiksi siitä, millaisiin seikkoihin Helsingissä olisi tarpeen jatkossa kohdistaa tutkimusta. Näitä kysymyksiä koskevalla tutkimustiedolla voisi olla merkittävä rooli perheille kohdistettujen palvelujen ja viranomaistoimintojen kehittämisessä.

TIIVISTELMÄ

Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimushankkeessa selvitetään, millaiseen perheeseen helsinkiläislapsi syntyi syksyllä 2015, kun lapsen äiti ei ollut avioliitossa ja isyyden selvitys käynnistettiin viranomaisten toimesta. Tavoitteena on saada ajankohdasta tutkimustietoa perhetilanteiden moninaisuudesta, jonka Helsingin kaupungin lastenvalvojat työssään kohtaavat. Julkisessa keskustelussa lasten perheistä puhutaan lähinnä viittaamalla vanhempien määrään (yhden tai kahden vanhemman perheet) tai liittomuotoon (avo- tai avioliitto). Lastenvalvojien kokemuksen mukaan tällaiset jäsennykset eivät riitä tavoittamaan helsinkiläislasten perhetilanteiden kirjoa tai tilanteissa tapahtuvia ajoittain nopeitakin muutoksia.

Raportissa selvitetään, keitä perinteisen, siis miehen ja naisen välisen avioliiton ulkopuolella syntyneen helsinkiläisvauvan perheeseen kuuluu ja millaisia perhesuhteita vastasyntyneen ympärillä on. Tarkoituksena on valottaa, mitä aikuisten perhe-elämän moninaisuus ja hyväksytyjen perheenä elämisen tapojen lisääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoittavat lapsen ensimmäisten sosiaalisten sidosten näkökulmasta.

Aineistot kerättiin syksyllä 2015, jolloin perheoikeudellisten asioiden yksikkö vielä käynnisti lain velvoittamana selvityksen niiden lasten isyydestä, jotka syntyivät aviottomille äideille. Nykyisin vuoden 2016 alussa voimaan tullut uusi isyyslaki mahdollistaa valtaosalle lasta odottavista pareista isyyden vahvistamisen jo raskausaikana neuvolassa. Tutkimuksessa kerättiin kahden tyyppistä aineistoa yhteistyössä perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa. Ensimmäiseen, niin sanottuun rekisteriaineistoon kerättiin perustiedot kaikista Helsingissä synnyttäneistä naisista, jotka eivät lapsen syntymän hetkellä olleet avioliitossa ja joista rekisteriviranomainen lähetti tiedon perheoikeudellisten asioiden yksikköön ajanjaksolla 1.9.-30.11.2015 (N = 692 naista). Kyselylomakeaineistossa puolestaan kartoitettiin äitien käsitystä vastasyntyneen perheeseen kuuluvista henkilöistä ja äidin tukiverkostosta. Kyselylomake jaettiin kaikille lastenvalvojien luona isyyden selvittämissasiassa asioineille perheille/äideille ajanjaksolla 7.9.-31.12.2015. Kyselylomakkeita palautui paperisena tai sähköisesti yhteensä 199 kappaletta (vastausprosentti 31,3).

Tutkimusraportissa kartoitetaan helsinkiläislasten ensiperheitä eri näkökulmista asettamalla rinnakkain erityyppisiä aineistoja. Käytetyt tutkimusmenetelmät nousevat kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen sosiaalitutkimuksen sekä verkostotutkimuksen perinteistä. Lähtökohtana on niin sanottu konfiguraationaalinen näkökulma perhesuhteiden tutkimukseen, jossa keskeistä on erilaisten lähestymistapojen hyödyntäminen. Konkreettisesti tämä tarkoittaa, että huomio kiinnitetään väestörekisteristä saatavien tietojen lisäksi äitien henkilökohtaisiin käsityksiin lapsen perheeseen kuuluvista henkilöistä riippumatta suhteiden alkuperästä, institutionalisoitumisen asteesta tai asettumisesta yhteen tai useampaan kotitalouteen.

Rekisteriaineistosta kävi ilmi, että lähes joka viides syksyllä 2015 aviottomalle naiselle syntynyt helsinkiläislapsi palasi synnytyslaitokselta kotiin, jossa ei vakituisesti asunut äidin lisäksi toista aikuista. Yhden aikuisen kotitalouksia oli erityisesti nuorten

ja iäkkäämpien äitien kohdalla, kun taas noin kolmekymppisten äitien ryhmässä kahden aikuisen kotitaloudet olivat yleisempiä. Yhden aikuisen kotitaloudet olivat niin ikään yleisempiä muualla kuin Suomessa syntyneiden äitien kohdalla. Yhden ja kahden aikuisen kotitalouksien lisäksi pieni osuus lapsista kotiutui kolmen sukupolven talouksiin tai vielä laajempiin ”kommuunikotalouksiin”. Vaikka suomalaistaustaiset äidit olivat synnyttäneiden joukossa enemmistönä (83 % syntynyt Suomessa), muun aineiston osalta vaihtelu oli suurta: äitien syntymämaiden listaus sisälsi 36 maata ja äidinkielten listaus 31 kieltä.

Kyselylomakeaineisto osoitti lasten perheiden usein laajenevan kotitalouden ulkopuolelle. Lasten perheet sisälsivät keskimäärin seitsemän henkilöä äidin ja vauvan lisäksi. Tämä on paljon verrattuna siihen, että lomakevastaajien kotitalouksista 61 prosenttia oli kolmen hengen talouksia. Kokoonpanoissa oli usein edustettuna laajasti erilaisia suhdetyyppejä kolmesta perhesukupolvesta ja niissä korostuivat äidin puoleiset sukulaiset ja muut äidille läheiset henkilöt. Perhekokoonpanoista erottui analyysissä neljä eri perhetyyppiä: laajentunut sukulaisperhe, äitiperhe, erillistynyt kahden sukupolven perhe sekä laajentunut ensiperhe ystävillä. Yli puolet kaikista aineiston perhekokoonpanoista (62 %) oli laajasti kotitalouden ulkopuolisiin suhteisiin kiinnittyviä perhetyppejä. Sukulaiset ja äidin ystävät korostuivat myös perhetyypeistä harvinaisimmassa eli äitiperheissä (14 % kokoonpanoista). Eniten perinteistä ydinperhetä muistuttava perhetyyppi, erillistynyt kahden sukupolven perhe, ei ollut aineistossa hallitseva tyyppi (24 % kokoonpanoista) huolimatta siitä, että suurin osa lomakkeisiin vastanneista eli avioliittoa muistuttavassa vakiintuneessa liitossa lapsen isän kanssa (86 % äideistä asui lapsen isän kanssa ja 54 %:lla parisuhde oli kestänyt yli viisi vuotta).

Äitien tukiverkoston koko vaihteli yhdestä kymmeneen henkilöön, keskimäärin tukiverkostoni oli nimetty 6,4 henkilöä. Useimmiten mainittu suhdetyyppi tukiverkostoissa oli äidin ystävä, seuraavaksi yleisin oli vastaajan oma äiti ja kolmanneksi puoliso, joka oli myös lapsen isä. Suurin osa vastaajista koki saavansa riittävästi emotionaalista tukea. Enemmän tarvetta oli sen sijaan konkreettiselle avulle. Vaikka 49 prosenttia koki saavansa konkreettisen avun riittäväksi, kolmannes vastaajista oli vain osin samaa mieltä avun riittävydestä ja 15 prosenttia oli osin tai täysin eri mieltä konkreettisen avun riittävydestä.

Helsinkiäislapsen perhe näyttäytyy erilaisena riippuen valitusta tarkastelukulmasta. Luotettavan kokonaiskuvan saamiseksi on tarpeen yhdistellä lähestymistapoja ja aineistoja. Muun muassa kotitalouden kokoa koskevat väestörekisteritiedot ovat hyödyllisiä mutta kertovat vain rajallisesti siitä ihmissuhteiden muodostelmasta, jonka äiti ajattelee olevan lapsen perhe. Tästä hyvä esimerkki on, että vain 12 prosenttia tutkimuslomakkeen täyttäneistä äideistä katsoi vauvan perheen muodostuvan yksinomaan samaan kotitalouteen kuuluvista henkilöistä. Lisäksi kotitalouden perusteella yhden vanhemman perheiksi tulevat virallisissa tilastoissa luokitelluiksi sellaisetkin lomakeaineistossa näkyneet tilanteet, joissa äidit elävät erillissuhteessa lapsen isän kanssa ja liikkuvat kahden kodin välillä.

Perheitä ja perhesuhteita voidaan vähenevässä määrin ajatella itsestäänselvyksien kautta. Helsinkiäislapsia syntyy vakiintuneiden suomalaistaustaisten nais-miesavoparien kotitalouksiin, mutta myös hyvin monenlaisiin muihin tilanteisiin. Yhden vanhemman perheet, kolmen sukupolven kotitaloudet, samaa sukupuolta olevien

puolisoiden perheet, uusperheet, ulkomaalaistaustaisten vanhempien perheet sekä vanhempien erillissuhteen varassa ja monipaikkaisesti elävät perheet kertovat vaihtelusta helsinkiläislasten ensiperheissä. Tutkimuksen kohdentaminen lasten perhetilanteiden vaihteluun olisi jatkossa tärkeää, sillä tutkimustieto auttaa perhepalvelujen ja viranomaistoimintojen kehittämisessä.

SAMMANFATTNING

I forskningsprojektet Bortom äktenskapet utreds hur familjerna såg ut som helsingforsbarn föddes i hösten 2015, när barnets mor inte var gift och myndigheterna inledde faderskapsutredningen. Syftet är att få fram aktuella forskningsrön om familjesituationernas mångfald som Helsingfors stads barntillsyningsmän möter i sitt arbete. I den offentliga debatten talar man vanligtvis om barnets familj genom att hänvisa till antalet föräldrar (familjer med en eller två föräldrar) eller partnerskapets art (sambo eller äktenskap). Barntillsyningsmännens erfarenhet visar att en sådan indelning inte är tillräcklig för att omfatta spektrum av helsingforsbarnens familjesituationer eller de tidvis mycket snabba förändringar som äger rum i situationerna.

I rapporten utreds vilka som ingår i familjerna för de helsingforsbarn som föds utanför det traditionella äktenskapet, det vill säga mellan en man och en kvinna och vilka familjerelationer den nyfödda omges av. Syftet är att belysa vad mångfalden i de vuxnas familjeliv och de utökade accepterade sätten att leva som familj i det finska samhället innebär med tanke på barnets första sociala anknytningar.

Materialet samlades in under hösten 2015, då enheten för familjerättsliga ärenden fortfarande inledde i lagen förutsatta utredningar om faderskap för barn som föddes av ogifta mödrar. Den nya faderskapslagen, som trädde i kraft i början av 2016, gör det numera möjligt att för huvuddelen av paren som väntar barn att få faderskapet fastställt på rådgivningen redan under graviditeten. I undersökningen samlades två slag av material in i samarbete med enheten för familjerättsliga ärenden. I det första, det så kallade registermaterialet, samlades de grundläggande uppgifterna om alla kvinnor som fick barn i Helsingfors utan att vid tidpunkten för barnets födelse vara gifta och som registermyndigheten skickade information om till enheten för familjerättsliga ärenden under perioden 1.9–30.11.2015 (N = 692 kvinnor). Med hjälp av en enkät kartlades mödrarnas uppfattningar om vilka personer som ingick i den nyföddas familj och om moderns stödnätverk. Frågeformuläret delades ut till alla familjer/mödrar som besökte barntillsyningsmannen i ärenden som gällde faderskapsutredning under perioden 7.9–31.12.2015. Antalet frågeformulär som returnerades i pappersformat eller elektroniskt uppgick till sammanlagt 199 (svarsprocent 31,3).

I forskningsrapporten kartläggs helsingforsbarnens första familjer ur olika perspektiv med hjälp av material som betraktades jämsides. De tillämpade forskningsmetoderna baserar sig på traditionerna inom den kvantitativa och kvalitativa socialforskningen och nätverksforskningen. Utgångspunkten är en så kallad konfigurationsinfallsvinkel på forskningen kring familjerelationer i vars fokus utnyttjandet av olika betraktelsesätt står. Konkret betyder det här att uppmärksamheten inte enbart fästs vid uppgifterna i befolkningsregistret utan också vid mödrarnas personliga uppfattningar om vilka personer som ingår i barnets familj, oberoende av relationernas ursprung, graden av institutionalisering eller boende i ett eller flera hushåll.

Av registermaterialet framgick att nästan vart femte barn som föddes hösten 2015 av en ogift kvinna återvände från förlossningskliniken till ett hem i vilket utom modern inte permanent bodde en annan vuxen person. Hushåll med en vuxen person före-

kom särskilt bland unga och äldre mödrar, medan hushåll med två vuxna var vanligare i gruppen som bestod av mödrar i trettioårsåldern. Hushåll med en vuxen person var dessutom vanligare bland mödrar som var födda i andra länder än Finland. Förutom till hushåll med en eller två vuxna kom en liten del av barnen hem till hushåll med tre generationer eller ännu vidare ”kommunhushåll”. Trots att mödrar med finsk bakgrund bildade majoriteten bland föderskorna (83 % födda i Finland), var variationen stor i fråga om det övriga materialet; förteckningen över mödrarnas födelseländer bestod av 36 länder och antalet modersmål uppgick till 31.

Enkätmaterialet visade att barnens familjer ofta utvidgades utanför hushållen. Barnens familjer omfattade utöver modern och barnet i genomsnitt sju personer. Det här är mycket jämfört med att 61 procent av privathushållen som besvarade enkäten var hushåll bestående av tre personer. I sammansättningarna representerades olika relationstyper i tre generationer på bred basis och i dem betonades släktingarna på moderns sida och andra personer som stod modern nära. I analysen urskildes fyra olika arter av familjesammansättningar: utvidgad släktfamilj, modersfamilj, två generationers fristående familj och en utvidgad förstafamilj med vänner. Över hälften av alla familjesammansättningar i materialet (62 %) var familjetyper som fäster sig vid utomstående relationer långt utanför det privata hushållet. Släktingar och moderns vänner betonades även i den mest sällsynta familjetyper, det vill säga i modersfamiljen (14 % av sammansättningen). Familjetyper som mest liknar den traditionella kärnfamiljen, det vill säga två generationers fristående familj, dominerade inte i materialet (24 % av sammansättningen), trots att största delen av dem som besvarade enkäten i ett etablerat förhållande som liknar äktenskap med barnets far (86 % av mödrarna levde tillsammans med barnets barn) och bland 54 % hade parförhållandet fortgått i mer än fem år).

Storleken på mödrarnas stödnätverk varierade från en till tio personer, i genomsnitt hade 6,4 personer uppgetts ingå i stödnätverken. Den vanligaste relationsart som nämndes i stödnätverket var moderns vän, den näst vanligaste modern till den som besvarade enkäten och den tredje vanligaste partnern som också var barnets far. Största delen av dem som besvarade enkäten ansåg att de fick tillräckligt emotionellt stöd. Behovet av konkret hjälp var däremot större. Trots att 49 procent upplevde att den konkreta hjälp de fick var tillräcklig, var endast en tredjedel av dem som besvarade enkäten av samma åsikt gällande hjälpens tillräcklighet och 15 procent var delvis eller helt av annan åsikt i fråga om hjälpens tillräcklighet.

Helsingforsbarnens familjer ser annorlunda ut beroende på valet av infallsvinkel. För en pålitlig helhetsbild måste betraktelsesätten och materialen kombineras. Befolkningsregistrets uppgifter om hushållens storlek är bland annat nyttiga men beskriver endast begränsat den formation av människorelationer som modern upplever att är barnets familj. Ett bra exempel på det är att endast 12 procent av de mödrar som fyllde i enkäten ansåg att barnets familj endast utgjordes av personer som hör till samma hushåll. Även sådana situationer som framgick av blankettmaterialet där modern lever i distansförhållande med barnets far och rör sig mellan två hem klassificeras i den officiella statistiken på basis av hushållet som familj med en förälder.

Familjer och familjerelationer kan i allt mindre utsträckning betraktas utifrån självklarheter. Helsingforsbarn föds i etablerade samboförhållanden mellan män och

kvinnor med finsk bakgrund, men även i många andra slags situationer. Familjer med en förälder, hushåll med tre generationer, familjer med föräldrar av samma kön, nyfamiljer, familjer med föräldrar med utländska bakgrunder och familjer med skilt levande föräldrar och på flera orter visar att det råder variation i förstafamiljerna i Helsingfors. I framtiden vore det viktigt att inrikta forskningen på variationen i barnens familjesituationer, eftersom forskningsrönen bidrar till utvecklingen av familjetjänster och myndigheternas verksamhet.

ABSTRACT

The Beyond Married Families research project maps out the kinds of families that children in Helsinki were born into in autumn 2015 when the children's mothers were not married and the authorities launched the process of confirming the paternity. The study aims to gain up-to-date research data about the diverse family situations that the City of Helsinki's child welfare supervisors encounter in their work. In public discussion, the children's families are mostly referred to by the number of parents (families with one or two parents) or whether the parents are married or cohabitating without being married. According to child welfare supervisors' experiences, these distinctions are not enough to describe the variety of family situations of children in Helsinki or changes in these situations, which may be very sudden.

The report examines who belongs to the families of babies in Helsinki born outside of a traditional heterosexual marriage and what kind of familial relationships the newborns have around them. The aim of the study is to shed light on what the increase in diversity in adults' family lives and in accepted ways of living as a family in Finnish society mean from the perspective of the child's first social connections.

The materials and data were collected in autumn 2015, when the Family Law Services Unit of the City of Helsinki launched, as required by law, a clarification process on the paternity of children born to unwed mothers. The new Paternity Act, which came into effect in early 2016, now makes it possible for most pregnant couples to confirm paternity at the maternity clinic, even before the baby is born. The research collected two types of data in co-operation with the Family Law Services Unit. The first, so-called register data, included the background information of all women in Helsinki who gave birth and were not married when the child was born and regarding whom the registrar authority sent a notification to the Family Law Services Unit between 1 September and 30 November 2015 (N = 692 women). The questionnaire data was used to chart the mothers' understanding of the people in the newborn's family and the mothers' support network. The questionnaire was distributed to all families/mothers who met with child welfare supervisors in matters related to confirming paternity during 7 September–31 December 2015. A total of 199 questionnaires were returned, either as hardcopy or electronically (response rate 31.3).

The research report charts the families children are born into in Helsinki from different points of view, by comparing different types of data. The research methods applied arise from the traditions of quantitative and qualitative social studies and network research. The starting point is the so-called configurational perspective of studying familial relationships. In this method, it is essential to use several different approaches. In practice, this means that in addition to the data from the population register, attention is paid to the mothers' personal understanding of the people in the child's family, regardless of the relationships' origin, degree of institutionalisation or whether the individuals are part of one or more households.

The register data revealed that almost one in five children born to unmarried mothers in Helsinki in autumn 2015 returned from the maternity hospital to a home whe-

re no adult other than the mother lived permanently. One-adult households were especially common among younger and more mature mothers, whereas in the group of mothers in their thirties, households of two adults were most common. One-adult households were also more common for mothers who were not born in Finland. In addition to one- and two-adult households, a small proportion of children came home to a household of three generations, or even larger 'commune households'. Even though the majority of the mothers had a Finnish background (83% were born in Finland), the rest of the data included a large degree of variation: there were a total of 36 countries in which the mothers were born and they spoke 31 different mother tongues.

The questionnaire data showed that children's families often extend outside of the household. Children's families included an average of seven people in addition to the mother and the baby. This is quite a lot when compared to the fact the 61 per cent of the questionnaire respondents' households were households of three people. A wide range of different relationship types were represented in the compositions from three family generations, and relatives from the mother's side as well other people close to the mother were emphasised. Four different family types were identified in the family compositions: extended kin oriented family, mother oriented family, isolated two generations family and an extended first time family with friends. More than half of all the family compositions in the data (62%) were family types widely connected to relationships outside the household. Relatives and mother's friends were also emphasised in the least-common family type, mother oriented families (14% of compositions). The family type most resembling the traditional nuclear family, or the isolated two generations family, was not a dominating type in the data (24% of compositions) despite the fact that most mothers who responded lived in an established union similar to a marriage with the child's father (86% of mothers lived with the child's father and for 54% of the respondents, the relationship had lasted longer than five years).

The mothers' support networks varied from one to ten people. On average, mothers named 6.4 people in their support networks. The relationship type mentioned most often in the support networks was a friend of the mother, the second most often was the respondent's own mother and third the partner who is also the child's father. Most respondents felt that they received sufficient emotional support. Practical help was needed more. Even though 49 per cent felt that the practical help they received was sufficient, a third of the respondents only agreed to some extent that this support was sufficient. A total of 15 per cent disagreed in part or completely on the sufficiency of practical help.

The families of children in Helsinki seem different when seen from different points of view. To gain reliable overall understanding of the situation, it is necessary to combine approaches and data. For instance, the population register data on the size of the household is useful, but provides only a very limited view of the constellation of human relationships the mother understands as a family. A good example of this is that only 12 per cent of the mothers who filled in the questionnaire felt that the baby's family consists solely of people who belong in the same household. In addition, situations identified in the data in which the mother is in a relationship with the child's father but officially lives alone and commutes between two homes are calculated in official statistics as one-parent families.

It is increasingly impossible to think of families and familial relationships in terms of platitudes. Some children in Helsinki are born to households of a man and a woman with Finnish backgrounds living together in a long-term relationship, but children are also born into many other different situations. One-parent families, households of three generations, families of same-sex couples, reconstituted families, families of parents with non-Finnish backgrounds and families of parents in a relationship but living in more than one home describe the diversity of the families of children in Helsinki. Focusing research on the changing family situations of children would be important in future, as the research data is helpful in developing family services and official operations.

LÄHTEET

- Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim.** 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Bengtson, Vern.** 2001. "Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds." *Journal of Marriage and Family* 63:1, 1–16.
- Borg, Pekka & Vesa Keskinen.** 2016. "Yksin, yksilö, yksinelävä?" Teoksessa *Yksin kaupungissa*, toim. Jenni Väliniemi-Laurson, Pekka Borg & Vesa Keskinen. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Castrén, Anna-Maija.** 2014. "Konfiguraationaaliset näkökulmat perheeseen." Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 139–167.
- Castrén, Anna-Maija & Eric Widmer.** 2015. "Insiders and Outsiders in Stepfamilies: Adults' and Children's Views on Family Boundaries." *Current Sociology* 63:1, 35–56.
- Castrén, Anna-Maija & Kaisa Ketokivi.** 2015. "Studying the Complex Dynamics of Family Relationships: A Figurational Approach." *Sociological Research Online* 20:1, 1–16.
- Castrén, Anna-Maija.** 2009. *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Helsinki: Gaudeamus.
- Danielsbacka, Mirikka, Antti O. Tanskanen & Anna Rotkirch.** 2015. "Impact of Genetic Relatedness and Emotional Closeness on Intergenerational Relations." *Journal of Marriage and Family* 77:4, 889–907.
- Eurostat.** 2015. *Short Analytical Webnote 3/2015. Demography Report. Employment, Social Affairs and Inclusion*. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6917833/KE-BM-15-003-EN-N.pdf/76dac490-9176-47bc-80d9-029e1d967af6> (Luettu 13.12.2016.)
- Eurostat.** 2016a. *Crude Divorce Rate 1960–2014*. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Crude_divorce_rate_selected_years_1960%E2%80%932014_\(%C2%B9\)_per_1_000_inhabitants_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Crude_divorce_rate_selected_years_1960%E2%80%932014_(%C2%B9)_per_1_000_inhabitants_YB16.png) (Luettu 14.12.2016.)
- Eurostat.** 2016b. *Total Fertility Rate 1960–2014*. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate_1960%E2%80%932014_\(live_births_per_woman\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate_1960%E2%80%932014_(live_births_per_woman)_YB16.png) (Luettu 13.12.2016.)
- Girardin, Myriam.** 2017. *Les configurations familiales aux dernières étapes de vie*. Genève: Editions SdS – Université de Genève.
- Goldfeder, Mark & Elisabeth Sheff.** 2013. "Children of Polyamorous Families: A First Empirical Look." *Journal of Law and Social Deviance* 5, 150–243.
- Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja.** 1956. http://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_tilastolliset_vuosikirjat/1996.html (Luettu 18.5.2017.)

- Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja. 1976.** http://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_tilastolliset_vuosikirjat/1996.html (Luettu 18.5.2017.)
- Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja. 1996.** http://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_tilastolliset_vuosikirjat/1996.html (Luettu 18.5.2017.)
- Helsingin seudun aluesarjat -tilastokanta. 2017.** <http://www.aluesarjat.fi> (Luettu 18.5.2017.)
- Hiltunen Heli, Laura Hulkko, Leena Kartovaara, Tuomo Niskanen, Airi Pajunen, Hannu Pääkkönen, Riikka Rautanen, Marie Reijo, Hannele Sauli & Christina Telasuo. 2007.** *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Jallinoja, Riitta. 2000.** *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta. 2008.** "Togetherness and Being Together: Family Configuration in the Making." Teoksessa *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*, toim. Eric Widmer & Riitta Jallinoja. Bern: Peter Lang, 97–118.
- Jallinoja, Riitta. 2009.** "Perhe yhdessä vapaa-aikana." Teoksessa *Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat*, toim. Mirja Liikkanen. Helsinki: Gaudeamus, 49–77.
- Jalovaara, Marika. 2007.** *The Effects of Marriage Partners' Socio-economic Positions on the Risk of Divorce in Finland*. Finnish Yearbook of Population Research, XLIII 2007 Supplement. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Jalovaara, Marika. 2013.** "Socioeconomic Resources and the Dissolution of Cohabitations and Marriage." *European Journal of Population* 29:2, 167–193.
- Jalovaara, Marika. 2014.** "Perheet ja perhedynamiikka." Teoksessa *Johdatus sosiologian perusteisiin*, toim. Jani Erola & Pekka Räsänen. Helsinki: Gaudeamus, 150–167.
- Jalovaara, Marika & Anette Eva Fasang. 2015.** "Are There Gender Differences in Family Trajectories by Education in Finland?" *Demographic Research* 33:44, 1241–1256.
- Junto, Anneli. 1998.** "Normaali perhe asuu standardiasunnossa." Teoksessa *Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*, toim. Seppo Paananen, Anneli Junto & Hannele Sauli. Tampere: Vastapaino, 59–82.
- Keskinen, Vesa & Stina Högnabba. 2014.** *Kahden kodin lapset – "Kummankin kaa"*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen työpäpaperi, 2014:4. http://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/14_12_17_Ty%C3%B6papereita_4_Keskinen_H%C3%B6gnabba.pdf (Luettu 15.5.2017.)
- Ketokivi, Kaisa. 2010.** *The Relational Self, The Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships: A Sociological Analysis*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Koskimäki, Tiina. 2016.** "Yhdessä mutta erillään? Ikääntyvien LAT-suhteet." *Gerontologia* 30:1, 2–12.

- Kurkela, Reijo & Hannele Sauli.** 1998. "Tilastolliset luokitukset ja arki." *Teoksessa Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt.* toim, Seppo Paananen, Anneli Juntto & Hannele Sauli. Tampere: Vastapaino, 27–43.
- Kurki-Suonio, Kirsti.** 1999. *Äidin hoivasta yhteishuoltoon: lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus.* Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta.** 2011/26. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110026> (Luettu 18.5.2017.)
- Levin, Irene.** 2004. "Living Apart Together: A New Family Form." *Current Sociology* 52:2, 223–240.
- Liikkanen, Mirja.** 2004. "Vapaa-aika: työn vastakohta, harrastuksia vai vapautta?" *Hyvinvointikatsaus* 2/2004, Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2004_2_vapaa-aika.html (Luettu 18.5.2017.)
- Luotonen, Aino & Anna-Maija Castrén.** 2017. "Wives and husbands' family understandings: Reconciling emotional closeness and cultural expectations." Artikkelikäsitkirjoitus.
- Maksimainen, Jaana.** 2010. *Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä.* Sosiologian laitoksen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23528/parisuhd.pdf?sequence=2> (Luettu 18.5.2017.)
- Maksimainen, Jaana.** 2014. "Avioliiton pelastamisesta parisuhteen hoitamiseen: Muodosta sisältöön." *Sosiologia* 51:2, 119–134.
- Melkas, Tuula.** 2003. *Sosiaalisesta muodosta toiseen: Suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuuden tarkastelua vuosilta 1986 ja 1994.* Tutkimuksia 237. Helsinki: Tilastokeskus.
- Melkas, Tuula.** 2009. "Suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuudesta." Teoksessa *Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat*, toim. Mirja Liikkanen. Helsinki: Gaudeamus, 21–48.
- Miettinen, Anneli & Anna Rotkirch.** 2008. "Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet." *Perhebarometri 2008.* Katsauksia E 34/2008. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Miettinen, Anneli.** 2015. "Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia." *Perhebarometri 2015.* Katsauksia E 49/2015. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Mäenpää, Elina.** 2015. "Socio-economic Homogamy and Its Effects on the Stability of Cohabiting Unions." *Finnish Yearbook of Population Research L 2015 Supplement.* Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Mäki, Netta.** 2016. "Somalinkielisten hedelmällisyys ja perhekoko pienentyneet Helsingissä - yksinhuoltajaperheiden osuus kasvanut edelleen." *Helsingin kaupungin Tietokeskuksen neljännesvuosijulkaisu Kvartti* 4, 48–59.

- Mäki, Netta & Pekka Vuori.** 2016. *Helsingin väestö vuodenvaihteessa 2015/2016 ja väestömuutokset vuonna 2015.* Helsingin kaupungin tietokeskus. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/16_06_28_Tilastoja_23_Maki_Vuori.pdf (Luettu 13.3.2017.)
- Nieminen, Liisa.** 2013. *Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe.* Helsinki: Talentum.
- Nikander, Timo.** 1996. *Perheiden muodostuminen ja hajoaminen. Avo- ja avioparien yhteen ja erilleen muutto.* SVT/Väestö 1996:17, Helsinki: Tilastokeskus.
- Nikander, Timo.** 2010. "Avioliiton suosio on hitaasti kasvanut." *Hyvinvointikatsaus 2/2010*, Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2010_02.html (Luettu 18.5.2017.)
- Nikander, Timo.** 2017. Henkilökohtainen tiedoksianto 19.4.2017.
- Nousiainen, Kevät & Anu Pylkkänen.** 2001. *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus.* Helsinki: Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Oikeus.fi.** *Avioero.* <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/perheasiat/avioero.html> (Luettu 24.11.2016.)
- Oikeus.fi.** *Avioliittolaki.* <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/avioliittolaki.html> (Luettu 24.11.2016.)
- Oikeus.fi.** *Isyyslaki uudistuu vuonna 2016 – avoparit voivat tunnustaa isyyden jo neuvolassa.* <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2015/01/isyyslakiuudistuuvuonna2016-avoparitvoivat-tunnustaa-isyyden-jo-neuvolassa.html> (Luettu 24.11.2016.)
- Oinonen, Eriikka.** 2008. *Families in Converging Europe. A Comparison of Forms, Structures and Ideals.* New York: Palgrave MacMillan.
- Paajanen, Pirjo.** 2007. "Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997." *Perhebarometri 2007.* Katsauksia E 30/2007. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos.
- Paananen, Seppo, Anneli Juntto & Hannele Sauli.** 1998. *Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt.* Tampere: Vastapaino.
- Pelkola, Piia.** 2014. Henkilökohtainen tiedoksianto.
- Pitkänen, Kari & Marika Jalovaara.** 2007. "Perheet ja perheenmuodostus." Teoksessa *Suomen väestö*, toim. Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola, Kari Pitkänen, Marika Jalovaara, Elina Mäenpää, Anne Ruokolainen, Markku Rynänen & Ismo Söderling. Helsinki: Gaudeamus, 115–168.
- Reuna, Veera.** 1997. "Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä." *Perhebarometri 1997.* Katsauksia E 3. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos.
- Ritala-Koskinen, Aino & Hannele Forsberg.** 2016. "Pienet muutot ja monipaikkaisuus. Lasten asuminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapauskuvauksissa." Teoksessa *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*, toim. Marja Peltola & Antti Kivijärvi. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 105–117.

- Roseneil, Sasha.** 2006. "On Not Living With a Partner: Unpicking Coupledness and Cohabitation." *Sociological Research Online* 11:3. <http://www.socresonline.org.uk/11/3/roseneil.html> (Luettu 18.5.2017.)
- Ruokolainen, Anna & Irma-Leena Notkola.** 2007. "Hedelmällisyys." Teoksessa *Suomen väestö*, toim. Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola, Kari Pitkänen, Marika Jalovaara, Elina Mäenpää, Anne Ruokolainen, Markku Rynänen & Ismo Söderling. Helsinki: Gaudeamus, 77–113.
- Sheff, Elisabeth.** 2011. "Polyamorous Families, Same-Sex Marriage, and the Slippery Slope." *Journal of Contemporary Ethnography* 40:5, 487–520.
- Sheff, Elisabeth & Tesene M. Megan.** 2015. "Consensual Non-monogamies in Industrialized Nations." Teoksessa *Handbook of the Sociology of Sexualities*, toim. John DeLamater, Rebecca F. Plante. New York: Springer.
- Smart, Carol.** 2007. *Personal life*. Cambridge: Polity.
- Sobotka, Tomás.** 2003. "Re-Emerging Diversity: Rapid Fertility Changes in Central and Eastern Europe After the Collapse of the Communist Regimes." *Population* 58:4/5, 451–485.
- Spencer, Liz & Ray Pahl.** 2006 *Rethinking friendship: Hidden solidarities today*. Princeton: Princeton University Press.
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2014. *Perheet. Vuosikatsaus 2012*, 3. Lapsiperheitä 40 prosenttia kaikista perheistä. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2012/02/perh_2012_02_2013-11-22_kat_003_fi.html (Luettu 17.5.2017.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2015a. *Perheet. Laatuseloste, perheet 2015*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_laa_001_fi.html (Luettu 17.5.2017.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2015b. *Perheet*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_tie_001_fi.html (Luettu 17.5.2017.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2015c. *Perheet. Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2015*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_tau_003_fi.html (Luettu 17.5.2017.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2015d. *Perheet. Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2015*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_tau_004_fi.html (Luettu 18.5.2017.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2015e. *Siviilisäädyn muutokset*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2015/ssaaty_2015_2016-04-21_tie_001_fi.html (Luettu 17.5.2017.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2015f. *Syntyneet*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/synt/2015/synt_2015_2016-04-14_tie_001_fi.html (Luettu 17.5.2017.)

- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2016. *Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2015*. Tilastoraportti 16/2016. Helsinki: THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131259/Tr_16_2016.pdf?sequence=1 (Luettu 10.10.2016.)
- THL.** 2016. *Uusi isyyslaki (11/2015) aiheuttaa muutoksia neuvolan kirjaamiseen (laki voimaan 1.1.2016)*. https://www.thl.fi/documents/605877/2204220/Isyyslain+muutokset_THL_kirjaamisohje+neuvoloihin_20160418.pdf/c0cf0d58-bb9e-45e0-a37f-79260ab89316 (Luettu 17.5.2017)
- THL.** 2017. *Isyyden selvittäminen*. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/isyyden-selvittaminen> (Luettu 18.5.2017.)
- THL Syntymärekisteri.** 2016. Henkilökohtainen tiedoksianto 22.11.2016.
- Tikkanen, Tea.** 2016. *Helsinki alueittain 2015*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/16_05_27_Helsinki_alueittain_2015_Tikkanen.pdf (Luettu 1.2.2017.)
- Tuomaala, Vaula, Anna-Maija Castrén & Pertti Töttö.** 2017. "Desirable families? Child's family constellations from the perspective of unmarried mothers." Artikkelikäsikirjoitus.
- Weber, Florence.** 2013. *Penser la parenté aujourd'hui*. Paris: Éditions Rue d'Ulm.
- Widmer, Eric.** 2010. *Family Configurations: A Structural Approach to Family Diversity*. Farnham/Burlington: Ashgate Publishing Ltd.
- Widmer, Eric & Riitta Jallinoja** (toim.) 2008. *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Bern: Peter Lang.
- Yesilova, Katja.** 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Liitetaulukko 1. Rekisteriaineiston jakaumia

Muuttuja	Prosenttia (%)	Frekvenssi (n)
Ikäluokat (N = 692)		
–19	1,3	9
20–24	11,8	82
25–29	25,3	175
30–34	34,7	240
35–39	20,2	140
40–44	6,5	45
45–	0,1	1
Syntymämaa (N = 692)		
Suomi	83,2	576
Somalia	4,8	33
Viro	3,5	24
Venäjä & Neuvostoliitto	1,6	11
Irak	0,9	6
Muu ¹	6,1	42
Äidinkieli (N = 692)		
Suomi	80,2	555
Somali	4,8	33
Ruotsi	3,8	26
Eesti	2,9	20
Venäjä	2,2	15
Muu ²	6,2	43

1 Muu-ryhmään luokitellut syntymämaat (yhteensä 30): Afganistan, Alankomaat, Angola, Bangladesh, Eritrea, Espanja, Filippiinit, Iran, Iso-Britannia, Israel, Jugoslavia, Kenia, Kiina, Kongon demokraattinen tasavalta, Korean tasavalta, Kosovo, Marokko, Nicaragua, Nigeria, Pakistan, Puola, Ruotsi, Saksa, Sudan, Sveitsi, Thaimaa, Uganda, Ukraina, Vietnam ja Zimbabwe.

2 Muu-ryhmään luokitellut äidinkielet (yhteensä 26): albania, arabia, badini, bangla, bisaya, bosnia, dari, dinka, englanti, espanja, filipino, hollanti, igbo, italia, kiina, korea, kurdi, lingala, portugali, puola, saksa, sona, sorani, swahili, thai ja vietnam.

Liitetaulukko 1. Rekisteriaineiston jakaumia (jatkuu)

Muuttuja	Prosenttia (%)	Frekvenssi (n)
Siviilisäätö (N = 692)		
Naimaton	83,8	580
Eronnut	10,0	69
Rekisteröity parisuhde	0,6	4
Leski	0,1	1
Ei tietoa	5,5	38
Suurpiirit		
Itäinen	18,2	126
Keskinen	17,6	122
Läntinen	17,5	121
Eteläinen	17,1	118
Koillinen	16,5	114
Kaakkoinen	8,7	60
Pohjoinen	4,5	31

Liitetaulukko 2. Rekisteriaineiston kotitaloudet

Muuttuja	Prosenttia (%)	Frekvenssi (n)
Kotitalouden koko, henkilöä (N = 692)		
2 (äiti ja lapsi)	10,0	69
3	49,0	339
4	26,6	184
5	9,0	62
6 tai enemmän	5,5	38
Alaikäisten lukumäärä kotitalouksissa (ml. syntynyt vauva) (N = 692)		
1	60,1	416
2	26,6	184
3	8,5	59
4 tai enemmän	4,8	33
Kotitalouden tyypit (N = 692)		
Yksi vanhempi	19,5	135
Kaksi vanhempaa	71,0	491
Kolme sukupolvea	4,6	32
Kommuuni	4,3	30
Muu	0,6	4

LIITE 3

Liitetaulukko 3. Lomakeaineiston jakaumia

Muuttuja	Prosenttia (%)	Frekvenssi (n)
Ikäluokat (n = 198)		
-19	0	0
20-24	5,1	10
25-29	22,7	45
30-34	33,8	67
35-39	28,3	56
40-44	9,6	19
45-	0,5	1
Koulutusaste (n = 196)		
Ei koulutusta tai perusasteen koulutus	3,6	7
Ylioppilas tai opiskelija	4,6	9
Ammatillinen koulutus	19,9	39
AMK-tutkinto	29,1	57
Akateeminen loppututkinto	42,9	84
Suurpiiri (n = 194)		
Keskinen	21,1	41
Läntinen	19,6	38
Eteläinen	14,4	28
Koillinen	14,4	28
Itäinen	13,9	27
Kaakkoinen	9,3	18
Pohjoinen	7,2	14

VAUVAN PERHESUHTEITA KOSKEVA TUTKIMUS

LOMAKEKOODI: _____

Tässä tutkimuksessa selvitetään helsinkiläisvauvojen perhesuhteita. Tutkimus toteutetaan Itä-Suomen yliopiston ja Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön yhteistyönä. Tutkimus kohdistuu vauvoihin ja pikkulapsiin, joiden äiti ei ole ollut lapsen syntymän aikaan avioliitossa ja joiden kohdalla käynnistetään isyyden selvittäminen lastenvalvojen toimesta. Tutkimuslomake jaetaan kaikille isyysasiaa hoitaville äideille syksyn 2015 aikana.

Tutkimukseen vastaaminen on luottamuksellista. Antamiasi tietoja ei luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolisille tai käytetä tutkimuksesta raportoidessa niin, että henkilöitä voisi tunnistaa. Halutessasi voit käyttää keksittyjä nimiä niissä kohdissa, joissa pyydämme sinua nimeämään sinun tai vauvan lähipiiriin kuuluvia henkilöitä.

Kysymyksissä käytetään ilmaisia *nyt syntynyt vauva* lapsesta, johon liittyen asioit lastenvalvojan luona. Lapsesi voi todellisuudessa olla minkä ikäinen tahansa. Olennaista on, että **tämä tutkimus kohdistuu sen lapsen perhesuhteisiin, johon liittyen kävit lastenvalvojan luona hoitamassa isyyden selvittämistä.**

Tutkimuslomakkeen voi täyttää myös sähköisesti osoitteessa:

<https://elomake.uef.fi/lomakkeet/11805/lomake.html>

Verkossa sinulta pyydetään lomakekoodi, jonka löydät tämän sivun oikeasta yläkulmasta.

Vastaavaa tutkimusta ei ole aiemmin Suomessa toteutettu. Osallistumalla autat helsinkiläisvauvojen perheitä koskevan tiedon keräämisessä. Tarkempia tietoja tutkimuksesta löydät oheisesta esitteestä. Lomakkeen täyttämiseen kuluu aikaa n. 10 – 20 minuuttia. Toivottavasti voit täyttää lomakkeen heti lastenvalvojakäyntisi jälkeen. Lomakkeen voi jättää odotustilassa olevaan laatikkoon palautuskuoressa tai postittaa maksutta.

Kiitos etukäteen vaivannäöstäsi!

I Äidin perustiedot

Minä vuonna olet syntynyt? _____

Mikä on syntymäpaikkasi (maa ja kaupunki)? _____

Mikä on ammattisi ja koulutuksesi? _____

Mikä on asuinpaikkasi postinumero? _____

Kuinka monta henkilöä asuu samassa kotitaloudessa itsesi mukaan lukien? _____

II Äidin parisuhde

Onko sinulla tällä hetkellä kumppania, joka asuu kanssasi? (K/E) _____

-- Jos kyllä →

- Kuinka kauan olette tunteneet toisenne (vuosina tai kuukausina)? _____
- Kuinka kauan olette asuneet yhdessä (vuosina tai kuukausina)? _____
- Kanssasi asuvan kumppanin ikä: ____ ja sukupuoli: _____
- Onko nykyinen asuinkumppanisi nyt syntyneen vauvan / vauvojen isä tai toinen vanhempi? (K/E) _____

Onko sinulla seurustelukumppania, joka ei asu kanssasi samassa kotitaloudessa? (K/E) _____

-- Jos kyllä →

- Kuinka kauan olette tunteneet toisenne (vuosina tai kuukausina)? _____
- Mikä on seurustelukumppanisi ikä: ____ ja sukupuoli _____
- Onko seurustelukumppanisi nyt syntyneen vauvan isä tai toinen vanhempi? (K/E) _____

III Lapsen tiedot

Kuinka mones lapsesi nyt syntynyt vauva on (so. lapsi, johon liittyen asioit lastenvalvojan luona)? _____

Mikä on nyt syntyneen vauvan syntymävuosi? 20 ____; ja syntymäkuukausi? _____

Mikä on nyt syntyneen vauvan sukupuoli (N/M)? _____

Mikä on nyt syntyneen lapsen vahvistetun isän etunimi? _____

IV Muut lapset

Jos sinulla on vanhempia lapsia, täytä heidän tietonsa taulukkoon.

Vanhemmat lapset	Ikä	Sukupuoli (N/M)	Isän etunimi (mikäli isä eri kuin nyt syntyneellä vauvalla)
1. lapsi			
2. lapsi			
3. lapsi			
4. lapsi			
5. lapsi			

V Vauvan perheeseen kuuluvat henkilöt

Seuraavaksi kysymme tietoja henkilöistä, jotka *sinun oman käsityksesi mukaan* kuuluvat syntyneen vauvasi perheeseen. Keiden sinä ajattelet olevan vauvasi perheenjäseniä? Nämä henkilöt voivat asua samassa kotitaloudessa kanssasi tai he voivat asua muualla. Näillä henkilöillä voi olla myönteisesti tai kielteisesti värittynyt rooli elämässäsi. Olennaista on, että ajattelet heidän olevan jollain tavalla merkityksellisiä syntyneen lapsesi elämässä ja osa hänen perhettään. Olemme kiinnostuneita sinun henkilökohtaisesta näkemyksestäsi, emme siitä, keiden yleensä ajatellaan kuuluvan perheeseen.

Huom! Taulukossa on tilaa kymmenelle henkilölle, mutta ihmisiä voi toki olla vähemmän tai enemmän. Mikäli vauvan perheeseen kuuluvia henkilöitä on enemmän, täytä tiedot kymmenestä läheisimmästä perheenjäsenestä.

Alla on esimerkki taulukon täyttämisestä.

	Etunimi	N/M	Ikä	Ammatti tai koulutus	Asuinpaikka (maa ja kaupunki)	Suhde vauvaan	Suhde sinuun	Kuinka kauan olet tuntenut tämän henkilön? (vuosina, kuukausina)	Kuinka läheinen tämä henkilö on sinulle? Ympyröi sopiva vaihtoehto.	Kuinka usein olet yhteydessä tämän henkilön kanssa (kasvokkain tai muuten)?
1	Jani	M	28	rakennustyön -tekijä	Suomi, Helsinki	isä	avapuoiso	5 v 2 kk	1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	päivittäin; kasvokkain, puhelimitse, somessa
2	Anni	N	3	-	Suomi, Helsinki	sisarpuoli	vanhin lapseni	3 v 6 kk	1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	päivittäin, koko ajan
3	Pirjo	N	58	lähihoitaja	Suomi, Espoo	mummi	äiti	26 v	1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	puheluita päivittäin, tavataan viikoittain

TAULUKKO 1: VAUVAN PERHESUHTEET									
Etunimi	N/M	Ikä	Ammatti tai koulutus	Asuinpaikka (maa ja kaupunki)	Suhde vauvaan	Suhde sijuun	Kuinka kauan olet tuntenut tämän henkilön? (vuosina, kuukausina)	Kuinka läheinen tämä henkilö on sinulle? Ympyröi sopiva vaihtoehto.	Kuinka usein olet yhteydessä tämän henkilön kanssa (kasvokkain tai muuten)?
1								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
2								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
3								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
4								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
5								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
6								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
7								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
8								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
9								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	
10								1: erittäin läheinen 2: läheinen 3: ei kovin läheinen 4: ei lainkaan läheinen	

VI Äidin tukiverkosto

Merkitse taulukkoon henkilöt, joilta sinä voit tarvittaessa saada emotionaalista tukea tai konkreettista apua ja joita sinä autat. *Emotionaalisella tuella* tarkoitamme esimerkiksi huolien jakamista, lohduttamista ja kannustamista. *Konkreettinen apu* tarkoittaa käytännön avun saamista tai antamista arjessa, esimerkiksi muutto- tai lastenhoitoapua, auton tai muun käyttöesineen lainaamista. Kirjoita henkilöiden etunimi ja jokin luonnehdinta suhteestanne (esim. äiti, kumppani, naapuri, hyvä ystävä).

TAULUKKO 2: ÄIDIN TUKIVERKOSTO		Suhde sinuun		Emotionaalinen tuki Esim. lohduttaminen. Ympyröi sopiva vaihtoehto.	Konkreettinen apu Esim. lastenhoitoapu. Ympyröi sopiva vaihtoehto.
Etunimi					
1				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
2				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
3				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
4				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
5				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
6				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
7				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan
8				1 Saan tukea 2 Annan tukea 3 Ei kumpikaan	1 Saan apua 2 Annan apua 3 Ei kumpikaan

Saatko arjessasi riittävästi emotionaalista tukea ja konkreettista apua? Ympyröi sopiva vaihtoehto.

Saan riittävästi emotionaalista tukea. 1 Täysin eri mieltä 2 Osin eri mieltä 3 Ei samaa eikä eri mieltä 4 Osin samaa mieltä 5 Täysin samaa mieltä
Saan riittävästi konkreettista apua. 1 Täysin eri mieltä 2 Osin eri mieltä 3 Ei samaa eikä eri mieltä 4 Osin samaa mieltä 5 Täysin samaa mieltä

Kiinnostaako sinua osallistua tutkimushaastatteluun?

Keväällä 2016 toteutetaan tutkimukseen kuuluvia haastatteluja. Haastattelu kestää n. 1.5 – 2 tuntia. Mikäli sinä tai kumppanisi on kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, kirjoita tähän nimesi, puhelinnumerosi ja sähköpostiosoitteesi:

VII Vapaamuotoinen kuvaus lapsen perhetilanteesta ja palaute tutkimuksesta

Tutkimuksen tässä osassa toivomme huomioita nyt syntyneen vauvan / lapsen perheestä äidiltä, isältä, äidin kumppanilta tai muulta lapsen elämässä tärkeältä aikuiselta.

Mikä on suhteesi nyt syntyneeseen vauvaan / lapseen? _____

Alla olevaan tilaan voit kirjoittaa vapaasti käsityksistäsi tai tunteistasi lapsen perheeseen liittyen, tai antaa palautetta. Tarvittaessa voit jatkaa vastaustasi sivun kääntöpuolelle. Voit käyttää apunasi seuraavia kysymyksiä:

Miten kuvailisit lapsen perhettä ja hänen elämässään tärkeitä perhesuhteita? Mitä ajatuksia tämä lapsen perhesuhteisiin kohdistuva tutkimus sinussa herättää?

Lämmin kiitos osallistumisesta tutkimukseen!

TUTKIMUSESITE

Avoliittoperheen tuolla puolen: analyysi avioliiton ulkopuolella syntyneiden vauvojen perhesuhteista (2015–2017)

Tutkimushankkeen johtaja:

Dos. **Anna-Maija Castrén**

Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos (Kuopion kampus)

PL 1627

70211 Kuopio

sähköposti: anna-maija.castrén@uef.fi

Tutkija:

Nuorempi tutkija, VTM **Vaula Tuomaala**

Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos (Kuopion kampus)

PL 1627

70211 Kuopio

sähköposti: vaula.tuomaala@gmail.com

Tutkimuksen rahoittaa Koneen säätiö (2015–2017).

Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa. Yksikön yhteyshenkilö on perheoikeudellisten asioiden yksikön päällikkö Katja Niemelä (puh. 310 43 420).

Tutkimuksessa selvitetään, millaisiin perhekokoonpanoihin helsinkiläislapset syntyvät silloin, kun lapsen äiti ei syntymän aikaan ole avioliitossa. Tutkimuksessa kerätään kolmenlaista aineistoa: henkilöimättömiä rekisteritietoja kaikista syksyllä 2015 avioliiton ulkopuolella syntyneistä, kyselylomakeaineisto lastenvalvojan luona asioineilta äideiltä, sekä haastatteluaaineisto niiltä naisilta, jotka erikseen ilmaisevat kiinnostuksensa osallistua tutkimushaastatteluun keväällä 2016. Kyselylomake on tarkoitettu äitien täytettäväksi, koska kaikkien avioliiton ulkopuolella syntyneiden vauvojen elämässä isä ei ole läsnä.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kyselylomakkeeseen vastanneiden henkilöllisyys ei välity tutkimusryhmälle. Lomakkeella annettuja tietoja ei luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolisille henkilöille eikä perheoikeudellisten asioiden yksikköön. Haastatteluihin osallistuvien henkilöllisyyttä koskevat ja muut tunnistamista helpottavat tiedot poistetaan analyysivaiheessa. Tutkimuksesta raportoitessa ei käytetä mitään osallistujien tunnistamista mahdollistavia tietoja.

Aineistoa käytetään yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen ja hankkeen tuloksena syntyy tieteellisiä artikkeleita suomeksi ja englanniksi, opinnäytteitä (sosiologian alan väitöskirja, pro gradu -tutkielmia) ja laajalle yleisölle suunnattuja artikkeleita perhemuodoista suomalaisessa yhteiskunnassa. Aineistoa säilytetään tutkimusryhmän hallussa Itä-Suomen yliopistossa eikä siihen ole tutkimusryhmään kuulumattomilla pääsyä.

Tekijä(t) Castrén, Anna-Maija & Tuomaala, Vaula & Neuvonen, Samuli		
Nimike Avioliittoperheen tuolla puolen Vastasyntyneiden perheet Helsingissä		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot	Julkaisuaika 2017	Sivumäärä, liitteet 86
Sarjan nimike Tutkimuksia - Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot		Osan numero 2017:3
ISSN(painettu) 2489-4087 ISBN(painettu) 978-952-331-309-5 ISSN(verkossa) 2489-4095 ISBN(verkossa)978-952-331-310-1	Kieli fin, swe, eng	
Tiivistelmä Tutkimuksessa selvitetään, millaiseen perheeseen helsinkiläislapsi syntyi syksyllä 2015, kun lapsen äiti ei ollut avioliitossa ja isyyden selvitys käynnistettiin viranomaisten toimesta. Tavoitteena on saada ajankohtaista tutkimustietoa vastasyntyneiden perhetilanteiden moninaisuudesta. Aineistot kerättiin syksyllä 2015, jolloin Helsingin perheoikeudellisten asioiden yksikkö käynnisti selvityksen kaikkien aviottomille äideille syntyneiden lasten isyydestä. Yhteistyössä yksikön kanssa kerättiin kaksi aineistoa. Ensimmäinen aineisto sisältää väestörekisteristä poimitut perustiedot kaikista Helsingissä synnyttäneistä naisista, jotka eivät lapsen syntymän hetkellä olleet avioliitossa (N = 692 naista). Toinen aineisto kerättiin kyselylomakkeella lastenvalvojien luona isyyden selvittämisasiassa asioineilta perheiltä (N = 199; vastausprosentti 31,3). Lomakkeessa tiedusteltiin äidin käsitystä syntyneen lapsen perheeseen kuuluvista henkilöistä ja sitä, keiltä äiti voi pyytää emotionaalista tukea tai konkreettista apua. Tutkimuksessa tarkastellaan erityyppisiä aineistoja rinnakkain. Tuloksista käy ilmi, että lähes joka viides lapsi kotiutui synnytyslaitokselta yhden vanhemman kotitalouteen. Yhden aikuisen kotitalouksia oli erityisesti nuorten ja iäkkäämpien äitien kohdalla ja ne olivat niin ikään yleisempiä muualla kuin Suomessa syntyneiden äitien kohdalla. Suomalaistaustaiset äidit olivat synnyttäneiden joukossa enemmistönä (83 %), mutta vaihtelu oli suurta: äitien syntymämaiden listauksessa on 36 maata. Äitien käsitykset lapsen perheestä erosivat kotitalouden kokoonpanosta ja laajenivat kodin ulkopuolelle. Lasten perheet sisälsivät keskimäärin seitsemän henkilöä äidin ja vauvan lisäksi. Äitien nimeämissä perhekokoonpanoissa oli usein edustettuna kolme perhesukupolvea ja niissä korostuivat äidin puoleiset sukulaiset ja muut äidille läheiset henkilöt. Aineistosta oli erotettavissa neljä eri perhetyyppiä: laajentunut sukulaisperhe, äitiperhe, erillistynyt kahden sukupolven perhe sekä laajentunut ensiperhe ystävillä. Äitien tukiverkostoihin kuului keskimäärin 6,4 henkilöä.		
Asiasanat vastasyntyneet, perhe, aviottomat äidit, perhekäsitys, äidin tukiverkosto		
Hinta hinnaston mukaan	Jakelu puh. 09 310 36293	

AVIOLIITTOPERHEEN TUOLLA PUOLEN VASTASYNTYNEIDEN PERHEET HELSINGISSÄ

Keitä vastasyntyneen perheeseen kuuluu? Mitä perhe-elämän monimuotoistuminen tarkoittaa helsinkiläislapsen ensimmäisen perheen kannalta?

Avioliittoperheen tuolla puolen -tutkimushankkeessa selvitetään, millainen perhe ympäröi aviottomalle äidille syksyllä 2015 syntynyttä lasta.

Helsingissä 42 prosenttia ja koko Suomessa 45 prosenttia lapsista syntyi vuonna 2015 äideille, jotka eivät olleet lapsen syntymän aikaan naimisissa. Usein lapsi syntyi vakiintuneelle miehelle ja naisen muodostamalle avoparille, mutta ei suinkaan aina.

Tutkimuksesta käy ilmi, että vastasyntyneen perheeseen kuului äidin käsityksen mukaan varsin laajasti kotitalouden ulkopuolisia ihmisiä, esimerkiksi isovanhempia ja vanhempien ystäviä.

Koneen Säätiön rahoittama tutkimus on toteutettu yhteistyössä Helsingin kaupungin perheoikeudellisten asioiden yksikön kanssa Itä-Suomen yliopistossa.